T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ
ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLİĞİNDE KADIN VE ÇALIŞMA KOŞULLARI: ÇANAKKALE-BİGA ÖRNEĞİ

AYTEN KIRAN ÇAYIR

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ AYTÜL ÇOLAK

EDİRNE 2020

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI
DOĞRULUK BEYANI

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında, tüm verilerin bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini, kullanılan verilerde tahrifat yapılmadığını, tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını, kullanılan tüm literatür bilgilerinin bilimsel normlara uygun bir şekilde kaynak gösterilerek ilgili tezde yer aldığını ve bu tezin tamamı ya da herhangi bir bölümünün daha önceden Trakya Üniversitesi ya da farklı bir üniversitede tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

14/07/2020

Ayten KIRAN ÇAYIR

Tezin Adı: Mevsimlik Tarım işçiliğinde Kadın ve Çalışma Koşulları; Çanakkale-Biga Örneği

Hazırlayan: Ayten KIRAN ÇAYIR

ÖZET

Mevsimlik tarım işçisi, başkasına ait tarım alanında ekme, sulama, ilaçlama, yetiştirme, hasat gibi tarımsal faaliyetlerin herhangi bir aşamasında rol alan, bir sözleşmeye bağlı ya da sözleşme olmaksızın, ücretli/yevmiyeli ya da ayni ödeme karşılığı, bulunduğu ülkenin vatandaşı ya da göçmen olup, mevsimlik işlerde sürekli ya da gezici çalışan kişidir. Günümüzde sayıları hiç de azımsanamayacak boyutlara ulaşan mevsimlik tarım işçilerinin sahip olduğu yaşam ve çalışma koşulları oldukça kötüdür. Çünkü yeterli yasal korumalar yoktur. Mevsimlik tarım işçiliği, her ne kadar kölelik olarak değerlendirilmese de *''köleliğin modern versiyonu''* olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu denli zor koşullara sahip olan mevsimlik tarım işçiliğinin içine, bir de kadın girince daha da zor bir durum ortaya çıkmaktadır.

Bu kapsamda, araştırmanın amacı, Çanakkale bölgesindeki mevsimlik tarım işçisi kadınların çalışma ve yaşam koşullarında karşılaştıkları zorlukları ortaya koymaktır. Bunun için de, Çanakkale'nin Biga ilçesine bağlı köylerinde, ulaşılabilen 56 mevsimlik tarım işçisi kadın ile yüz yüze görüşme tekniğinden faydalanılarak, görüşme gerçekleştirilmiştir. Bunun sonucunda ise; mevsimlik tarım işçisi kadınların sosyal güvence konusunda eksik bilgiye sahip oldukları, yaşam alanlarında bazı eksikliklerin olduğu, çalışma koşullarının iyileştirilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak; mevsimlik tarım işçisi kadınların memnuniyet düzeylerini arttırmak adına, biraz olsun seslerine kulak vererek, en azından belli başlı temel isteklerini yerine getirmek ve gerilemeye başlayan tarımsal üretimi en azından, bu alanda çalışabilecek işgücüyle canlandırmak gerekmektedir.

Anahtar Sözcükler: Mevsimlik göç, Mevsimlik Tarım İşçiliği, Kadın, Çanakkale, Biga İlçesi.

Name of Thesis: Women and Working Conditions in Seasonal Agricultural Work; Çanakkale-Biga Example

Prepared by: Ayten KIRAN ÇAYIR

ABSTRACT

The seasonal agricultural worker is a citizen or immigrant of the country in which he / she isPaid, in return for a paid / casual or in-kind payment, who takes part in any stage of agricultural activities such as sowing, irrigation, spraying cultivation, harvesting in the field of someone else's agriculture is a permanent or mobile worker for seasonal jobs. Today,the living and working conditions of seasonal agricultural workers,whose numbers have reached considereable levels,are very poor.Because there are not enough legal protections.Altough seasonal agricultural work is not regarded as slavery, it emerges as ''the modern version of slavery.'' When a women enters into seosonal agricultural labor,which has such diffucult conditions,an even more diffucult sitiuation emerges.

In this context the aim of the reserch is to reveal the difficulties that seasonal agricultural workers in Çanakkale face in working and living conditions. Therefore, in the villages of Çanakkale's Biga district, 56 seasonal agricultural worker women were interviewed by using face-to-face interview techniques. As a result of this; It has been revealed that seasonal agrıcultural workers have incomplete information on social security, there are some deficiencies in their living areas, and working conditions need to be improved. As result; In order to increase the satisfaction levels of seasonal agricultural women, it is necessary to listen to their voices, at least to ful fiil their basic basic demands and to revive agrıcultural production that has begun to decline, at least with the workforce who can work in this field.

Keywords: Seasonal migration, Seasonal Agricultural Work, Women, Çanakkale, Biga District.

ÖN SÖZ

Mevsimlik tarım işçiliği yerel ve gezici olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yerel olarak çalışan mevsimlik tarım işçileri, bulundukları bölgelerde ya da bulundukları bölgeye çok yakın yerlere, belirli zaman dilimlerinde giden kişilerden oluşurken, gezici mevsimlik tarım işçileri ise, bulundukları bölgelerden çok daha uzak yerlere kendi başına ya da aileleriyle birlikte göç eden kişilerden oluşmaktadır. Bu kapsamda, araştırmanın amacı da gezici mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan kadınların karşılaştıkları zorluklardır. Çanakkale'nin Biga ilçesine bağlı köylerde gerçekleştirilen araştırmada, 15 yaş ve üzeri, 56 gezici mevsimlik tarım işçisi kadın ile görüşme gerçekleştirilmiş ve araştırmada bunun sonuçları değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamın başından itibaren, beni yönlendiren, tüm sorularıma büyük bir sabırla cevap veren, samimiyetini ve güler yüzünü hiç esirgemeyen, değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Aytül ÇOLAK'a, bu konuda teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Bunun yanında yüksek lisans süresince, desteğini esirgemeyen, başta bölüm başkanımız Prof. Dr. Ayhan GENÇLER olmak üzere, tüm bölüm hocalarıma teşekkürü bir borç bilir ve saygılarımı sunarım.

Alan çalışmamda, mevsimlik tarım işçisi kadınlarına ulaşmamı ve onlarla görüşme yapmamı sağlayan başta Ayşe AÇAK YEŞİLKIR ve eşi Kenan YEŞİLKIR'a, katkılarından dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ve iyi-kötü her anımda yanımda olan, beni bugünlere getiren, maddi ve manevi desteğini asla esirgemeyen, beni her zaman destekleyen, güç veren sevgili ailemin hakkını hiçbir zaman ödeyemem. Her zaman olduğu gibi tez süresince de, bana sabrını, hoşgörüsünü, sevgisini, saygısını, duasını esirgemeyen annem Nurten

KIRAN, babam Ercan KIRAN ve kardeşim Sude KIRAN' a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Her zaman olduğu gibi tez süresince de manevi desteğini hiçbir zaman yok sayamayacağım, eşim Mustafa ÇAYIR'a bana gösterdiği sabır, ilgi ve alakası için teşekkürlerimi sunarım.

Ayten KIRAN ÇAYIR

Edirne-2020

İÇİNDEKİLER

ÖZET i
ABSTRACT ii
ÖN SÖZ iii
TABLO LİSTESİ ix
GİRİŞ 1
I.BÖLÜM 4
1.KAVRAMSAL ÇERÇEVE 4
1.1.Mevsimlik Tarım İşçiliği ile İlgili Kavramlar 4
1.1.1. Mevsimlik Göç 4
1.1.2.Tarım İşçisi 5
1.1.3. Mevsimlik Tarım İşçisi 5
1.2.Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi 7
1.2.1.Cumhuriyet Dönemi Tarım Politikaları 8
1.2.1.1. Cumhuriyet Döneminin İlk 40 Yılı(1923-1963) 9
1.2.1.2. Planlı Dönem (1963-2005) 10
1.2.1.3. 2005'den Günümüze 13
1.2.2. Türkiye'de Tarımda Makineleşme 14
1.2.3. Türkiye'de Toprak Sahipleri 15
1.2.3.1. Ağalar 16
1.2.3.2. Köylüler 17
1.2.4. Türkiye'de Mevsimlik Tarım İşçiliği 18
1.2.4.1. Mevsimlik Tarım işçilerinin Çalışma Koşulları 20
1.2.4.1.1. Çalışma Süreleri 20
1.2.4.1.2. Ücretleri 22
1.2.4.1.3. Sendikal Örgütlenme 23
1.2.4.2. Mevsimlik Tarım işçilerinin Yaşam Şartları 23
1.2.4.3. Mevsimlik Tarım işçilerinin Sosyal Güvenlik Durumları 24
1.2.4.4. Mevsimlik Tarım işçilerinin Sağlık Durumları 25
1.2.4.5. Mevsimlik Tarım işçilerinin Yaşadığı Sosyal Dışlanma 26

II.BÖLÜM 28
2. MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLİĞİNDE KADIN 28
2.1. Türkiye'de Kadının İşgücü Piyasasına Katılımı 28
2.2. Kadın İşgücüne İhtiyaç Duyulmasının Sebepleri 30
2.2.1. Ücretsiz Aile İşçisi Olarak Çalıştırılabiliyor Olmaları 30
2.2.2. Ucuz İşgücü 31
2.2.3. Kadınların Zayıf Halka Olarak Görülmesi 32
2.2.4. Nüfus Artışı 33
2.2.5. Tarımda İstihdam 33
2.2.6. Toprak Sahibi Olmayan Ailelerin Çokluğu 34
2.2.7. Kayıtdışı Denetiminin Yetersiz Oluşu 35
2.3. Kadınların Çalıştıkları Sektörler 36
2.3.1 1970-2000'li Yılları Arası Kadın İstihdamının Sektörel Dağılımı 36
2.3.2. 2000 ve Sonrasında Kadın İstihdamının Sektörel Dağılımı 37
2.4. Tarım Sektöründe Çalışan Kadınlar 38
III. BÖLÜM 41
3. ÇANAKKALEDE MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLİĞİ VE KADIN – ALAN ÇALIŞMASI 41
3.1. Çanakkale İlinin Genel Özellikleri 41
3.1.1. İlde Üretilen Tarım Ürünleri 42
3.1.2. Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Yoğun Olduğu Bölgeler 43
3.2. Alan Çalışması 44
3.2.1. Araştırmanın Önemi ve Amacı 44
3.2.2. Araştırmanın Yöntemi ve Kapsamı 45
3.2.3. Araştırmanın Uygulanması 46
3.2.4. Araştırmanın Yapıldığı Bölgeler 47
3.2.4.1. Ağaköy 48
3.2.4.2. Karahamzalar Köyü 49
3.2.4.3. Abdiağa Köyü 49
3.2.4.4. Kayapınar Köyü 49
3.2.4.5. Selvi Köyü 50
3.2.4.6. İskender Köyü 50

3.2.4.7. Hisarlı Köyü 50
3.2.4.8. Kanibey Köyü 51
3.2.4.9. Geyikkırı Köyü 51
3.2.4.10. Gemicikırı Köyü 51
3.2.4.11. Hacıköy 52
3.2.4.12. Göktepe Köyü 52
3.2.4.13. Hacıhüseyinyaylası Köyü 52
3.2.4.14. Şakirbey Köyü 52
3.2.4.15. Şirinköy 53
3.2.4.16. Karacaali Köyü 53
3.2.4.17. Çakırlı Köyü 53
3.2.5.Araştırmanın Bulguları 54
3.2.5.1.Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular 54
3.2.5.2. Bireylerin Geldikleri Kökene İlişkin Bulgular 58
3.2.5.3. Neden Bu İşi Yaptıklarına İlişkin Bulgular 59
3.2.5.4. Çalıştıkları İşten Memnun Olma Durumuna İlişkin Bulgular 61
3.2.5.5.İşi Kimin Aracılığıyla Bulduklarına İlişkin Bulgular 62
3.2.5.6.Nerede Konakladıklarına İlişkin Bulgular 64
3.2.5.7.Yeme-İçme-Barınma Konusuna İlişkin Bulgular 64
3.2.5.8. Tuvalet ve Banyo İhtiyaçlarına Yönelik Bulgular 66
3.2.5.9.Toplumsal Dışlanma Konusuna İlişkin Bulgular 67
3.2.5.10. Mevsimlik Tarım İşçisi Olarak Çalışma Sürecine İlişkin Bulgular . 69
3.2.5.11.Çalıştıkları Bölgelere İlişkin Bulgular 71
3.2.5.12. Haftada Çalışılan Gün Sayısına Yönelik Bulgular 74
3.2.5.13.Günlük (Dinlenme Saatleri Hariç) Çalışma Saatlerine İlişkin Bulgular 75
3.2.5.14.Günlük Dinlenme Sayısına İlişkin Bulgular 76
3.2.5.15.Yıllık Ortalama Çalışılan Gün Sayısına İlişkin Bulgular 77
3.2.5.16.Çalışılan Alana Gitmek İçin Kullanılan Yöntemlere İlişkin Bulgular 78
3.2.5.17.Çalışılan Alana Gidene Kadar Geçen Süreye İlişkin Bulgular 79
3.2.5.18.Bu Yıl Çalışılan Mevsimlik İşlere İlişkin Bulgular 81

3.2.5.19.Çalışılan Süre Zarfında Sağlıkla İlgili Yaşanan Sorunlara İlişkin Bulgular 82
3.2.5.20.Çalışılan Süre Zarfında Herhangi Bir İş Kazasının Meydana Gelmesine İlişkin Bulgular 84
3.2.5.21.Günlük/ Aylık Alınan Ücretlere İlişkin Bulgular 85
3.2.5.22.Alınan Ücretin Yeterliliğine İlişkin Bulgular 86
3.2.5.23.Ücretlerin Zamanında Verilmesine İlişkin Bulgular 87
3.2.5.24.Mevsimlik Tarım İşçiliği Dışında Ek Gelir Kaynağının Bulunmasına İlişkin Bulgular 88
3.2.5.25. Sosyal Güvenlik Hakları Konusunda Bilgi Sahibi Olmalarına İlişkin Bulgular 90
3.2.5.26.Hanede Sosyal Güvenlik Sistemine Kayıtlı Kişilerin Varlığına İlişkin Bulgular 90
3.2.5.27.Hanede Yeşil Kart Sahibi Olan Kişilere İlişkin Bulgular 91
3.2.5.28.Bireysel Sigorta Sahibi Olan Kişilere İlişkin Bulgular 92
3.2.5.29.Sorular Dışında Söylenmek İstenen Cümlelere İlişkin Bulgular 92
SONUÇ 94
KAYNAKÇA 98
EKLER 110

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yaş Grupları 55

Tablo 2: Mevsimlik Tarım İşçisi Kadınların Eğitim Durumları 56

Tablo 3: Mevsimlik Tarım İşçisi Kadınların Medeni Durumları..... 57

Tablo 4: Mevsimlik Tarım İşçisi Kadınların Hane Halkı Büyüklükleri 58

Tablo 5. Mevsimlik Tarım İşçisi Kadınların Kökenleri..... 59

Tablo 6. Mevsimlik Tarım İşçisi Kadınların İşi Kimin Aracılığıyla Bulduklarına İlişkin Bulgular 63

Tablo 7. Mevsimlik Tarım İşçisi Kadınların Çalışma Sürecine İlişkin Bulgular 71

Tablo 8. Mevsimlik Tarım İşçisi Kadınların Çalıştıkları Bölgelere İlişkin Bulgular 73

Tablo 9. Mevsimlik Tarım İşçisi Kadınların Günlük Çalışma Saatlerine İlişkin Bulgular..... 75

Tablo 10. Mevsimlik Tarım İşçisi Kadınların Günlük Ücretlerine İlişkin Bulgular.. 85

GİRİŞ

Tarih boyunca güçlü olanlar, her zaman zayıf ve güçsüz olanları ezmeye çalışmışlardır. Özellikle bu işgücü açısından düşünüldüğünde, zayıf halka olarak görülen vasıfsız ve ucuz işgücü, her zaman güçlü olan kesimin boyunduruğu altında kalmıştır. Tarım ve sanayileşmeyle birlikte ortaya çıkan işgücü açığı, bu vasıfsız ve ucuz işgücüyle giderilmeye çalışılmıştır. Günümüze gelindiğinde sanayileşmenin gelişim göstermeye başlaması ile tarım sektöründeki istihdam da azalmaya başlamıştır. Ancak, tarımın makinelerin kullanılamadığı alanlarında, yine vasıfsız ve ucuz işgücüne ihtiyaç duyulmuştur. Buna bağlı olarak da, tarım sektöründe çalışan tarım işçileri, her daim önemini korumuştur. Bu kapsamda, tarım işçilerini istihdam biçimlerine göre ayıracak olursak; *"ücretli tarım işçileri", "geçici tarım işçileri", "mevsimlik/ günlük tarım işçileri," "göçmen tarım işçileri" "parça başı ücretle çalışan işçiler", "ayni ücret karşılığı çalışan işçiler"* olarak ayırmak mümkündür.

Çalışmamız gereği ele alacağımız mevsimlik tarım işçiliği; gezici tarım işçiliği ve geçici tarım işçiliği olarak ikiye ayrılmaktadır. Geçici ile gezici mevsimlik işçilerini birbirinden ayıran en önemli özellik; geçici mevsimlik tarım işçileri, bulundukları bölgelerde günübirlik çalışırken, gezici mevsimlik tarım işçilerinin; yaşadıkları çevredeki çalışabilecek diğer bireylerle ya da aileleriyle birlikte yöre dışı bölgelere göç etmeleridir.

Türkiye'de mevsimlik tarım işçiliğinin ortaya çıkışı, sanayileşmenin hızlandığı, tarımda makineleşmenin başladığı, 1950'li yıllara dayanmaktadır. Günümüzde ise, sayıları hiç de azımsanamayacak boyutlara ulaşan mevsimlik tarım işçilerinin yeterli yasal korumaları olmadığı gibi sahip olduğu yaşam ve çalışma koşullarının oldukça kötü olduğu görülmektedir (Selek Öz, 2012: 15). Mevsimlik tarım işçileri içerisinde kadınların yeri, çalışma ve yaşam koşullarının belirlenmesi çalışmamızın odağını oluşturmaktadır.

Yapılacak olan araştırmanın başlığı: ‘’Mevsimlik Tarım İşçiliğinde Kadın ve Çalışma Koşulları: Çanakkale-Biga Örneği’’dir. Bu kapsamda gezici mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan kadınların, bulundukları bölgedeki çalışma ve yaşam koşulları incelenerek, burada karşılaştıkları sorunlar ortaya konmaya çalışılacaktır. Çanakkale, tarım ürünleri açısından oldukça zengin bir ildir. İşlenebilir arazisi en fazla olan ilçesi ise; Biga’dır. Yapılacak olan alan çalışması için, Çanakkale’nin Biga ilçesi alan olarak belirlenmiş ve nitel araştırma yöntemlerinden mülakat yöntemi tercih edilmiştir.

Günümüzde özellikle, sosyal bilimlerde nitel araştırma teknikleri ön plana çıkarken, nedense yapılan çalışmalarda bunun aksine nicel teknikler daha fazla kullanılmaktadır. Bu kapsamda yapılacak olan araştırmada ise, nicelin aksine nitel teknik kullanılarak, kişilerle yüz yüze görüşme (mülakat) metodu tercih edilecektir. Çanakkale ilinin Biga ilçesine bağlı köylerinde, gezici mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan, 15 yaş ve üzeri kadınlara sorular sorulacak, çalışma ve yaşam koşulları incelenecektir.

Birinci bölümde; konuyla alakalı kavramsal çerçeveye yer verilerek; mevsimlik göç, tarım işçisi, mevsimlik tarım işçisi gibi kavramların tanımlarına değinilecek, mevsimlik tarım işçiliğinin, Türkiye’deki tarihsel gelişimi ve bunun akabinde, Türkiye’deki mevsimlik tarım işçilerinin çalışma koşulları, yaşam şartları, sosyal güvenlik durumları, sağlık durumları ve yaşadıkları sosyal dışlanma incelenecektir.

İkinci bölümde; mevsimlik tarım işçiliğinde kadına değinilecek olup; ilk olarak, Türkiye’de kadının işgücü piyasasına katılımına, kadın işgücüne ihtiyaç duyulmasının sebeplerine, kadınların dünden bugüne çalıştıkları sektörlere ve son olarak da tarım sektöründe çalışan kadınlar ele alınarak, bir alt başlık olan mevsimlik tarım işçisi kadınların demografik özelliklerine yer verilecektir.

Üçüncü bölümde ise; Çanakkale ilindeki gezici mevsimlik tarım işçisi kadınlar üzerine araştırma yapılacak olup, öncelikle Çanakkale ilinin genel özelliklerine, ilde üretilen tarım ürünlerine, mevsimlik tarım işçiliğinin yoğun olduğu bölgelerine değinilecektir. Akabinde ise, alan çalışmasının yapılacağı, Çanakkale'nin Biga ilçesine bağlı on yedi köyünün genel özelliklerine yer verilecektir. Seçilen on yedi köyde, gezici mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan, 15 yaş ve üzeri kadınlara, yüz yüze görüşme (mülakat) yöntemi ile sorular sorulacak, çalışma ve yaşam koşulları hakkında bilgi edinilecektir.

Bu çalışma ile amaçlanan; gezici mevsimlik tarım işçisi kadınların çalışma ve yaşam koşulları incelenerek bir sonuç elde etmeye çalışmak, bu sayede elde edilen sonuçlarla (bulgularla), karşılaşılan sorunlar tespit edilerek, bunların çözüme kavuşması için farkındalık yaratmaktır.

I.BÖLÜM

1.KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.Mevsimlik Tarım İşçiliği ile İlgili Kavramlar

1.1.1. Mevsimlik Göç

Ülkemizin en önemli nüfus hareketlerinden biri olan mevsimlik göç, kırsal kesimlerde yaşayan ve işsiz olan kişi ya da kişilerin, belirli bir süre için tarım ve sanayinin yoğun olduğu bölgelere göç etmelerine verilen isimdir. (Egemen, 2015: 32). Aynı zamanda mevsimlik göç, tarımsal yörelerde mevsimsel etkiler sebebiyle işgücü arz ve talebi arasındaki açığı kapatmak için yapılan yer değişikliği olarak da tanımlanabilmektedir (Yiğit, v.d., 2017: 3). Mevsimlik göçlere bakıldığında bireylerin yılın belirli zaman dilimlerinde, birden fazla yer değiştirdikleri görülmektedir (Egemen, 2015: 32). Yaşanan farklı iklim türlerinin görülmesi sonucunda çeşitli bölgelerde ortaya çıkan tarım ürünleri, mevsimlik tarım işçilerinin farklı zaman dilimlerinde, farklı yerlerde çalışmasına olanak sağlamaktadır. Bu sebeple de mevsimlik göç; ilkbahar, yaz ve sonbahar dönemlerinde yoğunluk göstermektedir (Yiğit, v.d., 2017: 3).

Yapılan göçler genellikle sanayisi gelişmemiş ya da az gelişmiş olan Güneydoğu Anadolu, Doğu ve Karadeniz Bölgesi illerinden, sanayisi gelişmiş, kişi başına düşen gelir düzeyi yüksek olan batı bölgelerindeki illere doğru gerçekleşmektedir. Yapılan göçler başlangıçta kırdan kente gerçekleşirken, günümüzde genellikle kentten kente kentten kıra gerçekleşmektedir (Bülbül, Köse, 2010: 76).

1.1.2.Tarım İşçisi

Uluslararası Çalışma Örgütü'ne göre tarım işçisi; serada, tarlada, bahçede, hayvan yetiştirme birimi gibi yerlerde yiyecek üreten kadın ve erkek gruplarından oluşmaktadır (Çelik, v.d. , 2014: 8). Tarım-iş yasa tasarısına göre tarım işçisi ise, *"Sürekli, mevsimlik ve geçici tarım işlerinde ücret karşılığı istihdam edilen kişilerdir"*. (Akbıyık, 2011: 133). Tarım işçiliği dünya genelinde en yaygın görülen istihdam alanıdır (Ayhan, 2016: 2).

Tarım işçilerinin, ücretli işçi olarak çalıştıkları görülmektedir. Bunun en büyük sebebi üretimde kullanabilecekleri tarım araçlarının, kendilerine ait ya da kiralık arazilerinin bulunmamasıdır. Bu da onları çiftçilerden ayıran en önemli özelliklerindendir. Tarım işçilerini istihdam biçimlerine göre; *"ücretli tarım işçileri", "geçici tarım işçileri", "mevsimlik/ günlük tarım işçileri," "göçmen tarım işçileri" "parça başı ücretle çalışan işçiler", "ayni ücret karşılığı çalışan işçiler"* olarak ayırmak mümkündür (Çelik, v.d. , 2014: 8).

Tarımsal üretim daha çok yaz aylarında artış gösterdiğinden, bu dönemde yoğun işgücü talebiyle karşı karşıya kalınmaktadır. Dolayısıyla tarımsal faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için çoğunlukla geçici, yani mevsimlik işgücüne ihtiyaç duyulmaktadır (Akbıyık, 2011: 133). Türkiye'deki tarım işgücünde de mevsimlik tarım işçileri önemli rol oynamaktadır (Kaya, Özgülnar, 2015: 117).

1.1.3. Mevsimlik Tarım İşçisi

Mevsimlik tarım işçisi, başkasına ait tarım alanında ekme, sulama, ilaçlama, yetiştirme, hasat gibi tarımsal faaliyetlerin herhangi bir aşamasında rol alan, bir sözleşmeye bağlı ya da sözleşme olmaksızın, ücretli/yevmiyeli ya da ayni ödeme karşılığı, bulunduğu ülkenin vatandaşı ya da göçmen olup, mevsimlik işlerde sürekli

ya da gezici çalışan kişidir (Kılıçlı, 2016: 22). Sürekli ile gezici mevsimlik işçileri birbirinden ayıran en önemli özellik; sürekli mevsimlik tarım işçileri bulundukları bölgelerde günübirlik çalışırken (Çelik, v.d. , 2014: 8), gezici mevsimlik tarım işçilerinin; yaşadıkları çevredeki çalışabilecek diğer bireylerle ya da aileleriyle birlikte yöre dışı bölgelere göç etmeleridir (Egemen, 2015: 34). Genellikle yeterli toprağa sahip olamayan, hiç toprağı bulunmayan ya da toprağı olup da çeşitli sebeplerden dolayı toprağını işleyemeyen kişiler, yoğun işgücü talebi olan bölgelere giderek, geçici ya da gezici işçi olarak çalışmaktadırlar (Demir, 2015: 180). Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan kişilerin, çalışmalarını devam ettirmelerindeki en büyük sebep, yaşadıkları bölgelerde hayatlarını idame ettirebilecek düzeydeki gelirden yoksun olmalarıdır. Bu açıdan ele alındığında mevsimlik tarım işçilerinin yaşadıkları bölgelerdeki ücret, konut ve beslenme olanakları oldukça önem kazanmaktadır. Bunların yeteriz oluşu işçilerin yaşam koşullarını da olumsuz yönde etkilemekte ve onları göçe zorlamaktadır (Yiğit, v.d., 2017: 3).

Mevsimlik tarım işçileri yoğun işgücü talebi olan yerleri genellikle aracılar (dayıbaşılar/çavuşlar) sayesinde bulmaktadırlar. Aracılar işçilere iş bulurken, işverenlere ise çalışacak işçi bulmuş olurlar. Mevsimlik tarım işçileri bu süreçte işverenle doğrudan iletişime geçmezler, aracının iletişime geçmesini beklerler (Demir, 2015: 180). Aracı öncelikle işverenle konuşur ücret pazarlığı yapar; ulaşım konusunda gerekli olan düzenlemeleri yapar ve bulduğu işçilerin ücretlerinden de kendi komisyonunu alır (MİGA, 2012: 3). Aracıya atfedilen bu roller, bir yandan mevsimlik tarım işçilerine yarar sağlarken, bir yandan da işçilerin sömürülmesine neden olmaktadır. Bu sömürünün en büyük sebebi ise işçilerin çaresizliğinden kaynaklanmaktadır (Demir, 2015: 180).

1.2.Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi

Osmanlı Devleti incelendiğinde üretimin ve tarımsal mülkiyetin Tımar sistemine dayandığı görülmektedir. Tımar sistemine göre; Allah adına toprağın mülkiyetine sahip olan devlet, toprakların kullanım hakkını belirli esasları dikkate alarak bireylere bırakmaktadır (Akbıyık, 2011: 136). Yani tımar sistemi geniş anlamıyla ele alınacak olursa; *"belirli bir yerin vergisinin gelirlerinin belirli bir bölümünün bir kişiye verilmesi ve buna karşılık bir takım hizmetlerin yerine getirilmesidir."* Bahsi geçen hizmetler ise; mali alanları, yönetim alanını ve askeri alanları kapsamı altına almaktadır. Tımar sistemi, taşımış olduğu özelikler bakımından vergi geliri olarak bilinmektedir (Altın, 2014: 66-69). Ancak tımar sistemi, 17. Yüzyılın başlarından itibaren çeşitli sosyo-ekonomik ve siyasal sebeplerden dolayı yozlaşmaya başlamıştır. 1840 yılına gelindiğinde ise, toprakta özel mülkiyetin olmadığı Tımar sistemi, tamamen ortadan kalkmış ve artık ülke genelinde toprakta özel mülkiyet sahipliği yaygınlaşmaya başlamıştır. Ve bunun akabinde 1858 yılında Arazi kanunnamesi çıkarılmıştır. Toprakta özel mülkiyet bu kanunname ile resmen tanınmıştır. Bununla birlikte çeşitli yerlerde mahalli güce sahip olan *''ayan, eşraf, mütegallibe*'' olarak isimlendirilen kişilerin sahip olduğu büyük çiftlikler ve tarımsal aile işletmeleri meydana çıkmaya başlamıştır. Böylece toprak sahipleri ortakçılık yoluyla topraklarını, bölgelerindeki köylülere kiraya vermeye başladılar. Ancak burada toprakları işleyen köylüler tarım işçisi olarak sayılmamış sadece köylü üreticisi sınıfı olarak isimlendirilmiştir (Akbıyık, 2011: 137).

Anadolu'da tarımsal üretimin yaygınlaşmasında 1861-1865 Amerikan iç savaşı büyük etken olmuştur. Söz konusu savaş sebebiyle Amerika'daki pamuk üretiminin aksaması sonucunda, İngiliz dokuma sanayinin zor durumda kalması, pamuk ihtiyacının çok geçmeden karşılanmasına yönelik yeni üretim alanlarına ihtiyaç duyulmuştur (Akbıyık, 2011: 137). Türkiye tarımında mevsimlik tarım işçiliği de ilk kez bu süreçte, Osmanlı Devleti'ne karşı gelen Kavalalı İbrahim Paşa

sayesinde 1830'lu yıllarda, Kavalalı'nın Sudan'dan getirmiş olduğu işçilerin pamuk ekimi ile başlamıştır. Bu ekim, Çukurova'da başlayıp daha sonra Ege ovalarında yaygın hale gelmiştir. Ekim alanlarının genişlemesi ile birlikte mevsimlik tarım işçisine olan ihtiyaç daha da artmıştır (Yiğit, v.d. , 2017: 3). Böylece mevsimlik tarım işçilerinin hacmi bu süreçte iyice gelişmeye başlamıştır (Akbıyık, 2011: 137).

19. yüzyılda mevsimlik tarım işçiliği bakımından ele alınması gereken önemli hususlardan bir tanesi de Anadolu'daki nüfusun o dönem içerisinde yetersiz oluşudur. Belirli nedenlerden dolayı Anadolu'daki nüfus oldukça azalmış ve buna bağlı olarak da emek faktörü ciddi anlamda değer kazanmıştır. Tarımda makineleşmenin olmadığı bu dönemde dahi istihdam edilen işçi sayısı yüz bine yakındır. İhtiyaç duyulan işçiler, önceleri sadece Çukurova ve Ege bölgelerinden temin edilirken daha sonraki dönemlerde Doğu ve Güneydoğu bölgelerinden de temin edilmeye başlanmıştır (Akbıyık, 2011: 137).

1.2.1.Cumhuriyet Dönemi Tarım Politikaları

Tarımsal politikalarımızda, 1923 yılından günümüze kadar pek çok değişiklik yapılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulumundan sonra tarımın geliştirilebilmesi için öncelikle üç aşamalı program uygulanmıştır. İlk etapta Osmanlı Devleti'nden devralınmış çağdışı kurumların hepsi tasfiye edilmiştir, ikinci olarak tarıma yönelik kurumlaşma gerçekleştirilmiş, son olarak da dış ticaret koruması ve uygulanan fiyat politikalarıyla tarım kesimi desteklenmiştir. Böylelikle iktidara geçen her hükümet, 1980 yılına kadar tarım kurumlarının gelişimini sürdürmüştür. (Kazgan, 2003: 377).

1.2.1.1. Cumhuriyet Döneminin İlk 40 Yılı(1923-1963)

1923 yılında yapılan Lozan Antlaşması ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti'ne borçlar devredilmiştir. Borçların devrinden sonra ülke genelinde kalkınmanın sağlanabilmesi için tarım sektörüne önem verilmesi gerektiği anlaşılmış ve çeşitli tarım politikaları izlenmeye başlanmıştır (Doğan, Arslan, v.d., 2014: 33). Buna yönelik olarak; 1923 yılında İzmir İktisat Kongresi toplanmış ve kongrede; tüccar, çiftçi, sanayici, işçi sınıfı temsilcileri yer almıştır (Koçtürk , Gölalan , 2010: 50). Kongre'nin toplanma amacı, uygulanması beklenen iktisat politikaları konusunda, *''hükümet kadroları-toprak sahipleri-tacirler-sanayiciler''* arasında genel bir uzlaşmanın sağlanmasıdır. Kongrede tarım, sanayi ve hizmet sektörleri üzerinde durulmuş olup, tarım sektörüne yönelik alınan kararlar (Altın, 2014: 79):

- ''Aşar vergisinin (tarım ürünlerinden hasat sırasında "ürün" olarak alınan verginin) ortadan kaldırılması,
- Tarım makinelerinin ve teçhizatlarının gümrüksüz olarak ithal edilebilmesi,
- Toprağı olmayan köylülere, mülk sahibi olabilmeleri için parasız toprak verilmesi,
- Tarımsal kredilerin düzenlenerek düşük faizlerle köylüye kredi verilmesi,
- Yüksek eğitim gören kişilerin, bilhassa da ziraat mühendislerinin köylere gönderilmesi,
- "Türkiye Çiftçiler Birliği" adında yeni bir cemiyetin kurulması,
- Köylülerin üretimle ilgili bilgi sahibi olabilmesi için, gerekli kaynakların ücretsiz olarak dağıtılması'' şeklindedir.

İzmir İktisat Kongresi'ndeki alınan en önemli karar 1925 yılında aşar vergisinin kaldırılması olmuştur. Çünkü bu sayede mültezimlerin (bölgedeki tefecilerin ve tüccarların) gücü sınırlandırılmıştır (Altın, 2014: 79).

Aşar vergisinin kaldırılmasından sonra 1926'da Medeni Kanun ve Borçlar Kanunu çıkarılmıştır. Çıkarılan kanunla birlikte, kişilere özel mülkiyet hakkı tanınmıştır (Altın, 2014: 80).

1923-1929 yılları arasında yaşanan tüm gelişmeler tarım sektörüne verilen önemin ve buna yönelik izlenen politikaların doğru bir karar olduğunu ortaya koymuştur. Çünkü ülkenin içinde bulunduğu zorlu koşullar, tarım sektörünün sağladığı olumlu etkilerle birlikte geride kalmıştır. Tarımsal faaliyetleri desteklemek için, 1930'lu yıllarda; Tarım Kredi ve Satış Kooperatifleri, Zirai Kombinaları, Devlet Ziraat İşletmesi kurulmuştur. Tarımsal faaliyetlerin bu denli desteklenmesine rağmen, 1940'lı yıllara gelindiğinde 2. Dünya Savaşı'nın da olumsuz etkileri sebebiyle tarımsal mamul fiyatları sürekli olarak artış göstermiştir. İktidara gelen hükümetler tarafından bu fiyatlar azaltılmaya çalışılmış ve toprağı bulunmayan çiftçilerin topraklandırılmasını sağlamak için, 1945 yılında Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu çıkarılmıştır (Doğan, Arslan, v.d., 2014: 33-34). Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun asıl amacı ise; toprak ağalarının sahip olduğu siyasal gücü sınırlandırmak ve aynı zamanda da toprağı, üretimi arttıracak şekilde yeniden düzenlemektir (Altın, 2014: 79-84). Ancak tarımsal işgücünün, 1950'li yıllara gelindiğinde, kırsal kesimden kentlere göç ettiği görülmekte, bu da toprak reformunda istenilen başarıya ulaşılamadığını göstermektedir. Bu başarısızlık göstergesi sonucunda, 1960'tan sonra beş yıllık kalkınma planları yapılarak, tarımsal faaliyetler yeniden desteklenmeye çalışılmıştır (Doğan, Arslan, v.d., 2014: 33-34).

1.2.1.2. Planlı Dönem (1963-2005)

Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren başlayan kalkınma çabaları, 1963'ten bu yana beş yıllık planlı kalkınma dönemleri ile devam etmektedir (Altıntaş, 2014: 13-16). Bu dönemde kırsal alanların kalkınması için gerekli çalışmaların yapılacağı, tarımın yanında köy sorunlarının da ele alınacağı vurgulanmıştır (Koçtürk , 2008: 48).

Planlı dönem; 1963 – 1967 yılları arasında ilk olarak Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile başlamıştır. Bu plan millî hasılada büyümeyi hedeflemiştir Tarımda verim artışı sağlanmaya çalışılmış, çiftçilerin kooperatifleşmesinin önündeki engellerin incelenmesine önem verilmiştir (Koçtürk , 2008: 49). Bu hedeflere yönelik milli gelirde %7'lik bir atış gerçekleşmiştir.

1968 – 1972 yılları arasında gerçekleşen İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planının amacı ise, milli hasılada %7'lik artış sağlanmasıdır. Buna yönelik olarak ; tarımda üretimi ve verimi arttırmak amacıyla yeni projeler ele alınmış, 1969 yılında 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu ve 1196 sayılı Tütün TSK kanunu çıkarılmıştır. 1972 yılına gelindiğinde 1581 Sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri Bölge ve Merkez Birliği yasası çıkarılmıştır (Koçtürk , 2008: 49). İlk iki plana da bakıldığında, her ikisinin de amacının tarım sektöründe büyüme (%4.7) olduğu görülmektedir, ancak her iki dönemde de bu hedef gerçekleştirilememiştir.

1973 – 1977 yılları arasında gerçekleşen Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planına bakıldığında da; tarım sektörüne yönelik hizmetlerin artırılması ve bununla birlikte çiftçi menfaatlerinin korunmaya çalışılması hedeflenmiştir. Çiftçi örgütlenmesinin önemi ve gerekliliği ortaya konmuştur. Örgütlenme ve eğitim konularında kooperatiflere devlet desteği verileceği belirtilmiştir (Koçtürk , 2008: 49). İç fiyatlarla, Dünya fiyatları arasındaki farkın kapatılması için, 1973 yılında ''Toprak ve Tarım Reform Kanunu'' çıkartılmıştır. Bu kanunla birlikte toprak mülkiyetindeki gelir adaletsizliği ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır (Serin, v.d. , 2007: 20).

1979 – 1983 yılları arasında gerçekleşen Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, büyümenin yavaşladığı, işsizliğin, enflasyonun, dış açığın arttığı bir dönemde uygulanmaya başlanmıştır. Bu planda; çiftçi gelirlerini arttırmaya yönelik politikaların uygulanacağı belirtilmiş, tarım sigortasının kooperatiflerle

gerçekleştirilmesi ve buradan sağlanan fonların da kooperatifler tarafından kullanılması amaçlanmıştır. İlk kez "Demokratik Kooperatif" kavramı kullanılmış ve çiftçilerin demokratik kooperatif kurmaları desteklenmiştir (Koçtürk , 2008: 49).

1985 – 1989 yılları arasında gerçekleşen Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: Bu planda iki proje hedeflenmiştir. Bunlardan birincisi; nadas alanlarının daraltılması ikincisi ise; ekolojik açıdan uygun tarım arazilerinde aynı tarladan ikinci bir ürün daha alınmasıdır (Koçtürk , 2008: 51). Bu sayede üretimin iç ve dış talebe uygun hale getirilmesi hedeflenmiştir (Serin, v.d. , 2007: 21).

1990 – 1994 yılları arasında uygulamaya giren Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında; Tarımsal üretimin artırılmasına yönelik hedefler üzerinde durulmuş ve buna yönelik olarak tarımsal eğitim, ucuz ve yeterli girdi, tarımsal teşkilatlanma, kredi, teknolojik gelişime yönelik imkanların arttırılmasına ağırlık verileceği belirtilmiştir. Bunun yanında ilk defa "Köylere Hizmet Götürme Birlikleri"nin kurulması hedeflenmiştir (Koçtürk , 2008: 51).

1996 – 2000 yılları arasında uygulanan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın hedeflerine bakıldığında; sürekli ve hızlı bir büyüme sağlamak için nüfusun yeterli ve dengeli beslenmesi, üretimi konusunda daha iyi olduğumuz ürünlere ağırlık verilerek hem üretimin hem de ihracatın artırılması (Koçtürk , 2008: 51). '' Tarımsal Politikalar ile İlgili Yapısal Değişim Projesi'' hedeflenmiştir (Akbaş, v.d., 2015: 1).

2001 - 2005 yılları arasında uygulanan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda; Destekleme politikaları sonucunda doğrudan gelir desteği, girdi sübvansiyonlarının tamamen olmasa da kademeli olarak kaldırılması, tarımsal amaçlı kurulan KIT'lerin özelleştirilmesi (TŞFAŞ, TEKEL, ÇAYKUR), çiftçi kayıt

sisteminin, muhasebe veri ağının ve tapu-kadastro sisteminin geliştirilmesi hedeflenmiştir (Koçtürk , 2008: 51).

Genel olarak 2000'li yıllardaki gelişmeler; 2001 yılında Tarım Reformu Uygulama Projesi (TRUP) başlatılmıştır. 2004 yılına gelindiğinde Tarım Stratejisi çıkartılmıştır.

1.2.1.3. 2005'den Günümüze

2006 yılında Tarım Kanunu çıkartılmış ve bu kanunla birlikte Türkiye'nin ilk kez bir Tarım Kanunu olmuştur. 2010 yılında Sebze ve Meyveler ile Yeterli Arz ve Talep Derinliği Bulunan Diğer Malların Ticaretinin Düzenlenmesi Hakkında Kanun çıkarılmıştır. Yine bu yıl içerisinde sona eren Tarımda Doğrudan Gelir Desteği yerine Havza Bazlı Üretim ve Destekleme Modeli uygulamaya konulmuştur. Bu uygulamayla üreticiler desteklenen ürünlere bakarak üretim gerçekleştirmeye başlamışlardır (Akbaş, v.d., 2015: 1).

2014 yılına gelindiğinde ise; tüketicilere daha kaliteli ürünler sunmak için Organik Tarım Kanunu çıkarılmıştır (Akbaş, v.d., 2015: 1).

Uygulanan politikalara rağmen, planlı dönemler boyunca, tarım kesimi için ayrılmış olan fonların giderek azalmış olduğu görülmekte olup, tarım sektörünün büyüme hızı beklenilenin aksine hedeflerin altında kalmıştır. Dolayısıyla tarımın milli gelir içerisindeki payında sürekli olarak düşüş yaşanmıştır (Serin, v.d. , 2007: 23).

1.2.2. Türkiye'de Tarımda Makineleşme

Türkiye'de tarımda makineleşmenin diğer ülkelerle kıyaslandığında çok geç başladığı görülmektedir**.** Cumhuriyetin kuruluşuyla başlayan bu süreç 1950'li yıllara gelindiğinde hız kazanmıştır. Bu yıllarda büyük bir atılım gerçekleşmiştir. Birçok yerde tırpanın yerini biçerdöver, karasabanın yerini metal pulluklar, öküz arabasının yerini yavaş yavaş traktörler almaya başlamıştır **(**http://www.dunyagida.com.tr/haber/dunden-bugune-tarimda-makinelesme/3860, 17.10.2019**)**. Bunların gerçekleşmesinde 1947 yılında onaylanmış olan ''Marshall Planı'' büyük rol oynamıştır. Marshall Planı, II. Dünya Savaşı'ndan sonra ülkelerin kalkınmalarını sağlayan finansman programı gibi gözükse de aslında savaştan çıkan Avrupa ülkelerinin durumlarını iyileştirmek için yapılmış bir plandır. Dolayısıyla ilk etapta Türkiye, yapılacak olan dış yardımların dışında bırakılsa da, sonrasında ABD'ye yapmış olduğu diplomatik girişimler sayesinde, bu yardımlardan yararlanacak ülkeler içinde yer almayı başarmıştır (Çoban, 2015: 75). Bu yardımlar sayesinde 1950-1953 yılları arasında, Türkiye'de tarımsal alanlarda üretimi ve verimliliği arttırmaya yönelik 40 binin üzerinde traktör girmiştir **(**http://www.dunyagida.com.tr/haber/dunden-bugune-tarimda-makinelesme/3860, 17.10.2019**)**. Tarımda makineleşme sürecinde, tarım kesimine sağlanan kredi imkanları, iklimin bu süreç boyunca elverişli olması ve tarım için belirlenen fiyat politikalarının yüksek olması tarımsal üretim artışını sağlamıştır. Ancak tarımsal alanda traktörleşmenin ve ülke pazarıyla tarım sektörü ilişkilerinin artış göstermesi kırsal kesimde büyük bir çözülme yaşanmasına sebep olmuştur. Büyük toprak sahipleri, bu sayede tarım arazileri üzerindeki egemenliklerini arttırmaya başlayarak, bu arazileri pazar için üretim yapan çiftlik konumuna getirmeye çalışmışlardır. Yapılan tüm bu yeniliklerle birlikte Türkiye'de tarım sektöründe hızlı bir gelişme yaşanmış ve 14,5 milyon hektar olan ekim alanları 18,8 milyon hektara yükselmiştir. Ta ki iklim koşullarının kötüleşmesiyle birlikte ortaya çıkan 1954 krizine kadar. 1954 Kriziyle birlikte Türkiye'nin sağlamış olduğu olumlu koşullar biranda tersine dönmüş ve Türkiye yetersiz üretim sebebiyle tarım ürünlerini dışarıdan ithal etmeye başlamıştır (Çoban, 2015: 78-79).

1.2.3. Türkiye'de Toprak Sahipleri

Toprak reformu, toprak mülkiyet dağılımını yeniden düzenlemek amacıyla, hiç toprağı olmayan veya az toprağa sahip olan çiftçilere toprak dağılımının gerçekleştirilmesidir (Aydın, 2018: 361). Atatürk döneminde daha başlamış olan toprak reformu çabaları, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra tekrar gündeme gelmiştir. 11 Haziran 1945 yılında Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu kabul edilmiştir. Fakat, kanun ilk kararlaştırıldığı gibi uygulanmamış, baskılar sebebiyle değişime uğramıştır. Eğer kanun, ilk kararlaştırıldığı gibi uygulanabilseydi, Türkiye'de önemli bir toprak reformu gerçekleşmiş olacaktı (Kayıran, Metintaş, 2018: 653).

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu aslında iki amaç gütmüştür. Bunlardan bir tanesi, *''büyük toprak sahiplerinin gücünü kırmak''*, ikincisi ise, *''mülkiyet dağılımını üretim artışı sağlayacak şekilde yeniden düzenlemek''*tir (Kayıran, Metintaş, 2018: 655).

Ancak iyi niyetlerle hazırlanmış olan Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu, istenilen sonucu vermemiştir. Kanunu ilk günden itibaren eleştiren milletvekillerince bunun sebebi, hükümetin bu uygulamayı gerçekleştirebilmesi için Türkiye'deki ekilebilir araziler üzerinde yeterli araştırmanın yapılmamış olmasıdır. Atatürk döneminden başlayan ve Cumhuriyetin de önemli hedeflerinden biri olan kanun sayesinde, ağalık ve marabalık sistemine son verilmek istense de, gerek hükümetin eksik ya da yanlış uygulamalarından, gerekse özellikle çokça toprağa sahip olan milletvekillerinin topraklarını kaybetme korkusundan, istenilen başarıya ulaşılamamıştır (Aydın, 2018: 381).

Bu kapsamda, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu öncesi ve sonrasında ağaların ve köylülerin durumunu ayrı ayrı ele almak yerinde olacaktır.

1.2.3.1. Ağalar

Cumhuriyet'in ilk yılları göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'nin tarım yapısını, Osmanlı Devleti'nden kalan toprakların belirlediği görülmektedir. Osmanlı Dönemindeki toprak dağılımındaki eşitsizlik, Cumhuriyet'in ilk yıllarında halkı olumsuz yönde etkilemiştir. Bu dönemde büyük arazi sahiplerinin bazıları, topraklarını kapitalist üretim şekliyle işlerken, bazıları ise feodal benzeri bir üretim şeklini kullanmaktaydılar. Bu büyük arazi sahibi kişiler, topraklarını kiraya veren ya da yarıcılık yöntemiyle işleten büyük toprak ağalarıdır. Köylüler, bu toprak ağaları yüzünden mülksüzleştirilmiş ya da hiç mülk sahibi olamamışlardır. Çünkü, bu süreçte yoksul olan köylü, bu dönemde var olan kredi kurumlarından yeteri kadar kredi alamadığı için, ağalardan ya da tüccarlardan yüksek faizli krediler almaktadır. Aldığı krediyi geri ödeyemeyen köylü, bu şekilde de topraklarından olmuş ve daha da yoksullaşmıştır. Özellikle de 1920 yılının sonlarında yaşanan kriz, köylüyü daha da derinden etkilemiştir. Krizin etkisiyle tarım ürünlerindeki fiyat düşüşleri, köylünün varını yoğunu varlıklı kişilere satmasına sebep olmuştur. Bu da, toprak mülkiyet dağılımındaki adaletsizliği daha da arttırmış, zaten zengin olan ağaları daha da zengin hale getirmiştir. Tüm bunları düzene koymak için düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. Bunlardan bir tanesi, 1924 Anayasası'dır. Bu anayasa, özel mülkleri güçlendirici bir yapıya sahiptir. Özel mülklerin kamulaştırılması gereğini ortaya koymuştur. Bunun yanında 1925 yılında çıkan Kadastro Kanunu da özel mülkiyet rejimini pekiştirici bir etkiye sahiptir. Yine bu süreçte 1926 yılında kabul edilen Medeni Kanun ile birlikte, özel mülkiyete dayalı yeni hukuk düzeni oluşturulmuştur. 1929 yılında çıkarılan bir Kanun ile birlikte, çıkarılmış olan tüm kanunlar sadece büyük toprak sahiplerini olumlu etkilemiş ve topraklarına toprak katıp, bir de bunları kendi üzerlerine almak için imkan doğmuştur (İnci, 2010: 346-350).

Cumhuriyet yıllarında yapılan en iyi düzenleme, aşar vergisinin kaldırılmasıdır. Aşar vergisinin kaldırılması ilk etapta, büyük toprak sahipleri tarafından olumsuz karşılansa da sonrasında onlar da kabul etmek durumunda kalmışlardır (Okçuoğlu, Önder, 1987: 263).

1930'lu yıllara gelindiğinde, bazı aydınlar, ağaların köylüleri çalıştırarak, hiçbir emek harcamadan gelir elde etmesini hoş karşılamamaya başlamıştır. Toprak reformunun gerekli olduğunu söyleyen kitle de artış görülmüştür. 1930'un sonlarına doğru Atatürk ve İnönü de bu konuyu gündemine almış. Çiftçiyi topraklandırmak adına neler yapılabiliri araştırmaya başlamışlardır. Özellikle Atatürk bu konuda, köylüye ve çiftçiye verdiği önemi yaptığı tüm konuşmalarda sıkça dile getirmiştir. 1935 yılından itibaren bu anlayışla çalışmalara başlanmış, ancak buna yönelik, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'na kadar, bu süreçte başka bir kanun çıkartılamamıştır. Maalesef çıkartılan bu kanunla da, büyük toprak sahiplerinin tepkileri sebebiyle istenilen başarı elde edilememiş, toprak mülkiyet dağılımındaki adaletsizlik devam etmiştir (İnci, 2010: 354-358).

1.2.3.2. Köylüler

İkinci Dünya Savaşı yıllarında, o dönemdeki karaborsayı önlemek amacıyla çıkartılmış olan Milli Koruma Kanunu dönemin en önemli gelişmesi olmuştur. Bu kanun, yoğun müdahaleci bir yapıya sahiptir. Bu yapısıyla kanun, başta tarım olmak üzere ticari yaşamı da oldukça olumsuz yönde etkilemiştir. Hükümet bu kanundan güç alarak, yeni kararnameler çıkartmış ve küçük çiftçinin, köylünün, dış ticaretle uğraşan tüm tüccarın malına, sanayicilerinse atölyelerine, tesislerine, fabrikalarına el koymuştur. Özellikle de köylüler bu durumdan en çok etkilenen taraf olmuştur. Çünkü hükümet, köylülerin hayvanlarına el koyabildiği gibi ürettiği ürünlere de el koymuştur. El koyduğu ürünlere, hiçbir şekilde yeterli bedeli ödememiştir. Düşük de olsa ödenen bedel genellikle, nakit olarak değil, hazine bonosu ya da devlet tahvili şeklindedir. Bu dönemde hükümet tarafından uygulanan tüm politikalar, köylüye ciddi zararlar vermiş, köylünün elinde avucunda bir şey bırakmamıştır. Tüm bunlardan kaynaklı olarak köylü, tek partili yönetimden nefret eder hale gelmiştir (Oktar, Varlı, 2010: 4-5).

Köylülerin yaşadığı olumsuz süreç uzun süre devam etmiştir. Tek Parti döneminde yaşanan olumsuzluklar, Demokrat Parti'nin başa gelmesini kolaylaştırmıştır. 1946 yılında kurulmuş olan Demokrat Parti, köylünün kurtarıcısı olmuştur. Özellikle Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ve köylü için bulunulan vaatler, köylüyü oldukça etkilemiştir (Bayır, 2011: 46).

1945 yılından sonra Türkiye, özellikle de kötü durumda olan köylüler, umudunu dışarıdan gelecek yardımlara bağlamıştır. Bu kapsamda 1947 yılında onaylanmış olan ''Marshall Planı'' halkın imdadına yetişmiştir (Çoban, 2010: 75). Bu planla birlikte yapılan yardımlar, ülkenin durumunda ciddi anlamda olumlu etkiler yaratmıştır. Türkiye' ye çok sayıda traktör ve pulluk yardımı yapılmıştır. Tarımda makineleşme, ekimi ve buna bağlı olarak da üretimi arttırmaya başlamıştır. Bu da Demokrat Parti'nin, bir kez daha köylünün güvenini kazanmasına neden oluştur. Tarımda makineleşmeye geçilmesiyle birlikte, bağımsız köylülüğün güçlenmesine de olanak sağlanmıştır. Artık küçük üreticiler, üretim yaptığı ve kazanmaya başladığı için, tefeciler karşısında da güçlü konuma gelmiştir. Ekim alanlarının ve üretimin artmasının diğer bir sonucu da, traktör sahibi olmayan ve geçimini ortakçılık ile yapan kişilerin, bu dönemde yapılmış olan karayolları sayesinde, kendi topraklarını terk ederek farklı yerlerde çalışma imkanı bulmuş olmasıdır. Bu sayede de kır ve kent arasında hareketlilik sağlanmıştır. Ayrıca karayollarının yapılmış olması, köylünün üretmiş olduğu ürünleri de pazara aktarmasına olanak sağlamıştır (Oktar, Varlı, 2010: 10-16).

1.2.4. Türkiye'de Mevsimlik Tarım İşçiliği

Türkiye'de ekim/dikim, çapa ve hasat zamanlarında, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde yaşayan, kendi bulundukları bölgelerde yeteri kadar gelir elde edemeyen, az da olsa toprağa sahip ya da hiç toprağı bulunmayan kişi ya da kişiler geçimlerini sağlayabilmek için, genellikle aileleriyle birlikte işgücü

talebinin daha yoğun olduğu; İç Anadolu, Ege, Karadeniz gibi bölgelere göç etmektedirler (Karaman, Yılmaz, 2011: 211-215).

Türkiye'de mevsimlik tarım işçiliğinin ortaya çıkmasında en önemli dört etken vardır. Bunlardan birincisi; çok partili hayata geçiş, ikincisi; iktidara Demokrat Parti'nin gelişi, üçüncüsü; tarımda makineleşmeye geçilmiş olması ve son olarak dördüncüsü ise; geçmişten günümüze dek, kırdan kente yaşanan değişimlerdir. Bu gelişmeler, Türkiye'deki geleneksel üretim biçimlerinde köklü değişikliklere sebep olmuştur. Böylece kentlere göç artarak, kır-kent nüfusu sürekli olarak değişiklik göstermiştir. Nüfus dağılımında gerçekleşen değişimler, zamanla emek yoğun işçinin gerekli olduğu üretim alanlarında, işçi ihtiyacına sebep olmuştur. Devletin, tarıma yönelik üretimin arttırılması için verdiği destek ve teşvikler de, makinelerin gerçekleştiremediği işlerde, insanların devreye girebilmesi için bir etkendir. Bu da mevsimlik tarım işçiliğini tetikleyen unsurlardan bir tanesidir. Geleneksel üretim kanallarındaki değişimler, kırsal kesimde yaşayan, özellikle de Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaşayan kişilerin işsiz kalmasına neden olmuş ve bu da mevsimlik tarım işçiliğine olan talebi arttırmıştır (Akbıyık, 2011: 138).

Türkiye'de mevsimlik tarım işçiliği uygulamalarına bakıldığında, çalışma ilişkilerinde belirli aktörler yer almaktadır. Bu aktörler; işverenler ve aracılar olarak adlandırdığımız; dayıbaşılar/çavuşlardır. Mevsimlik tarım işçileri çalışacakları işleri genellikle aracılar yoluyla bulurlar. İşveren ile doğrudan iletişime geçmezler. Aracılar işçilere iş imkanı sağlarken, işverenlere de işçi bulma imkanı sağlamış olur. Tarım işçileri aracılar sayesinde bulundukları bölgelerden çok uzak bölgelere göç edebilir (Demir, 2015: 180). Aynı zamanda aracılar, işçilerin ücretlerini belirlemek için işverenlerle pazarlık yaparak, belirlenen ücretten de kendi komisyonunu alır, bunun yanı sıra işçilerin kalacakları yerleri belirler, işe gelip gidecekleri araçları tedarik ederek ulaşımı düzenler (MİGA, 2012: 3). Aracıya atfedilmiş olan bu roller, işçilerle aracılar arasındaki sömürü ilişkisinin gizli kalmasına olanak sağlamıştır. Bu ilişkinin gizli kalmasındaki en büyük etken işçilerin aracılar karşısında çaresiz ve

güçsüz oluşundan kaynaklanmaktadır. İşçiler her konuda aracıya bağımlı durumda oldukları için herhangi bir durum karşısında tepkisiz kalmaktadırlar (Demir, 2015: 180). Aracıların işçileri kolayca sömürüyor olmasının en büyük sebebi ise, üzerlerinde herhangi bir denetim mekanizmasının olmayışıdır. Bu da işçilerin çalışma ve yaşam koşullarının standartların altında kalmasına sebep olmuştur (Altın, 2014: 102).

1.2.4.1. Mevsimlik Tarım işçilerinin Çalışma Koşulları

İşçilerin çalışma koşulları, 2003 tarihli 4857 sayılı İş Kanunu'nda düzenlenmiştir. Tarım işçileri ile ilgili olarak ayrı bir iş kanunu çıkartılmamış, 4857 sayılı İş Kanunu'nda tarım ve orman işlerinin yapıldığı işyerlerinde, sadece 50 veya daha fazla işçi çalıştırılan işyerlerinde İş Kanunu hükümlerinin geçerli olacağı, 50'den az işçi çalıştırılan yerlerde İş Kanunu hükümlerinin uygulanmayacağı belirtilmiştir. Bu noktada yeri geldiğinde, mevsimlik tarım işçilerinin çalışma koşulları için iş kanunundaki düzenlemelere yer verilecektir. Fakat bilindiği üzere, tarım işçilerinin çoğu iş kanunu kapsamı dışında kalmakta ve çalışma koşulları piyasa koşulları çerçevesinde şekillenmektedir.

1.2.4.1.1. Çalışma Süreleri

Mevsimlik tarım işçilerinin geneli aracılar sayesinde iş bulabilmektedir. Bu sebeple de mevsimlik tarım işçilerinin yılın hangi zaman diliminde nereye gidecekleri, nerede çalışacakları, ne iş yapacakları, ne kadar süre çalışacakları belirsizdir. Bu tamamen işveren ve aracının anlaşmasına bağlıdır (Akço, 2018: 15). Buna bağlı olarak da çalışma sürelerinin diğer çalışanlara göre daha uzun olması muhtemeldir (Hurst, Termine, Karl, 2007: 49). Çalışma süreleri, tarımsal üretimdeki ürünün hasat zamanıyla da yakından ilişkilidir. Hasat zamanı ise üretilen ürünün türüne (Dedeoğlu, 2016: 55) mevsimsel ve iklimsel koşullara göre değişiklik göstermektedir (Hurst, Termine, Karl, 2007: 49).

4857 sayılı İş Kanunu'na göre günlük ve haftalık çalışma süreleri incelendiğinde; çalışma süresinin haftada en fazla kırk beş saat olduğu görülmektedir. Aksi kararlaştırılmadığı sürece bu süre, işyerlerinde işçinin çalıştığı günlere eşit olarak bölünerek uygulanır. Haftalık normal çalışma süresi, tarafların anlaşması halinde ise, işçinin haftalık çalıştığı günlere, günlük on bir saati aşmamak kaydı ile farklı şekillerde dağıtılabilir. Yalnız işçinin haftalık ortalama çalışma süresinin normal haftalık çalışma süresini aşmaması gerekmektedir. Oysa ki mevsimlik tarım işçilerinin geneli, sabah saat yediden akşam saat yediye kadar çalışmalarını sürdürmektedir. Haftanın yedi günü de on iki saat çalışan mevsimlik tarım işçilerinin ara dinlenmeleri çıkarıldığında, haftalık çalışma sürelerinin yetmiş üç-yetmiş dört saati bulduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu işçilerin çalışma süreleri dikkate alındığında yasal olarak korunma altına alınmadıkları ortaya çıkmaktadır (Selek Öz , Bulut, 2014: 110).

Dinlenme süreleri mevcut hukuk kurallarımıza göre günlük, haftalık ve yıllık olarak sınıflandırılmıştır. Günlük dinlenme süresi 4857 sayılı İş Kanunu'na göre; işçilerin çalıştıkları alandaki gelenek göreneklere, işin gereğine göre değişiklik gösterebilmekle birlikte, işçilere; '' *(a) Dört saat veya daha kısa süreli işlerde on beş dakika, (b) Dört saatten fazla ve yedi buçuk saate kadar (yedi buçuk saat dâhil) süreli işlerde yarım saat, (c) Yedi buçuk saatten fazla süreli işlerde bir saat ara dinlenmesi verilir. Bu dinlenme süreleri en az olup aralıksız verilir.''* Hafta tatili; 7 günlük bir zaman içerisinde çalışmasını yerine getiren yetişkin bir işçiye 24 saat kesintisiz olarak verilmesi gereken izindir (Selek Öz , Bulut, 2014: 110).

Yıllık izin ise, 4857 sayılı İş Kanunu'na göre; işçinin işyerinde bizzat işe başladığı tarihten itibaren, deneme süresi de dahil edilerek, en az bir yıl çalışmış olmak kaydıyla işçiye verilen haktır. Ancak niteliklerinden dolayı bir yıldan daha az çalışan mevsimlik tarım işçileri bu haktan yararlanamamaktadır (Selek Öz , Bulut, 2014: 111).

1.2.4.1.2. Ücretleri

Mevsimlik tarım işçilerinin, çalışma koşulları incelendiğinde en çok problem yaşanan alanlardan bir tanesi de ücret konusudur. Çünkü, mevsimlik tarım işçilerinin ücretlerine yönelik ülke genelinde bir netlik yoktur, bu da pek çok problemi beraberinde getirmiştir (Selek Öz , Bulut, 2014: 112). Tarımsal alanda çalışanlara yönelik tek tip sözleşme mevcut değildir. Dolayısıyla mevsimlik tarım işçiliği yapan aileler, ürün çeşitlerine göre sözleşmeler yaparak ücret almaktadır. Mevsimlik tarım işçilerinin kullandığı değişik ücret tipleri bulunmaktadır. Bunlar; ortakçılık, , götürü (kabala), yarıcılık, yüzde otuzculuk, günlük yevmiyedir. En bilinen ve yaygın olarak kullanılan ücret tipi ise günlük yevmiyedir. Yevmiye usulü, tarım işçilerine günlük çalışma karşılığında verilen ücret tipidir. Bu ücret tipinde ücret, kişi başına göre verilirken; kişinin bireysel çalışması göz önünde bulundurulurken, diğerlerinde ise aile baz alınmaktadır; işi üstlenen kişi aile olarak görülür ve genelde ücret ailede sözü geçen kişi ya da kişilere verilir. Kadınlar ve çocuklar aile işçisi olarak görüldükleri içinse somut bir ücret alamamaktadır (Akço, 2018: 83). Ücret verilse dahi kadın işçinin ücreti erkeğe göre daha düşüktür. Kadına verilen ücret, eşi aracılığıyla ona ulaştırıldığı için, kadınların hak ettiği ücret bu noktada sömürülmüş olur (Selek Öz, 2016: 15).

TÜİK verilerine göre, 2017 yılında mevsimlik tarım işçilerinin ücretleri artış göstermiştir. Kadınların günlük ücretleri % 13,5 artış göstererek 60 TL, erkeklerinse % 10,1 artış göstererek 73 TL olmuştur. Sürekli tarım işçilerinin aylık ücretleri ise kadınlarda % 8,2 oranında bir artışla 1576 TL olurken, erkeklerin % 12,1'lik artışla 1921 TL olmuştur. (https://www.memurlar.net/haber/734386/mevsimlik-tarim-iscilerinin-gunluk-ucretleri-yuzde-12-artti.html , 14 Mart 2018).

1.2.4.1.3. Sendikal Örgütlenme

Sendikal hareketlerin Türkiye'de yasal olarak başlaması, 1947 yılında kabul edilmiş olan 5018 sayılı *" İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun"* ile gerçekleşmiştir. Tarım işçilerine sendikalaşma izini de yine aynı dönem içerisinde 3008 sayılı yasanının kapsamına dahil olmamalarına rağmen, bir hak olarak ortaya çıkmış, 1961 Anayasasının kabulü sonrasında, 1963 yılında yürürlüğe giren 274 sayılı Sendikalar Kanunu ile de tarım çalışanlarına sendikalaşma hakkı tanınmıştır (Görücü, Akbıyık, 2010: 210-211). Dolayısıyla tarım işçilerinin sendikalaşmaları için herhangi bir yasak söz konusu değildir, ama buna rağmen tarım işçileri sendikal örgütlenme hakkından fiili olarak yararlanamamaktadır (MSG Yayın Kurulu, 2010: 3).

Tarım çalışanlarının hem sosyal hem de ekonomik açıdan iyileştirilmesini hedefleyen çalışmaların, tarım işçilerince gerçekleştirilememesi; (Yiğit, 2013: 31) tarım sektöründe sınıf bilincinin yeterince gelişmemiş olması, sendikalara ödenmesi gereken aidatların olması, ancak tarım işçilerinin bunu verebilecek gücünün olmaması, tarım işçilerinin mevsimlik ya da geçici işlerde çalıştığı için yerlerinin sabit olmaması ve buna bağlı olarak da belirli bir yerdeki sendikaya üye olamamaları, bu ve buna benzer pek çok etkene bağlıdır (Görücü, Akbıyık, 2010: 211). Zira 2012 tarihli 6356 sayılı ''*Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu*''nda mevsimlik tarım işçilerinin sendikaya üye olunamayacağına, sendika kurulamayacağına, sendikal faaliyetlere katılamayacağına dair bir yasak bulunmamaktadır (Ünal, 2017: s.y).

1.2.4.2. Mevsimlik Tarım işçilerinin Yaşam Şartları

Mevsimlik tarım işçileri, tarım mevsiminin başlamasıyla birlikte aracının ya da kendilerinin bulmuş oldukları bölgelere göç etmektedir. Tarımsal faaliyetin cinsine bağlı olarak da iş bitimine kadar bu bölgelerde kalmaktadır. Tarım işçileri, geçici olarak geldikleri bu bölgelerde; kurumların izin verdiği, çalışacakları yere

yakın, işverenin kullanmadığı eski ev/bina, içme ve kullanma suyunun var olduğu yerleşim yerlerinde geçici barınaklarda kalmak durumundadır. Bu da onların çoğunlukla kötü şartlarda yaşamasına sebebiyet vermektedir. Çünkü, geçici olarak kalınan bu barınaklar, genellikle yerleşim yerlerinin dışındadır. Yaz döneminde, kalınan bu bölgelerin sulak alan olması sebebiyle sivrisinek, böcek vb. pek çok hayvana da ev sahipliği yaptığı görülmektedir (Görücü, Akbıyık, 2010: 199-200).

Yaşanan barınakların çoğu derme çatma olduğundan, burada yaşayan aileler, özellikle de çocuklar sık sık böcek ısırıklarına ya da diğer zehirli hayvanlara maruz kalmaktadır. Tüm bu etkenlerin yanında bir de bireylerin maddi imkansızlıklar sebebiyle yetersiz ve düzensiz beslenmesi, bağışıklık sistemlerini zayıflattığından salgın hastalıklara yol açmaktadır. Bireylerin kaldıkları süre boyunca, ağır koşullarda çalışmaları, yaşadıkları alanların kötü koşullara sahip olması, yakalanan hastalıklar ve diğer tüm olumsuzluklar, çocukların ve gençlerin bedensel, zihinsel gelişimini de olumsuz yönde etkilemektedir (Meclis Araştırması Komisyon Raporu, 2015: 3).

1.2.4.3. Mevsimlik Tarım işçilerinin Sosyal Güvenlik Durumları

Sosyal güvenlik hakkı, çalışanların vazgeçilmez haklarından bir tanesidir. Ancak tarım ve orman işlerinde çalışanlar genellikle, diğer çalışanların sahip olduğu haklardan mahrum bırakılmıştır. Bunun nedenleri ise; çok sayıda mevsimlik iş türünün olması, yapılan işlerin ülke düzeyinde dağınık olarak yapılması, işgücünün mevsimlik işin türüne ve zamanına göre farklı yerlere göç etmesi ve buna bağlı olarak da işçi ve işveren ayrımın yapılmasının zorluğu olarak gösterilmiştir (Demir, 2015: 184).

4857 sayılı İş Kanunu'nda tarım ve orman işlerinin yapıldığı işyerlerinde, sadece 50 veya daha fazla işçi çalıştırılan işyerlerinde İş Kanunu hükümlerinin

geçerli olacağı, 50'den az işçi çalıştırılan yerlerde İş Kanunu hükümlerinin uygulanmayacağı belirtilmiştir. Dolayısıyla bu işçiler, sözleşme yapma hakkından, haftalık-yıllık izin kullanma hakkından, hastalık izni hakkından, işçi sağlığı ve güvenliği gibi pek çok haktan yararlanamamaktadır (MSG Yayın Kurulu, 2010: 2).

Sürekli işçi sayılmamalarından dolayı bir türlü uygulanamayan sosyal güvenlik hakkı, tarım kesimine yönelik olarak ilk kez, 2925 sayılı *"Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu"* 1983 yılında kabul edilip, uygulamaya konmuştur. Bu kanun, süreksiz olarak çalışan tarım işçilerine, isteğe bağlı olarak sigortalı olabilme imkanı sağlamıştır. Ancak, çok düşük ücretlerle çalışan tarım işçileri, aldıkları ücretlerle zaten kendi geçimlerini sağlayamazken, isteğe bağlı sigorta primlerini ödeyememiştir. Bu da kanunun çok fazla ilgi görmemesine sebep olmuştur. 1 Ekim 2008 tarihine gelindiğinde, bu dönemde Sosyal Güvenlik Kurumları, birbirlerine bağlanarak Sosyal Güvenlik Kurumu adı altında tek çatı altına toplanmıştır. Yeni düzenlemeyle tarım işçilerinin sigortalılıkları yine isteğe bağlanmış, tarım işçilerinin sigortalı sayılabilmesi için bir yıl içinde 180 gün prim ödemesi gerekli görülmüştür. Dolayısıyla yeni düzenlemeyle de tarım işçileri açısından çok büyük bir değişim olmamıştır. Çünkü yılın sadece belirli zamanlarında çalışabildiği düşünülen tarım işçilerinin, kazandığı paranın belirli bir kısmı ile primleri ödemesi oldukça zordur (Görücü, Akbıyık, 2010: 199-200).

1.2.4.4. Mevsimlik Tarım işçilerinin Sağlık Durumları

Mevsimlik tarım işçileri oldukça zor koşullar altında çalışmaktadır. Yılın hemen hemen yarısını evlerinden uzakta, hiç bilmedikleri bir şehirde, derme-çatma kurulmuş barınaklarda ilkel koşullarda yaşayarak geçirmektedirler. Bulundukları bölgelerde yeterli ve hijyenik suyun olmayışı, yeterli besin kaynaklarına ulaşılamaması ve buna bağlı olarak yetersiz ve dengesiz beslenilmesi, yine banyo ve tuvalet ihtiyaçlarının derme-çatma yapılmış tuvalet ve banyolarda karşılanması, pek çok sağlık sorununu da beraberinde getirmektedir (Sütoluk, v.d., 2004: 35). Bunun

yanında mevsimlik tarım işçilerinin sabahtan akşama kadar güneşin altında, güneşin zararlı ışınlarına maruz kalmaları (Sütoluk, v.d., 2004: 35) ya da tam aksine sabahtan akşama kadar soğuk hava şartlarında çalışıp soğuğa maruz kalmaları, çalışılan yerde kaza ve yaralanmalara, zirai ilaçlara maruz kalmaları, (Fereli, v.d., 2016: 39-40) sabah ve öğle öğünlerini aperatif şeylerle geçiştirmeleri, genellikle aynı yiyecekleri tüketiyor olmaları da sağlık durumlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu şartlar altında çalışan mevsimlik tarım işçilerinde en çok görülen hastalıklar solunum yolu hastalıkları, deri ve zührevi hastalıkları, ishal, sıtma ve benzerleridir (Sütoluk, v.d., 2004: 35).

Mevsimlik tarım işçilerinin uygun olmayan barınma ve çalışma koşulları en çok da kadınları olumsuz etkilemektedir. Yeterli hijyenin sağlanamaması, sosyo-ekonomik düzeyin düşük olması, erken yaşta evlenme ve beraberindeki erken yaştaki sağlıksız gebelikler, doğum öncesi ve sonrasındaki bilgi eksiklikleri, sağlık hizmetlerine erişememe gibi durumlar kadınların ve bebeklerinin sağlıklarını riske atmaktadır. Bu sebeple de mevsimlik tarım işçisi kadınlarda kısırlık, düşük yapma, ölü doğum oranları ve diğer üreme sorunları oldukça yüksek seviyededir (Fereli, v.d., 2016: 39-40).

1.2.4.5. Mevsimlik Tarım işçilerinin Yaşadığı Sosyal Dışlanma

Sosyal dışlanma; bireyin kısa süreli ya da uzun süreli olarak, bir birey ya da grup tarafından dışlanması şeklinde tanımlanabilir. Sosyal dışlanmaya maruz kalan bir birey sivil haklarından, politik haklarından, ekonomik haklarından ve sosyal vatandaşlık haklarından mahrum edilmiş olmaktadır (Çakır, 2002: 84).

Sosyal dışlanma, mevsimlik tarım işçileri açısından ele alındığında, pek çok etkene bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Mevsimlik tarım işçilerinin dışarıdan geçici olarak gelmiş olması, ucuz işçi olarak çalışması, yoksul olması ve tüm bunların

yanında konuşma dilinin de yerli halka göre farklı olması, iletişim kurulamamasına dolayısıyla sosyal dışlanmaya sebebiyet vermektedir. Mevsimlik tarım işçilerinin çoğunluğunun güneydoğu kökenli olduğu göz önünde bulundurulursa, özellikle göç edilen ege ya da batı bölgelerinde iletişim konusunda sıkıntıların ortaya çıkması muhtemeldir (Çınar , Lordoğlu , 2011: 432).

Mevsimlik tarım işçilerinin sosyal dışlanmaya maruz kalmalarındaki bir diğer etken de barınma koşullarıdır. İşçilerin çadırlarda yaşıyor olması, suya erişimin kolay olmaması, tuvalet ve banyo ihtiyaçlarının hijyenik koşullarda gerçekleşmemesi sosyal dışlanmayı tetiklemektedir. Çünkü bu ihtiyaçların karşılanamaması mevsimlik tarım işçilerinin ve bulundukları bölgelerin bazen kötü kokmasına, bu da yerli halkın onlardan uzak kalmasına sebep olmaktadır (https://docplayer.biz.tr/14573142-Mevsimlik-tarim-iscileri-pozitif-farkindalik-yaratma.html, 19.11.2019).

Sosyal dışlanmaya maruz kalan bireyler ya da aileler ruhsal ve fiziksel açıdan olumsuz etkilenmektedir. Bireylerin ihtiyaç duydukları sosyal ilişkilerin zayıflaması, stres ve kaygılarının artmasına, bu da bireylerin kendilerine olan saygılarını yitirmesine, bulundukları çevreye ve kurumlara karşı güvenlerinin azalmasına neden olmaktadır (Çakır, 2002: 99).

II.BÖLÜM

2. MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLİĞİNDE KADIN

Ekonomik, sosyal ve kültürel yapı bakımından ülkelerde, kadına yüklenen rollerin ve beklentilerin değişiklik gösterdiği görülmektedir. Özellikle tarıma dayalı ekonomiye sahip ülkelerde, tarımsal işlere katkı oranı, erkeklere kıyasla kadınlarda daha yüksek seviyelerdedir (Yağmur, Ergin, 2017: 614). Türkiye'de de tarım işgücünün büyük bir çoğunlunu, mevsimlik tarım işçileri oluşturmaktadır. Mevsimlik tarım işçilerinin büyük bir çoğunluğu ise kadınlardan oluşmaktadır. Ancak, buna rağmen Türkiye nüfusunun yarısını oluşturan kadınların istihdam oranı, işgücü istatistiklerine ve istihdam edilme oranlarına bakıldığında, erkeklere göre oldukça düşük seviyededir. Bunun öne çıkan en belirgin sebebi ise; kadınlar ''ücretsiz aile işçisi'' olarak çalışıyorken, erkeklerin ücretli ya da kendi hesabına çalışıyor olmasıdır (Kaya, Özgülnar, 2015: 117).

2018 TÜİK verilerine göre işgücü olarak nitelendirilen (15 yaş ve üzerindekiler) nüfus 32 milyon 274 bin, bu işgücünün 21 milyon 801 bini erkek, 10 milyon 473 bini kadındır. İstihdam oranlarına bakıldığında ise, erkeklerin istihdam oranı (15 yaş ve üzeri) % 65,7 iken, kadınların istihdam oranı (15 yaş ve üzeri) sadece % 29,4'tür (TÜİK, 2018).

2.1. Türkiye'de Kadının İşgücü Piyasasına Katılımı

Ülkemizde kadınların işgücüne katılımı tıpkı batı toplumlarında olduğu gibi ekonomik faktörlerden değil, karşılaşılan zorluklardan kaynaklanmıştır (Gündoğdu, 2018: 10). 1915 yılında Balkan Savaşı'nın çıkmasıyla birlikte erkeklerin çoğu savaşa

gittiği için oluşan işgücü ihtiyacını kadınlar karşılamaya çalışmış ve bu vesileyle de işgücü piyasasına dahil olmuşlardır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşında yine erkeklerin savaşta olmasından dolayı, kadın istihdamı daha da artış göstermiştir. Savaş bitiminde ise erkeklerin terhis olarak tekrardan işgücüne dahil olmasıyla birlikte kadınların büyük bir kısmı yeniden ev işlerinin başına geçmişlerdir (Zeren , Kılınç Savrul, 2017: 91). Kadınların ev işlerine dönmesi ve yaşamlarının ev ile sınırlandırılması, kadının toplum içerisindeki konumunun gerilemesine sebep olmuştur (Gündoğdu, 2018: 10-11).

Kadınlara Cumhuriyet Döneminde pek çok hak verilmiş olmasına rağmen, kadınlar kendilerine verilen bu hakları sadece korumakla yetinmiş, uygulamaya geçirmemişlerdir. Bu yüzden de kadınların çalışma yaşamına dahil olmaları oldukça uzun bir zaman almıştır (Kocacık, Gökkaya, 2005: 200). Kadınların tarım dışı işgücüne katılmaları gerçek anlamda kırdan kente göçle birlikte 1950'lerden sonra gerçekleşmiştir. Kırdan kente göç eden kadınlarda ve aile ile olan ilişkilerinde, yaşadıkları çevreye bağlı olarak birçok değişim söz konusu olmuştur. Bu değişimle birlikte kadın artık kendinin farkına vararak, eğitim almaya kendine önem vermeye, hizmet sektörü gibi değişik sektörlerde çalışmaya başlamıştır (Zeren , Kılınç Savrul, 2017 : 91).

Kadınların işgücüne katılma oranlarının, 2004 yılına dek düşme eğiliminde olduğu görülmektedir. 2004 yılından sonra ise, artış göstermeye başlamıştır. 2004 yılına dek süren düşüşün, elde edilen verilerin sağlıklı olmamasından kaynaklandığı düşünülürken, 2004 yılından sonra ki artışın ise, kentsel kadın işgücündeki artıştan kaynaklandığı düşünülmektedir (Önder, 2013: 35).

TÜİK verilerine göre, Türkiye'deki son birkaç yıl ki işgücü katılım oranları, kadınlarda şöyledir; 2017 yılında % 33,6, 2018 yılında % 34,2 iken, 2019 yılına gelindiğinde ise bu oran % 34,4'e çıkmaktadır. Kadınların işgücüne katılım oranı, her ne kadar geçen yıllara nazaran yükselmiş olsa da, erkeklerle kıyaslandığında oldukça düşük seviyededir. Erkeklerin işgücüne katılım oranları, aynı yıllar içerisinde değerlendirildiğinde, 2019 yılına gelindiğinde kendi içinde düşme eğiliminde olsa da (erkeklerin işgücüne katılım oranı, 2019 yılında % 72'dir), kadınların işgücüne katılım oranlarıyla kıyaslandığında oldukça yüksektir (TÜİK, 2018).

2.2. Kadın İşgücüne İhtiyaç Duyulmasının Sebepleri

Kırdan kente göç eden kadınların, kendilerine sunulan fırsatları değerlendirerek işgücüne katılmaları, başlangıçta kadınlara çeşitli kazanımlar sağlamış gibi gözükmektedir. Ancak, günümüzde kadınlara hala geleneksel bir bakış açısıyla bakıldığı için, verilen haklar kadınları özgürleştirememiş ve yıllar geçmiş olmasına rağmen erkeklerle eşit konuma getirememiştir. Günümüzde kadınlar, özellikle kapitalizmin yoğun olarak hissedildiği kentlerde, fırsat eşitsizliklerinin ve ayrımcılığın modern haliyle mücadele etmektedir. Daha zor koşullarda çalışmak zorunda olan kadınlarda ise bu durum daha yoğun olarak görülmektedir. Kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olmayışı, ancak buna rağmen kadınların sorumluluklarının had safhaya çıkartılarak erkeklerin geri planda bırakılması, kadınların sömürülmeye daha müsait olmasından kaynaklanmaktadır. Bunun yanı sıra kadın işgücüne ihtiyaç duyulmasının sebepleri (Açıkgöz, 2010: 46):

2.2.1. Ücretsiz Aile İşçisi Olarak Çalıştırılabiliyor Olmaları

Ücretsiz aile işçisi; bireyin herhangi bir ücret almadan, aile fertlerine (eş, baba, çocuk gibi) ait işletmelerde çalışması şeklinde tanımlanır (Çelikkalp , v.d. ,

2014: 233). Kadın istihdam oranının erkeklere nazaran düşük olması,çoğu kadının gelir açısından eşine ya da ailesine bağımlı olması, kadınların ücretsiz aile işçisi olarak çalışmasında artışa neden olmuştur (Demirgöz Bal , 2014: 21).

İstihdam grupları, Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından hiyerarşik bir düzen içerisinde piramide yerleştirilerek sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma sonucunda piramidin en alt tabakasında ücretsiz aile işçilerinin yer aldığı ve bu grubun içerisinde de kadınların ağırlıklı olduğu görülmüştür. Bu gruptaki kadın sayısının fazla olması, genel olarak kadınların ihmal edilmesinden, gereken özenin gösterilmemesinden ve ekonomik durumlarının kötü olmasından kaynaklanmaktadır. Kadın istihdamını tarım, sanayi, hizmet sektörü olarak kategorize ettiğimizde; kadınların tarım sektöründe, ücretsiz aile işçisi ya da kendi adına yevmiyeli olarak çalıştığı görülürken; sanayi ve hizmet sektöründe ise, kısmi süreli çalışma, geçici çalışma ve eve iş verme şeklinde çalıştıkları görülmektedir. İşgücü piyasasına dahil olamayan kadınlar, ailelerine katkı sağlamak için, herhangi bir ücret almaksızın yardımcı olmaktadırlar. Ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınların bu çalışmaları, istatistiksel verilere yansımaz, ancak yapılan işin aile bütçesine yansıması küçümsenemeyecek kadar değerlidir. Bu sebeple de özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde kadınlar genel olarak aile fertlerinin yanında ücretsiz aile işçisi olarak çalıştırılmaktadırlar (Çelikkalp , v.d. , 2014: 234).

2.2.2. Ucuz İşgücü

Tarihsel bir süreç içerisinde kadınları incelediğimizde, kadınların işgücü olarak, koşullar her ne olursa olsun, değişik dönemlerde, değişik statülerde, tüm ekonomik faaliyetlere katılarak, üretime katkı sağladıkları görülmektedir. Dolayısıyla geçmişten günümüze, kadın her daim üretimin önemli parçalarından biri olmuştur. Kadın emeğinin erkeklere nazaran daha ucuz oluşu, kadınların daha kolay kontrol altına alınabilirliği, işin; sıkıcı, yorucu, monoton olmasına, işyerindeki kötü çalışma koşullarına rağmen, kadının rıza göstererek çalışabiliyor oluşu, kadınların yarı

zamanlı işleri daha kolay kabul edebiliyor oluşu kadın işgücü istihdamını arttırmaktadır. Aynı zamanda kadınlar, bu özellikleri sebebiyle işgücü piyasasında yedek işçi ordusu olarak görülmektedir (H. Belet, 2013: 7).

İşgücü piyasasında, kadınların kendi yeteneklerini sergileyerek yaptıkları işler "becerisiz iş" olarak tanımlanmaktadır. Erkeğin yaptığı herhangi bir iş, nitelik gerektirdiği düşüncesiyle beceri sayılırken, benzer işi kadın yaptığında ise herhangi bir nitelik gerekmeyen, kadına ait doğal yetenekler sayesinde işin zaten kolayca yapılabileceği öngörülmekte ve yapılan iş "becerisiz iş" olarak değerlendirilmektedir. İşin "becerisiz iş" olarak değerlendirilmesinden dolayı, yapılan iş karşılığında da ek bir ücret verilmesi doğru bulunmamaktadır. Tüm bu etkenler kadının toplum içindeki değerini belirlerken, kadının ucuz işgücü olarak kullanılmasını da kaçınılmaz kılmaktadır (H. Belet, 2013: 7-9).

2.2.3. Kadınların Zayıf Halka Olarak Görülmesi

Çalışma olgusu kapsamında kadına, insanlığın başlangıcından itibaren çeşitli roller atfedilmiştir. Atfedilen rollere bakıldığında; kölelik, yamak, çırak ve benzerleri gibi hep alt sınıf rollerin olduğu görülmektedir. Kadınlar geçmişten günümüze dek hep güçsüz ve zayıf görüldüğü için vasıfsızlaştırılmıştır. Kadınların işgücü piyasasına gerçek anlamda dahil oluşları, sanayi devrimiyle ortaya çıkan üretimin örgütlenmesiyle birlikte gerçekleşmiştir. Çünkü üretimin örgütlenmesi sonucunda, zorlu koşullarda çalışabilecek ucuz işgücüne ihtiyaç ortaya çıkmıştır. Bu noktada da geçmişten beri zorlu koşullarda yaşamaya alışkın olan ve düşük ücretlerle çalışabilecek kadın emeğine fırsat verilmiştir. Sanayi devrimi öncesinde, ücretsiz aile işçisi ya da tarım sektöründe kayıtdışı olarak çalışan kadınlar, sanayi devrimiyle birlikte, özellikle tekstil fabrikalarında, nitelik gerektirmeyen işlerde, erkek işgücünün ikamesi olarak, düşük ücret ve uzun çalışma saatleriyle çalıştırılmıştır (Küçük, 2015: 3).

2.2.4. Nüfus Artışı

Geçmişten günümüze Türkiye nüfusuna bakıldığında hep artış gösterdiği görülmektedir. En son 2018 verilerine göre Türkiye nüfusu 80 milyon 810 bin 525 olmuştur (TÜİK, 2018). Nüfus artışı istihdama, milli gelire, eğitim ve sağlık harcamalarına, gıda maddeleri tüketimine ve konut ihtiyacına doğrudan etki etmektedir. En önemli etkilerden bir tanesi ise gıda maddeleridir. Çünkü nüfusun sürekli olarak artış göstermesi insan ihtiyaçlarının karşılanmasını zorlaştırmaktadır (Birinci , 1998: 153). Nüfusun artmasıyla birlikte oluşan yeni ihtiyaçları karşılamak için, daha fazla üretim yapılması gerekmektedir (Yanardağ, Özgen, 2003: s.y). Oluşan ihtiyaçların karşılanması, sürdürülebilir bir büyüme ve kalkınmanın sağlanması, nüfusun yaklaşık olarak yarısını oluşturan kadın işgücünün üretime dahil olmasıyla gerçekleşebilmektedir. Kadının hane içindeki faaliyetlerinin işgücü piyasasına aktarılmasıyla birlikte ciddi bir büyüme gerçekleşeceğinden kadın istihdamının arttırılması gerekmektedir (Serel , Özdemir , 2017: 133).

2.2.5. Tarımda İstihdam

Tarım kültürü, yüzyıllardır Anadolu üzerinde var olan, Cumhuriyet tarihinde gelişerek bugünlere kadar gelen bir kültürdür. Anadolu'da yapılan ekonomik faaliyetlerin hepsi tarım merkezlidir. Çünkü tarım, diğer sektörlere hammadde sağlayan önemli bir sektör konumundadır (https://www.derszamani.net/tarimin-turkiye-ekonomisindeki-yeri-ve-onemi.html, 20.11.2019).

Türkiye nüfusunun dünden bugüne sürekli olarak artış göstermesi, buna bağlı olarak gıda ihtiyacının artması tarımın önemini arttırmaktadır. Ancak sanayileşmeyle birlikte kentlere olan göçün artış göstermesi, özellikle de erkeklerin büyük şehirlerde çalışmak için tarımı terk etmesi, tarımın kadınlaşmasına sebep olmuş ve tarımsal alanda kadın istihdamını arttırmıştır (Gülçubuk, 2015: 6).

Türkiye gibi gelişimini henüz tamamlamış ülkelerde, özellikle kırsal kesim ekonomisini kalkındıran en temel güç kadındır. Evin temizliği, yemek, çocuk bakımı ve bunların yanında oldukça etkin bir şekilde tarımsal faaliyetlere katılım kadının önemini arttırmaktadır. Ama ne yazık ki kadının tarımsal anlamdaki bu gücü ve katkısı, yalnızca ücretsiz aile işçisi olarak görüldüğü için karşılıksız kalmaktadır (Üçeçam , Karagel , 2010: 254-255).

2.2.6. Toprak Sahibi Olmayan Ailelerin Çokluğu

Kadının tarımdaki konumunu değerlendirmek için kadının emeği ve kadının mülksüzlüğü üzerinde durmak gerekmektedir. Çünkü bu aynı zamanda mevsimlik tarım işçiliğindeki kadının da analizinin yapılmasında bizlere yardımcı olacaktır. Tarımsal yapıların içeriği, üretim için ihtiyaç duyulan toprak mülkiyeti/büyüklüğünden, emeğin kullanım şekillerinden (ücretli emek, ücretsiz aile emeği), tarımsal üretim için ihtiyaç duyulan araçlardan ve bunların birbirleriyle olan ilişkilerinden oluşmaktadır. Buna örnek verilecek olunursa; büyük toprak sahibi olan hanelerde kadın genellikle tarımsal üretim dışında kalırken, daha az miktarda toprağa sahip olan hanelerdeki kadınlar, tarımsal üretime dahil olarak, mevsimlik tarım işçisi olarak çalışırlar. Bu gezici mevsimlik tarım işçilerinde daha yoğun olarak görülmektedir. Kadınlar iş zamanında aileleriyle birlikte farklı yerlere göç etmekte ve orada mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmaktadır. Bu noktada kadının konumu birlikte göç etmiş olduğu ve birlikte yaşadığı hanenin özellikleri dikkate alındığında, göze çarpan en temel özellik; mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan ailelerin topraksız yani mülksüz oluşlarıdır. Hatta Özuğurlu'ya göre (2011, aktaran, Candan, Günal, 2013: 93-101) mevsimlik tarım işçileri "topraksız emekçiler" olarak adlandırılır. Türkiye'deki mevsimlik tarım işçisi sayısı gittikçe artış göstermiştir. Bu mevsimlik tarım işçilerini az topraklı ya da topraksız olarak ayırmak mümkündür. Topraksızlık/mülksüzlük bakımından kadın ve erkek incelendiğinde her ikisinin de aynı konumda olduğu görülmektedir. Her ikisi de geçici olarak ücret karşılığında çalışır. Ancak ikisi arasındaki iş bölümüne bakıldığında kadının tarla işi hariç; ev işi, hanedeki bireylerin bakımı vb. gibi daha pek çok sorumluluğunun olduğu

görülmektedir. Bu sebeple de her ne kadar emeği görmezden gelinse de aslında kadın, az topraklı ya da topraksız ailelerin geçimi için önemli bir faktördür (Güneş, 2015: 16-18).

2.2.7. Kayıtdışı Denetiminin Yetersiz Oluşu

Türkiye'de istihdam edilenlerden bazıları sigortalı olarak çalışmakta ve primlerini almış oldukları gerçek ücretleri üzerinden ödemektedirler, bu sayede de kanunların sağlamış olduğu tüm koruyucu haklardan faydalanmaktadırlar, bazıları ise kayıtdışı çalışmakta olup, sosyal güvenlik sistemine tescilleri yapılmadığı için bu koruyucu haklardan faydalanamamaktadırlar (Fidan, Genç, 2013: 140).

Türkiye'de kayıtdışı istihdam oranları 2000 yılındaki kriz sonrasında büyük bir artış göstermiştir. 2002 yılındaki kayıtdışı istihdam oranı %51,75'e çıkarak zirve yapmıştır. Ancak sonrasında, 2018 yılına gelene dek ufak artışlar olsa da genel olarak bu oranda düşüş görülmüş ve son olarak bu oran 2018 yılında %33.42'ye gerilemiştir.. Yıl bazında düşüş görülen kayıtdışı istihdam oranı, ay bazında ele alındığında, özellikle turizm ve tarım sektörlerinde, yaz aylarında mevsimsel işçiliğin yoğun olmasından ve burada kayıtdışı çalışan sayısının fazla olmasından kaynaklı olarak artış göstermektedir. Kaytdışı istihdamın en yoğun olduğu sektör ise tarım sektörüdür (%80 civarında) (Demir, Biçer, 2019: 67-68). Kayıtdışı istihdamın yoğun olmasının başlıca sebepleri; devlet denetiminin yeteri kadar gelişmemiş olması ve işverenlerin bu sayede yasaların getirmiş olduğu kanuni zorunlulukları yerine getirmemeleri, maddi açıdan işverenlerin kayıtdışı istihdama yönelmeleri büyük ölçekli işletmelerle rekabet gücünü arttırıyor olması, toplumun kayıtdışı istihdam konusunda bilgi eksikliğinin olması şeklinde sıralamak mümkündür (Demir, Biçer, 2019: 18-20). Kayıtdışı çalışan kişilerin özelliklerine bakıldığında genel itibariyle işsiz, gelir ve eğitim seviyesi düşük, vasıfsız kişilerden oluştuğu görülmektedir. Bu koşullar göz önünde bulundurulduğunda kayıtdışı istihdamda kadınların daha yoksul olduğu düşünüldüğünden, kadınların erkeklere oranla daha

fazla tercih edildiği görülmekte olup, kadınların da zorunluluktan dolayı bu şartlar altında çalışmayı daha çok tercih ettiği gözlemlenmiştir**.** Çünkü resmi sektörlerde iş bulamamaktadırlar (Ekin, 1995: 54-58).

2.3. Kadınların Çalıştıkları Sektörler

Bir ülkenin kalkınmışlık düzeyi göstergelerinden bir tanesi de istihdamın sektörel dağılımıdır. Gelişmiş ülkelerde bu dağılım incelendiğinde, sanayi ve hizmetler sektöründe istihdam sayısının fazla, tarım sektöründeki istihdam sayısının ise az olduğu görülmektedir. Ancak bizim gibi gelişmekte olan ülkelerde ise bu durum biraz daha farklıdır. Ülkemizde yıllar itibariyle inşaat, sanayi ve hizmet sektöründe istihdam artış gösterse de, tarım istihdamındaki artışın buna nazaran daha fazla olduğu görülmektedir (Biçerli, 2000: 130-135).

Türkiye kadın istihdamı açısından sanayi sektöründe en düşük, tarım sektöründe ise en yüksek istihdama sahip ülkelerden bir tanesidir. Hizmetler sektörü bakımından ise gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında genel itibariyle düşük bir istihdam seviyesine sahiptir. Kadınların yıllar itibariyle sektörel dağılımını 1970-2000 yılları arası ile 2000 ve sonrası olarak gruplandırmak mümkündür (Berber, Eser, 2008: 5).

2.3.1 1970-2000'li Yılları Arası Kadın İstihdamının Sektörel Dağılımı

Türkiye'de kadınların 1970'li yıllardaki istihdam dağılımına bakıldığında, en yüksek istihdam seviyesinin tarım sektöründe olduğu görülmektedir. 1970 yılında toplam istihdam edilen kadınların içinde, tarım sektöründe istihdam edilenlerin oranı %90,3'tür. Bu oranda 2000'li yıllara gelinceye dek ufak tefek düşüşler görülse de, 2000 yılında tarım sektöründeki istihdam oranı, diğer sektörlerle mukayese

edildiğinde hala önemini korumaktadır. Tarım sektöründe istihdam edilen kadınların ise büyük bir çoğunluğu ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Bu yıllarda özellikle kentlerde bulunan ve sanayi sektöründe istihdam edilen kadınların büyük bir çoğunluğunun imalat sektöründe olduğu görülürken, hizmet sektöründe istihdam edilenlerin büyük bir çoğunluğunun ise, sosyal ve kişisel hizmetler ile toplum hizmetleri alanında olduğu görülmektedir. İnşaat sektöründe istihdam edilen kadınların sayısı ise oldukça azdır. Bunların yanı sıra, az sayıda da olsa bu dönemde, kendi hesabına çalışan ya da işveren konumunda olan kadınlar da mevcuttur (Berber, Eser, 2008: 6).

2.3.2. 2000 ve Sonrasında Kadın İstihdamının Sektörel Dağılımı

Ülkemizde 2000'li yıllarda, istihdam edilen kadın sayısında genel olarak bir artış gözlemlenmiştir. Bu artış, özellikle de 2001 yılında yaşanan kriz nedeniyle 2002 yılında daha gözle görülür bir hal almıştır (Demir, 2019: 60-70). 2002 yılında 5 milyon 463 bin olan istihdam edilen kadın sayısı, 6 milyon 122 bine kadar yükselmiştir. Çünkü bu süreçte yaşanan yoksulluk nedeniyle kadınlar da işgücüne dahil olmuştur. Ancak daha sonraki yıllarda istihdam edilen kadın sayısında, krizin etkisiyle pek çok işyerinin kapanmasına bağlı olarak bir düşüş gerçekleşmiştir (Berber, Eser, 2008: 7).

2000-2005 yılları arasında kadın istihdamının sektörel dağılımı ele alındığında, toplam istihdam edilen kadınların içinde, tarım sektöründe istihdam edilen kadınların oranında diğer yıllara nazaran düşüş gerçekleşmiştir. Ancak buna rağmen yine bu oranın %50'nin üzerinde olduğu görülmektedir. Tarım sektörünü takiben, hizmet sektöründe bu yıllarda artış gerçekleşmiş ve hizmet sektörü, tarım sektöründen sonra kadınların istihdam edildiği ikinci sektör olmuştur. Sanayi sektörü ise, kadınların istihdam edildiği üçüncü bir sektör olurken, inşaat sektörü bu

dönemde yine dördüncü bir sektör olarak yer almaktadır. Yine aynı süreç içerisinde kadınların istihdam edildikleri sektörlerde işteki durumlarına genel olarak bakıldığında, toplam istihdam edilen kadınların içinde, ücretsiz aile işçisi olarak istihdam edilenlerin oranının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Ancak sonraki yıllarda ücretli ve yevmiyeli istihdam oranında, kendi hesabına çalışan kadınların ve işveren olarak çalışan kadınların oranında artış meydana gelmesiyle birlikte, ücretsiz aile işçisi olarak istihdam edilen kadınların oranında düşüş gerçekleşmiştir (Berber, Eser, 2008: 7-8).

Günümüze gelindiğinde, son yıllarda kadınların istihdam oranının en fazla olduğu sektör, hizmet sektörü olarak karşımıza çıkmaktadır. 2017 verilerine göre kadınların istihdam edildikleri sektörler sırasıyla ; (%57,6) hizmet sektörü, (%26,8) tarım sekörü, (%14,7) sanayi sektörü, (%0,9) inşaat sektörü şeklindedir (TÜİK, 2018). Kadınların hizmet sektöründe yoğunlaşmasının pek çok sebebi vardır. Bunları; diğer işlere nazaran hizmet sektörünün daha az fiziksel güç gerektiriyor olması, eğitim alan kadın sayısının gittikçe artış göstermesi, eğitim seviyesi artan kadınların ev dışında çalışmak istemesi şeklinde sıralamak mümkündür (Karacan, 2011: 16-17).

2.4. Tarım Sektöründe Çalışan Kadınlar

Tarımsal üretim sürecinde kadınlar ve kız çocukları önemli bir yere sahiptir. Kadınların, tohumun saklanmasından başlayarak, ürünlerin ekim-dikimine, hasat zamanı geldiğinde ürünlerin hasadına, kısacası ürünlerin sofralarımıza ulaşana dek her aşamasında büyük katkıları bulunmaktadır. Geçmişten günümüze tarımsal faaliyetlerde değişiklikler görülse de kadınların tarımsal alandaki emeğinin yoğunluğunda hiçbir değişim gerçekleşmemiştir. Ancak Türkiye'de tarımsal alandaki üretim, genellikle küçük ölçekli üreticilik ya da geçimlik üretim olduğundan, iş yeri-

konut ayrımını yapmak kolay değildir. Buna bağlı olarak da kadınların tarımsal alanda gerçekleştirdikleri üretim, zaten yapılması gereken bir ev işi olarak görülebilmekte, bu da kadının emeğinin yok sayılmasına neden olmaktadır (Candan, Günal, 2013: 10).

Türkiye'de 2018 yılı TÜİK verilerine göre, toplam istihdam edilen kadınlar içerisinde, tarım sektöründe istihdam edilen kadınların sayısı (bin kişide) 2.353'tür (TÜİK, 2018). Kadınların çalıştıkları sektörlerdeki istihdam oranlarına bakıldığında tarım sektörü, hizmet sektöründen sonra gelmekte ve ikinci sırada yer almaktadır (TÜİK, 2018). Tarım sektöründe istihdam edilenlerin ise işteki durumları ele alındığında (bin kişide); ücretli, maaşlı veya yevmiyeli istihdam sayısının 203, kendi hesabına istihdam sayısının 267, işveren istihdam sayısının 3, ücretsiz aile işçisi olarak istihdam edilenlerin sayısının ise 1.880 olduğu görülmektedir. Yani buna bağlı olarak tarım sektöründe çalışan kadınların büyük çoğunluğunun ücretsiz aile işçisi olarak çalıştırıldığını söylemek mümkündür (TÜİK, 2018). Bu da yaptığı işin karşılığını alamayan kadınların, daha da yoksullaşmasına ve yoksunlaşmasına sebep olmaktadır (Candan, Günal, 2013: 11).

Tarım sektöründe çalışan, mevsimlik tarım işçisi kadınlar incelendiğinde: Mevsimlik tarım işçiliği yerel ve gezici olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yerel olarak çalışan mevsimlik tarım işçileri, bulundukları bölgelerde ya da bulundukları bölgeye çok yakın yerlere, belirli zaman dilimlerinde giden kişilerden oluşurken, gezici mevsimlik tarım işçileri ise, bulundukları bölgelerden çok daha uzak yerlere kendi başına ya da aileleriyle birlikte göç eden kişilerden oluşmaktadır. Göç eden aileler, gittikleri bölgedeki çalışma koşullarından dolayı cinsiyete dayalı iş bölümleri yapmaktadırlar. Normal gündelik hayatta da var olan iş bölümü, burada şartların zorluğundan dolayı daha da etkin hale gelmektedir. Ancak, burada yapılan iş bölümü sonucunda eşitsizlik ortaya çıkmaktadır. Çünkü, mevsimlik tarım işçisi kadınlar, uzun saatler tarlalarda çalıştıktan sonra bir de çadıra gelip, (Candan, Günal, 2013: 11-12) kaldıkları yerin temizliğini yapmakta, bununla da kalmayıp, yemek, çamaşır,

bulaşık ve çocuk bakımlarıyla uğraşmaktadırlar. Kadınlar yaptıkları bu işlere rağmen, erkeklerle kıyaslandığında daha düşük ücret almaktadırlar. Aldıkları ücretleri ise, hanede erkek egemen bir yapı olduğu için eşlerine vermektedirler (Güneş, 2016: 16-18).

Mevsimlik tarım işçisi kadınların demografik özelliklerine bakıldığında, kadınların genel itibariyle eğitim seviyelerinin çok düşük olduğu görülmekte olup, bazıları ise hiç okula gitmemiştir. Kadınlar için mevsimlik tarım işçiliği bir meslek haline gelmiştir. Kendi aralarında bu meslek, kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Genellikle kalabalık haneleri bulunmaktadır. Hane büyüklüğü de Türkiye ortalamasının üzerindedir. Sağlık güvenceleri bakımından, mevsimlik tarım işçisi kadınların çoğunluğunun yeşil kart dışında herhangi bir güvencesi yoktur. Aylık gelirleri de asgari ücretin altında kalmaktadır (Güneş, 2016: 17).

III. BÖLÜM

3. ÇANAKKALEDE MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLİĞİ VE KADIN – ALAN ÇALIŞMASI

3.1. Çanakkale İlinin Genel Özellikleri

Çanakkale ili, ülkemizin kuzeybatısında yer alan, Çanakkale Boğazı'nın iki yakasında kurulmuş bir ildir. Çanakkale Merkez dışında toplamda 11 ilçesi vardır. Bunlar; Eceabat, Gelibolu, Lapseki, Çan, Biga, Ayvacık, Ezine, Bayramiç, Yenice, Bozcaada ve Gökçeada'dır (Demircan, 2009: 69). İlin 23 belediyesi, belediyelerde toplamda 81 mahallesi ve ilçelere bağlı 577 tane köyü bulunmaktadır (Türkiye Mülki İdare Bölümleri Envanteri, 2019). Nüfusu; Çanakkale'nin toplam nüfusu 2018 TÜİK verilerine göre 540.662'dir. Toplam nüfusun 273.092'si erkek, 267.570'i ise kadından oluşmaktadır. Yani yüzde olarak ifade ettiğimizde % 50.51'i erkek, %49,49'u kadındır. Bu veriler dikkate alındığında, nüfusun yarısının erkeklerden, yarısının ise kadınlardan oluştuğunu söylemek mümkündür (TÜİK, 2018).

İklim ve bitki örtüsü; genel olarak ılıman bir iklim yapısına sahiptir. Akdeniz ve Karadeniz İklimi arasında bir iklim geçişi vardır. Edremit Körfezi tarafında Akdeniz iklimi görülürken, orta kısımlara ve Gelibolu Yarımadasına doğru gelindiğinde ise daha çok Karadeniz ikliminin etkisi görülmektedir. Çanakkale'nin elverişli iklimi sayesinde, %53'lük kısmı ormanlarla kaplı, %10'u çayır ve meralarla kaplı olup, %34'lük bir kısmında ise çeşitli tarım ürünleri vardır. Çanakkale'nin sadece %3'lük kısmı ekim için elverişli değildir. Onun dışında Çanakkale, genel itibariyle orman bakımından en zengin iller arasında yer almaktadır. (http://www.cografya.gen.tr/tr/canakkale/iklim.html, 13.12.2019).

Geçim kaynakları; ilin geçim kaynakları tarım ve hayvancılıktır. Bunun yanında, imalat sanayi de önemli bir geçim kaynağı olarak görülmekte ve il ekonomisine büyük katkı sağlamaktadır. Özellikle de üzüm, balık ve seramik bu anlamda meşhurdur (Brifing Raporu, 2014: 4).

3.1.1. İlde Üretilen Tarım Ürünleri

Çanakkale ili, tarih ve turizmde iyi olduğu gibi, tarım alanında da önemli bir konuma sahiptir. Elverişli iklim ve toprak yapısı sayesinde pek çok sebze ve meyve üretimine olanak sağlamaktadır. Bu amaçla kullanılan tarım alanlarının, toplam tarım alanları içindeki oranı çok büyüktür. Bu oran Türkiye ortalamasının da üzerinde seyretmektedir (T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2018).

İlde çok sayıda ürün üretimi gerçekleştirilmektedir. Ancak bazı ürünlerin üretimi Çanakkale ilini ön plana çıkartmaktadır. Bunlardan bir tanesi ayçiçeği üretimidir. Ayçiçeği üretiminde Çanakkale ili Türkiye'de ikinci sırada yer almaktadır (http://www.cografya.gen.tr/tr/canakkale/ekonomi.html, 23.12.2019).). Gelibolu, tahılıyla ün yapmış bir ilçe olarak, ayçiçeği üretimi konusunda oldukça önemli bir noktadadır (Demircan, 2009: 44). Zeytin üretiminde Çanakkale ili, yine Balıkesir, Aydın, İzmir'den sonra dördüncü sırada yer almaktadır. Özellikle Ayvacık-Küçükkuyu bölgesi bu konuda önemli bir yere sahiptir. (http://www.cografya.gen.tr/tr/canakkale/ekonomi.html, 24.12.219). Burada üretilen zeytin, genellikle yağlık olarak üretilmekte olup, üretilen yağ ise tüketiciler tarafından oldukça beğenilmekte ve yoğun talep oluşturmaktadır (Ilgar, 2017: 172). Yine ilde, bağcılık çok gelişmiştir. Bozcaada ilçesi, bağcılık ve şarapçılığı ile ün yapmıştır. Ada bağcılığı denildiği zaman, akla ilk gelen üzüm çeşidi Bozcaada Çavuş üzümüdür. Şarap yapımında en çok kullanılan üzüm çeşitleri ise; karasakız, karalahna ve altınbaştır (Demircan, 2009: 44). Lapseki'ye gelecek olursak, Lapseki ilçesi meyve ve sebze üretiminde önemli bir yere sahiptir. Şeftali ve kiraz, ilçede üretilen en önemli tarım ürünlerindendir. Bayramiç, tüysüz nektarini ve elması ile ön

plana çıkmıştır. Öyle ki, üretilen nektarin ‘’Bayramiç Beyaz Tüysüzü’’ olarak tescillenmiştir. Yenice ve Biga ilçesi biberiyle ön plana çıkarken, aynı zamanda Yenice son yıllarda çilek üretimiyle de adını duyurmaktadır. İlde en çok üretimi yapılan ve salçalık olarak da adından söz ettiren diğer bir tarım ürünü ise, özellikle Ayvacık-Kösedere köyünde çokça bulunan ve ün yapan domatestir (Ilgar, 2017: 172-173).

Üretimi konusunda Çanakkale’nin ilk beşte yer aldığı bitkileri gruplandıracak olursak; şeftali (nektarin), biber (salçalık), yulaf (dane), bakla, yulaf (yeşil ot), sorgum (yeşil ot), yem bezelyesi birinci grup ; muşmula (döngel), fiğ adi (yeşil ot), İtalyan çimi (yeşil ot) ikinci grup; bakla (hayvan yemi), kolza (kanola), yem şalgamı, tritikale (yeşil ot) üçüncü grup; çeltik dördüncü grup; armut, ayva, badem beşinci grupta yer almaktadır (T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2018: 10). Bunların yanında ilde çokça üretilen diğer tarım ürünleri; arpa, buğday, çavdar, yulaf, tütün, susam, baklagiller (nohut, fasulye, börülce, bezelye)’dir. (http://www.cografya.gen.tr/tr/canakkale/ekonomi.html, 23.12.2019).

3.1.2. Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Yoğun Olduğu Bölgeler

Çanakkale, tarım ürünleri açısından oldukça zengin bir ildir. Çanakkale’nin 11 ilçesinde de birbirinden farklı ürünler üretilmektedir. İlin toplam yüz ölçümü 993.318 hektardır. Yüz ölçümüne göre ilin; % 33,4’lük kısmı işlenebilir araziden, % 49,5’lik kısmı ormanlık-fundalık arazilerden, % 3,1’lik kısmı meralardan, , % 14,0’lık kısmı ise diğer arazilerden oluşmaktadır. Toplam işlenebilir arazilerin ilçelere göre dağılımı: Çanakkale Merkez’in işlenebilir araziler içindeki payı % 7,4 , Ayvacık’ın % 10,0, Bayramiç’in % 9,6, Biga’nın % 18, 3, Bozcaada’nın % 0,6, Çan’ın % 8,0, Eceabat’ın % 5,6, Ezine’nin % 8,1, Gelibolu’nun % 12,0, Gökçeada’nın % 1,0, Lapseki’nin % 10,9, Yenice’nin % 8,5’tir. İşlenebilir arazisi en fazla olan ilçeler sırası ile; Biga, Gelibolu, Lapseki, Ayvacık, Bayramiç, Yenice, Ezine, Çan, Merkez, Eceabat, Gökçeada, Bozcaada. İşlenebilir arazi; tarla arazisi,

meyve arazisi, sebze arazisi, bağ arazisi ve zeytin arazisinden oluşmaktadır. Sebze arazisinin yoğun olduğu ilçeler % 22,8 oranla Yenice ve % 22,5 oranla Biga, meyve arazisinin en yoğun olduğu ilçeler % 28,1 oranla Lapseki ve % 25,6 oranla Bayramiç, bağ arazisinin en yoğun olduğu ilçeler % 40,9 oranla Bayramiç ve % 25,3 oranla Bozcaada, zeytin arazisinin en yoğun olduğu ilçeler % 36,1 oranla Ezine ve % 35,0 oranla Ayvacık'tır. Buna bağlı olarak da mevsimlik tarım işçiliğinin en yoğun olduğu ilçeler buralardır. Buradaki tarım ürünlerinin üretim aşamalarının gerçekleşmesi için yöre halkından ya da farklı yörelerden gelen çok sayıda mevsimlik tarım işçisi vardır (Brifing Raporu, 2018: 11-14).

3.2. Alan Çalışması

3.2.1. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Türkiye'de mevsimlik tarım işçiliğinin ortaya çıkışı, sanayileşmenin hızlandığı, tarımda makineleşmenin başladığı, 1950'li yıllara dayanmaktadır. Kırsal kesimlerdeki nüfusun giderek artış göstermesi, buna bağlı olarak tarım alanların yetersiz kalmaya başlaması, yeterli iş imkanının olmaması, para kazanma ihtiyacı ve o dönemde ulaşımın daha kolay bir hal alması, insanların aileleriyle birlikte, mevsimlik olarak göç etmelerine zemin hazırlamıştır. Bu mevsimlik göç, tarımın yoğun olduğu bölgelere doğru yapılmaktadır (Selek Öz, 2012: 13).

Günümüzde sayıları hiç de azımsanamayacak boyutlara ulaşan mevsimlik tarım işçilerinin sahip olduğu yaşam ve çalışma koşulları oldukça kötüdür. Çünkü yeterli yasal korumalar yoktur. Mevsimlik tarım işçiliği, her ne kadar kölelik olarak değerlendirilmese de *''köleliğin modern versiyonu''* olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu denli zor koşullara sahip olan mevsimlik tarım işçiliğinin içine, bir de kadın girince daha da zor bir durum ortaya çıkmaktadır (Selek Öz, 2012: 15).

Bu kapsamda, araştırmada kadınların özellikle, çalışma ve yaşam koşulları konusunda karşılaştıkları zorluklar, daha önce bu konuda, hiç araştırma yapılmamış bir şehir olan Çanakkale ilinde incelenmek istenmiş ve mevsimlik tarım işçisi kadınların karşılaştıkları sorunlar ortaya konmaya çalışılmıştır.

3.2.2. Araştırmanın Yöntemi ve Kapsamı

Bir araştırma yapılırken, sadece sayısal veriler yeterli olmayabilir. Araştırmayı, sebep ve sonuçlarıyla bütün halinde ele almak gerekmektedir. Bu sayede, araştırılan konuda daha detaylara inmek, daha detaylı sonuçlar elde etmek mümkündür. Bu da ancak nitel çalışmalarla gerçekleştirilebilmektedir. Günümüzde özellikle, sosyal bilimlerde nitel araştırma teknikleri ön plana çıkarken, nedense yapılan çalışmalarda bunun aksine nicel teknikler daha fazla kullanılmaktadır. Bu kapsamda yapılan bu araştırmada nicelin aksine nitel teknik kullanılarak, kişilerle yüz yüze görüşme (mülakat) metoduna başvurulmuştur. Çanakkale ilinin Biga ilçesine bağlı köylerinde, mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan kadınlara sorular sorulmuş, çalışma ve yaşam koşulları incelenmiştir. Veri toplamak için ölçüt olarak ise; farklı bölgelerden gelen, 15 yaş üzeri kadınlar seçilerek mülakat gerçekleştirilmiştir. 2019 Haziran ayında yapılan araştırmada, pek çok engel ve zorluklarla karşılaşılmış olunup, sonuç itibariyle mevsimlik tarım işçilerinin yoğun olduğu 17 köyde, 56 farklı kadın ile görüşülmüştür. Görüşmecilere hazırlanmış olan açık uçlu sorular sorulmuş ve kapsamlı yanıtlar alınmaya çalışılmıştır. Betimsel analizle değerlendirilen tüm verilerse çeşitli bulguların ortaya çıkmasına olanak sunmuştur.

Araştırmanın kapsamını ise, Biga ilçesine bağlı, 2019 Haziran ayında, mevsimlik tarım işçilerinin yoğun olduğu; Ağaköy, Karahamzalar, Abdiağa, Kayapınar, Selvi, İskender, Hisarlı, Kanibey, Geyikkırı, Gemicikırı, Hacıköy, Göktepe, Hacıhüseyinyaylası, Şakirbey, Şirinköy, Karacaali ve Çakırlı olmak üzere 17 köy oluşturmaktadır.

3.2.3. Araştırmanın Uygulanması

Araştırmayı yapmak için öncelikle, mevsimlik tarım işçilerinin geldiği tarihlerde Çanakkale'ye gidilmiştir. Sonrasında Biga ilçesine bağlı köyler üzerinde araştırma yapılarak, o dönem içerisinde, yani 2019 Haziran ayında, hangi köylerde mevsimlik tarım işçilerinin olduğu tespit edilmiştir. Bu esnada köy muhtarlarından ve tanıdık çevrelerden yardım alınmıştır. Bu sayede hangi köylere gidilmesi gerektiği liste haline getirilmiş olup, gidilecek köyler günlere bölünmüştür. Mevsimlik tarım işçilerinin işi bırakma saatlerine yakın bir zamanda, köylerde kaldıkları yerlere gidilerek gelmeleri beklenmiştir. Geldikten sonra öncelikle grubun çavuşuyla görüşülerek, ne üzerine bir araştırma yapılacağı, araştırmanın ne için kullanılacağına yönelik açıklamalar yapılarak izin alınmaya çalışılmıştır. Bu noktada gidilen köylerin bazılarında çavuşlar, oldukça ters tepkiler vererek, görüşmeye kesinlikle izin vermeseler de, bazı çavuşlar çok sıcak davranarak sohbete dahil olmuşlardır. Görüşmenin izin verildiği köylerde, kadınlara öncelikle açıklamalar yapılarak, sorular sorulmaya çalışılmış ve verilen cevaplar kağıt üzerine not edilmeye çalışılmıştır. Kadınların bazıları soruları cevaplarken, çekingen bir tavır sergilese de, bazıları dobra bir şekilde açıklamalarda bulunmuştur. Görüşme esnasında gidilen köylerde genel itibariyle fotoğraf, video ve ses kaydına, daha önce yaşanmış olaylardan dolayı sıcak bakılmamış ve izin verilmemiştir. Bu yüzden de yapılan görüşmeler kısa notlar halinde kağıtlara yazılmış olup, sonrasında derlenmiştir. Görüşme esnasında hiç kimse baskı altında bırakılmamış olup, isteyenlerle görüşme gerçekleştirilmiştir. Bazı kadınların Türkçe bilmemesinden dolayı, dil konusunda yanımızda götürdüğümüz Diyarbakırlı bir tercümandan yardım alınmıştır. Görüşme esnasında çeşitli böcekler ve sineklerle karşılaşılmış olunup, görüşmeye devam edilmiştir. Görüşmecilerin bazıları bulundukları ortamda, kendi memleketlerinden getirdikleri çay ikramında bulunmuşlar ve görüşme bu şekilde gerçekleştirilmiştir. Ancak bazı görüşmecilerle, çavuşlarından gizli olarak kısa bir sohbet gerçekleştirilmiştir. Neticede görüşmeler sonunda pek çok veri elde edilmiştir.

Toplanan veriler not kağıtlarından yola çıkarak detaylandırılmış ve betimsel bir analiz yapılmıştır. Detaylandırma yapılırken ise, görüşmeler okuyucunun anlayacağı dilde, akıcı bir biçimde yazılmaya çalışılmıştır. Bu yüzden de bulgularda herhangi bir yönlendirme yapılmaksızın, tarafsız bir şekilde öznel fikirlere de yer verilmiştir. Bu sayede de daha nitelikli bir sonuç elde edilmiştir.

3.2.4. Araştırmanın Yapıldığı Bölgeler

Araştırma, sebze arazisinin ve mevsimlik tarım işçiliğinin yoğun olduğu Biga ilçesine bağlı köylerde geçmektedir. Biga, Çanakkale Merkez'e 90 km uzaklıkta, doğusunda Gönen, batısında Lapseki, güneyinde Çan, kuzeyinde Marmara Denizi bulunan, Çanakkale'nin en yoğun nüfusuna sahip ilçesidir (Biga Belediyesi, 2018). 2018 yılı TÜİK verilerine göre Biga'nın toplam nüfusu 90.576'dır. Bu nüfusun 45.235'i erkeklerden oluşurken, 45.341'i kadınlardan oluşmaktadır. Oransal olarak ele aldığımızda, % 49,94'ü erkek, % 50,06'sı kadındır (TÜİK, 2018). Toplam nüfus, ilçe merkezi ve köyler olarak ayrıldığında; ilçe merkezindeki nüfus 54.429 iken, köylerin toplam nüfusu ise 36.147'dir (Biga Belediyesi, 2018).

Biga'nın tarım ve hayvancılık en önemli geçim kaynaklarındandır. Tarıma dayalı sanayisi de vardır, ancak henüz gelişim aşamasındadır. Bunun yanı sıra ilçe sınırları içerisinde, Ağaköy yolu üzerinde Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi'nin İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi bulunmakta ve burada 4000'i aşkın öğrenci eğitim görmektedir. Bu da ilçe ekonomisine oldukça katkı sağlamaktadır. (https://tr.wikipedia.org/wiki/Biga, 16.01.2020).

Biga ilçesinde; pirinç, günebakan, buğday, baklagiller, her türlü meyve ve sebze üretimi gerçekleştirilir. Bunların yanında peynir helvası-tatlısı, cevizli lokumu, köftesi oldukça meşhurdur (Biga Belediyesi, 2018).

Biga'nın toplamda 14 mahallesi, 108 tane de köyü vardır. (http://www.nufusune.com/biga-mahalleleri-koyleri-canakkale, 15.01.2020). Bu köyler; Yukarıdemirci, Yeşilköy, Yenimahalle, Yanıç, Yenice, Türkbakacak, Tokatkırı, Şirinköy, Sinekçi-Bucak Merkezi, Şakirbey, Selvi, Sığırcık, Sazoba, Savaştepe, Sarnıçköy, Sarıkaya, Sarısıvat, Sarıca, Ramazanlar, Paşaçayı, Pekmezli, Örtülüce, Ovacık, Osmaniye, Otlukdere, Kuruoba, Kocagür, Kepekli, Kazmalı, Kemer, Kaynarca, Kayapınar, Karapürcek, Kaşıkçıoba, Karahamzalar, Karacaali, Kanibey, Karaağaç, Kaldırımbaşı, Kalafat, İskenderköy, Kahvetepe, İlyasalanı, İdriskorusu, Işıkeli, Hasoba, Ilıcabaşı, Hisarlı, Havdan, Hacıpehlivan, Harmanlı, Hacıköy, Hacıhüseyinyaylası, Gürgendere, Güvemalanı, Gürçeşme, Güleç, Gündoğdu-Bucak Merkezi, Göktepe, Geyikkırı, Geredelli, Gerlengeç, Gemicikırı, Eybekli, Emirorman, Eskibalıklı, Elmalı, Eğridere, Dikmen, Doğancı, Dereköy, Değirmencik, Çömlekçi, Danişment, Çınarköprü, Çınardere, Çeltik, Çeşmealtı, Çelikgürü, Çakırlı, Çavuşköy, Cihadiye, Camialan, Bezirganlar, Bozlar, Bekirli, Bakacaklıçiftliği, Bahçeli, Bakacak-Bucak Merkezi, Aziziye, Ayıtdere, Arabakonağı, Aşağıdemirci, Arabaalan, Ambaroba, Aksaz, Akyaprak, Akpınar, Akköprü, Ağaköy, Ahmetler, Abdiağa, Adliye, Yolindi, Katrancı, Kapanbeleni'dir. (http://www.cografya.gen.tr/tr/canakkale/biga.htm, 17.01.2020). Araştırma, 2019 Haziran ayında gerçekleştirilmiş olup, bu köylerden sadece, araştırmanın yapıldığı süreç içerisinde mevsimlik tarım işçilerinin bulunduğu köyler ele alınarak yapılmıştır. Araştırmanın yapıldığı köyler; Ağaköy, Karahamzalar, Abdiağa, Kayapınar, Selvi, İskender, Hisarlı, Kanibey, Geyikkırı, Gemicikırı, Hacıköy, Göktepe, Hacıhüseyinyaylası, Şakirbey, Şirinköy, Karacaali ve Çakırlı'dır.

3.2.4.1. Ağaköy

Çanakkale'nin Biga ilçesine bağlı bir köydür. Bursa-Çanakkale yolu üzerinde, Biga'nın merkezine 9 km uzaklıktadır. Ağaköy göçmen köyü olarak bilinir, yapılan göçlerle birlikte zaman içerisinde nüfusunda artış görülmüştür. Göçmen köyü olduğu için çok fazla tarım arazisi yoktur. Genel olarak köyde, ziraat ve hayvancılık gelişmiştir, bunun yanında sanayiciliğin gelişmeye başlaması ve dışarıdan gelen

öğrenciler sayesinde ekonomik kalkınma sağlanmaktadır. (https://www.koylerim.com/biga-agakoy-koyu-307807h.htm, 16.01.2020). Ağaköy'ün 2018 yılındaki toplam nüfusu 2.124'tür. Bu nüfusun 823'ü erkek iken, 1.301'i kadındır. (http://www.nufusune.com/8205-canakkale-biga-agakoy-koy-nufusu, 16.01.2020).

3.2.4.2. Karahamzalar Köyü

Çanakkale'nin Biga ilçesine bağlıdır. Biga'nın merkezine 22km uzaklıktadır. Köyün geçim kaynakları tarım ve hayvancılıktır. Süt üretimi dışında, köyde özellikle biber ve domates üretimi oldukça önemli bir gelir kaynağıdır. (https://www.bilgiduragi.com/konu/karahamzalar-koyu-biga-canakkale.141371/ , 16.01.2020). Köyün toplam nüfusu 293'tür. Bunun 158'i erkek, 135'i kadındır. (http://www.nufusune.com/biga-ilce-nufusu-canakkale, 16.01.2020).

3.2.4.3. Abdiağa Köyü

Çanakkale'nin Biga ilçesine bağlıdır. Biga'nın merkezine 2km uzaklıktadır. Köye ulaşımı sağlayan asfalt yol mevcuttur. (https://tr.wikipedia.org/wiki/Abdiağa,_Biga, 16.01.2020). Köyün toplam nüfusu 305'tir. Bunun 147'si erkek iken, 158'i kadındır. (http://www.nufusune.com/biga-ilce-nufusu-canakkale, 16.01.2020).

3.2.4.4. Kayapınar Köyü

Çanakkale'nin Biga ilçesine bağlıdır. Biga'nın merkezine 10 km uzaklıktadır. Köye ulaşımı sağlayan asfalt yol mevcuttur. (https://tr.wikipedia.org/wiki/Kayapınar,_Biga, 16.01.2020). Köyün toplam nüfusu

233’tür. Bunun 119’u erkek, 114’ü kadındır (http://www.nufusune.com/biga-ilce-nufusu-canakkale, 16.01.2020).

3.2.4.5. Selvi Köyü

Çanakkale’nin Biga ilçesine ve Merkezköyler semtine bağlıdır. Biga’nın merkezine 20 km uzaklıktadır. Geçim kaynakları tarım ve hayvancılıktır. (https://web.whatsapp.com/ 16.01.2020). Köy özellikle biber üretimiyle ön plana çıkmaktadır. Biber ekimi yerli halkının dışında, farklı illerden gelen pek çok mevsimlik tarım işçisinin de ekmek kapısı olmaktadır. (https://www.bigazete.com.tr/biga/biga-da-selvi-biberi-hasadi-tedirgin-basladi-h23480.html, 16.01.2020, Biga'da Selvi Biberi hasadı tedirgin başladı, 16 Ağustos 2016 Salı 13:23). Köyün toplam nüfusu 472’dir. Bunun 247’si erkek iken, 225’i kadınlardan oluşmaktadır. (http://www.nufusune.com/biga-ilce-nufusu-canakkale, https://www.bigazete.com.tr/biga/biga-da-selvi-biberi-hasadi-tedirgin-basladi-h23480.html, 16.01.2020). Biga'da Selvi Biberi hasadı tedirgin başladı, 16 Ağustos 2016 Salı 13:23).

3.2.4.6. İskender Köyü

Çanakkale’nin Biga ilçesine bağlıdır. Biga’nın merkezine 7 km uzaklıktadır. Köye ulaşımı sağlayan asfalt yol mevcuttur.(https://tr.wikipedia.org/wiki/İskenderköy,_Biga, 16.01.2020). Köyün toplam nüfusu 52’dir. Bunun 25’i erkek iken, 27’si kadınlardan oluşmaktadır. (http://www.nufusune.com/biga-ilce-nufusu-canakkale, 16.01.2020).

3.2.4.7. Hisarlı Köyü

Çanakkale’nin Biga ilçesine bağlıdır. Biga’nın merkezine 25 km uzaklıktadır. Köye ulaşımı sağlayan asfalt yol mevcuttur.

(https://tr.wikipedia.org/wiki/Hisarlı,_Biga, 16.01.2020). Köyün toplam nüfusu 84'tür. Bunun 44'ü erkek iken, 40'ı kadındır. (http://www.nufusune.com/biga-ilce-nufusu-canakkale, 16.01.2020).

3.2.4.8. Kanibey Köyü

Çanakkale'nin Biga ilçesine bağlıdır. Biga'nın merkezine 12 km uzaklıktadır. Köyün arazisi düz bir ovadan oluşsa da, köy biraz yamaçta kalmaktadır. Yamaçlarda çok sayıda ormanlık alan mevcuttur. Bu sebeple de köylünün tarlaları kendi sınırları içerisinde değil, çevredeki ovalardadır. (https://tr.wikipedia.org/wiki/Kanibey,_Biga, 16.01.2020). Köyün toplam nüfusu 302'dir. Bunun 149'u erkek iken, 153'ü kadındır. (http://www.nufusune.com/biga-ilce-nufusu-canakkale, 16.01.2020).

3.2.4.9. Geyikkırı Köyü

Çanakkale'nin Biga ilçesine bağlıdır. Biga'nın merkezine 14 km uzaklıktadır. Köy; engebesi az, daha düz bir arazi yapısına sahiptir. Toprak katmanı oldukça kalındır. Tarım arazileri vardır. Tarım arazisi dışında kalan alanlarda ise ahlat ve meşe ağaçları vardır (https://tr.wikipedia.org/wiki/Geyikkırı,_Biga, 16.01.2020). Köyün toplam nüfusu 106'dır. Bunun 53'ü erkek iken, 53'ü de kadındır. (http://www.nufusune.com/biga-ilce-nufusu-canakkale, 16.01.2020).

3.2.4.10. Gemicikırı Köyü

Çanakkale'nin Biga ilçesine bağlıdır. Biga'nın merkezine 9 km uzaklıktadır. Bakacak yolunun üzerindedir (https://tr.wikipedia.org/wiki/Gemicikırı,_Biga, 16.01.2020). Köyün toplam nüfusu 371'dir. Bunun 179'u erkek iken, 192'si kadındır. (http://www.nufusune.com/biga-ilce-nufusu-canakkale, 16.01.2020).

3.2.4.11. Hacıköy

Çanakkale'nin Biga ilçesine bağlıdır. Biga'nın merkezine 8 km uzaklıktadır (https://tr.wikipedia.org/wiki/Hacıköy,_Biga, 16.01.2020). Köyün toplam nüfusu 293'tür. Bunun 152'si erkek iken, 141'i kadındır. (http://www.nufusune.com/biga-ilce-nufusu-canakkale, 16.01.2020).

3.2.4.12. Göktepe Köyü

Çanakkale'nin Biga ilçesine bağlıdır. Biga'nın merkezine 10 km uzaklıktadır. Biga yolu üzerinde kurulmuş bir köydür.(https://tr.wikipedia.org/wiki/Göktepe,_Biga, 16.01.2020). Köyün toplam nüfusu 424'tür. Bunun 216'sı erkek iken, 208'i kadındır. (http://www.nufusune.com/biga-ilce-nufusu-canakkale, 16.01.2020).

3.2.4.13. Hacıhüseyinyaylası Köyü

Çanakkale'nin Biga ilçesine bağlıdır. Biga'nın merkezine 15 km uzaklıktadır (https://tr.wikipedia.org/wiki/Hacıhüseyinyaylası,_Biga, 16.01.2020). Köyün toplam nüfusu 331'dir. Bunun 163'ü erkek iken, 168'i kadındır. (http://www.nufusune.com/biga-ilce-nufusu-canakkale, 16.01.2020).

3.2.4.14. Şakirbey Köyü

Çanakkale'nin Biga ilçesine bağlıdır. Biga'nın merkezine 3 km uzaklıktadır (https://tr.wikipedia.org/wiki/Şakirbey,_Biga, 16.01.2020). Köyün toplam nüfusu 188'dir. Bunun 92'si erkek iken, 96'sı kadındır. (http://www.nufusune.com/biga-ilce-nufusu-canakkale, 16.01.2020).

3.2.4.15. Şirinköy

Çanakkale'nin Biga ilçesine bağlıdır. Biga'nın merkezine 10 km uzaklıktadır (https://tr.wikipedia.org/wiki/Şirinköy,_Biga, 16.01.2020). Köyün toplam nüfusu 134'tür. Bunun 58'i erkek iken, 76'sı kadındır. (http://www.nufusune.com/biga-ilce-nufusu-canakkale, 16.01.2020).

3.2.4.16. Karacaali Köyü

Çanakkale'nin Biga ilçesine bağlıdır. Biga'nın merkezine 15 km uzaklıktadır (https://tr.wikipedia.org/wiki/Karacaali,_Biga, 16.01.2020). Köyün toplam nüfusu 166'dır. Bunun 81'i erkek iken, 85'i kadındır. (http://www.nufusune.com/biga-ilce-nufusu-canakkale, 16.01.2020).

3.2.4.17. Çakırlı Köyü

Çanakkale'nin Biga ilçesine bağlıdır. Biga'nın merkezine 20 km uzaklıktadır (https://tr.wikipedia.org/wiki/Çakırlı,_Biga, 16.01.2020). Köyün toplam nüfusu 170'tir. Bunun 87'si erkek iken, 83'ü kadındır. (http://www.nufusune.com/biga-ilce-nufusu-canakkale, 16.01.2020).

Yukarıda bahsi geçen tüm köylerin ulaşılabilirliği kolay, yolları asfalttır. Aynı zamanda da içme suyu ve kanalizasyon şebekesi olan köylerdir. Mevsimlik tarım işçileri belirli dönemlerde buralara gelip, iş bitimine kadar köylerin dışında kurmuş oldukları çadırlarda kalmaktadırlar.

3.2.5.Araştırmanın Bulguları

Yapılan araştırma sonuçları, elde edilen bulgu başlıkları halinde verilmektedir. Bu başlıkları şu şekilde sıralamak mümkündür; demografik özelliklere ilişkin bulgular, bireylerin geldikleri kökene ilişkin bulgular, neden bu işi yaptıklarına ilişkin bulgular, çalıştıkları işten memnun olma durumuna ilişkin bulgular, işi kimin aracılığıyla bulduklarına ilişkin bulgular, nerede konakladıklarına ilişkin bulgular, yeme-içme-barınma konusuna ilişkin bulgular, tuvalet ve banyo ihtiyaçlarına yönelik bulgular, toplumsal dışlanma konusuna ilişkin bulgular, mevsimlik tarım işçisi olarak çalışma sürecine ilişkin bulgular, çalıştıkları bölgelere ilişkin bulgular, haftada çalışılan gün sayısına yönelik bulgular, günlük (dinlenme saatleri hariç) çalışma saatlerine yönelik bulgular, günlük dinlenme sayısına ilişkin bulgular, yıllık ortalama çalışılan gün sayısına ilişkin bulgular, çalışılan alana gitmek için kullanılan yöntemlere ilişkin bulgular, çalışılan alana gidene kadar geçen süreye ilişkin bulgular, bu yıl çalışılan mevsimlik işlere ilişkin bulgular, çalışılan süre zarfında sağlıkla ilgili yaşanan sorunlara ilişkin bulgular, çalışılan süre zarfında herhangi bir iş kazasının meydana gelmesine ilişkin bulgular, günlük/ aylık alınan ücretlere ilişkin bulgular, alınan ücretin yeterliliğine ilişkin bulgular, ücretlerin zamanında verilmesine ilişkin bulgular, mevsimlik tarım işçiliği dışında ek gelir kaynağının bulunmasına ilişkin bulgular, sosyal güvenlik hakları konusunda bilgi sahibi olmalarına ilişkin bulgular, hanede sosyal güvenlik sistemine kayıtlı kişilerin varlığına ilişkin bulgular, hanede yeşil kart sahibi olan kişilere ilişkin bulgular, bireysel sigorta sahibi olan kişilere ilişkin bulgular, sorular dışında söylenmek istenen cümlelere ilişkin bulgular.

3.2.5.1.Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular

Çanakkale'nin Biga ilçesine bağlı 17 köyde gerçekleştirilmiş olan araştırmada kadınların demografik özellikleri incelenmiştir. Bu inceleme kapsamında mevsimlik tarım işçisi kadınların; yaş, eğitim durumu, medeni durumu ve hane büyüklüklerine yer verilmiştir. Araştırmaya ilişkin bulgular, kadınların isimlerine yer verilmediği için gruplandırılarak analiz edilmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen yaş grupları :

Tablo 1. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yaş Grupları

YAŞ	KİŞİ SAYISI
15-25	37
26-31	16
32-37	1
38-43	0
44-49	0
50-55	2
56-ve Üzeri	0
TOPLAM	56

Tabloda da görüldüğü üzere, 15-25 yaş aralığında olan kadın sayısı 37, 26-31 yaş aralığında olan kadın sayısı 16, 32-37 yaş aralığında olan kadın sayısı 1, 50-55 yaş aralığında olan kadın sayısı ise 2'dir. Tüm yaş grupları değerlendirildiğinde, Çanakkale'nin Biga ilçesine bağlı 17 köydeki mevsimlik tarım işçisi kadınların en yoğun olduğu yaş grubunun 15-25 olduğu görülmektedir. Sayısı en düşük olan yaş grubu ise, orta yaş diyebileceğimiz 32-37 yaş aralığında olanlardır. Tüm bu verilerden yola çıkarak ailesiyle birlikte göç eden kadınların genellikle genç yaşta olduğu söylenebilir.

Araştırmanın yapıldığı bölgede karşılaşılan büyük yaş grubunun çoğu genellikle işe gitmediği, sadece evde yemek yaptığı için görüşmeye dahil olmamıştır.

Mevsimlik tarım işçilerinin eğitim durumlarını incelediğimizde:

Tablo 2: Mevsimlik Tarım İşçisi Kadınların Eğitim Durumları

Sütun1	**Sütun2**
EĞİTİM DURUMU	KİŞİ SAYISI
OKURYAZAR DEĞİL	14
OKURYAZAR	1
İLKOKUL MEZUNU	23
ORTAOKUL MEZUNU	10
LİSE MEZUNU	8
ÜNİVERSİTE VEYA YÜKSEKOKUL MEZUNU	0
TOPLAM	56

Tabloda görüldüğü üzere, okuryazar olmayan kadın sayısı 14, sadece okuryazar olan kadın sayısı 1, ilkokul mezunu sayısı 23, ortaokul mezunu sayısı 10, lise mezun sayısı ise 8'dir. Mevsimlik tarım işçisi kadınların çoğu ilkokul mezunudur. Yine azımsanamayacak kısmı ise okuryazar değildir. Görüşme sırasında, edinilen bilgilere göre, okumayan kadınların çoğu küçük yaşta daha çalışmaya başladığından okula gidemediğini, diğer bir çoğunluğun ise, hanedeki diğer kardeşlerin okula gitmesinden kaynaklı olarak, maddi imkansızlık yaşandığını, bu sebepten de ailelerinin okula göndermek istemediklerini dile getirmişlerdir.

Mevsimlik tarım işçisi kadınların medeni durumları incelendiğinde:

Tablo 3. Mevsimlik Tarım İşçisi Kadınların Medeni Durumları

Sütun1	Sütun2
MEDENİ DURUM	KİŞİ SAYISI
EVLİ	28
BEKAR	28
EVLENİP AYRILMIŞ YA DA EŞİ VEFAT ETMİŞ	0
TOPLAM	56

Tablodan yola çıkarak, yapılan araştırmada mevsimlik tarım işçisi kadınların 28'inin evli, 28'inin ise bekar olduğu görülmektedir. Yani görüşmeye katılan kadınların yarısının evli, yarısının ise bekar olduğu görülmektedir. Bu şekilde çıkmasının en büyük sebebi araştırmanın yapıldığı bölgedeki kadınların eşleri ya da çocuklarıyla birlikte gelmiş olmalarıdır. Buna bağlı olarak da araştırma esnasında evlenip boşanmış ya da eşi vefat etmiş bir kişiye rastlanmamıştır.

Evli olan kadınların çoğu küçük yaşta evlenmiş olup, en az 2'şer tane çocuklarının olduğu görülmektedir. Bu çocukların da aralarındaki yaş farkları genelde azdır.

Mevsimlik tarım işçisi kadınların hane büyüklükleri incelendiğinde ise;

Tablo 4. Mevsimlik Tarım İşçisi Kadınların Hane Büyüklükleri

HANE BÜYÜKLÜKLERİ	HANE SAYISI
0 - 5 KİŞİ	21
6 - 11 KİŞİ	35
12-18 KİŞİ	0
19 VE ÜZERİ	0
TOPLAM	56

Tabloda da görüldüğü üzere, genellikle mevsimlik tarım işçisi kadınların kalabalık hanelerde yaşadığı görülmektedir. Görüşme esnasında kadınların söylediklerine göre, ailecek gelen kişiler kendi aralarında eşi ve çocuklarıyla kalmakta. Konaklanılan yerde en az 4-5 kişi kalınmaktadır. Araştırmanın yapıldığı yerlerde ise karşılaşılan en kalabalık hane sayısı 8'dir. Ancak kadınların çoğunluğu bu durumdan şikayetçi değiller.

'' Biz alışkınız böyle kalabalık yaşamaya, yalnız kalsak korkarız, böyle birbirimize güven vermiş oluyoruz'' (Kadın, 23).

'' Valla zaten çadırlara bir tek uyumak için giriyoruz, onun dışında genelde dışarıda yemek-bulaşık ile uğraşıyoruz'' (Kadın,27).

3.2.5.2. Bireylerin Geldikleri Kökene İlişkin Bulgular

Bireylerin geldikleri köken incelendiğinde:

Tablo 5. Mevsimlik Tarım İşçisi Kadınların Kökenleri

Sütun1	Sütun2	Sütun3	Sütun4
İLLER			KİŞİ SAYISI
ŞANLIURFA			
Siverek			35
Hilvan			14
DİYARBAKIR			7
TOPLAM			56

Tabloda da görüldüğü üzere, mevsimlik tarım işçisi olarak Çanakkale iline gelen kadınların çoğunluğu Şanlı Urfa'nın Siverek ilçesinden gelmektedirler. Siverek'ten gelen kadın sayısı 35, Hilvan'dan gelen kadın sayısı 14, Diyarbakır ilinden gelen kadın sayısı ise 7'dir.

3.2.5.3. Neden Bu İşi Yaptıklarına İlişkin Bulgular

Araştırmada mevsimlik tarım işçisi kadınların neden bu işi yaptıkları sorulduğunda genelde şu cevaplar verilmiştir:

''Ben kendimi bildim bileli bu işte çalışıyorum, başka iş bilmiyorum ki zaten yapayım'' (Kadın,27).

‘’ Maddi imkansızlıklardan dolayı bu işi yapıyoruz. Az da olsa başka bir gelir kaynağımız olsa, kendi memleketimizde mutlu mesut yaşardık’’ (Kadın,52).

‘’ Mecburiyetten dolayı bu işi yapıyoruz, yoksa yapılacak iş değil bu’’(Kadın, 26).

Genellikle verilen cevaplar arasında ekonomik sebeplerden dolayı kadınların mecburiyetten bu işi yaptıkları görülmektedir. Bir kısmı ise;

‘’Bizim köyümüzde iş imkanı yok, özellikle kadınların çalışabilecekleri yerler yok. Önceden tekstil fabrikası vardı oraya giderdik, ama şimdi oralar kapandı, çalışabileceğimiz iş kalmadı’’ (Kadın, 28).

Köylerinde başka yapılacak bir iş olmadığından yakınmaktadır. Bunun yanında bir başka grup ise ;

‘’Ben tamamen mecburiyetten geliyorum. Ailem burada çalıştığı için onlara yardım etmek zorunda kalıyorum’’ (Kadın, 21)

Çoğunluğu da ailesine yardım etmek amacıyla geldiğini söylemektedir.

3.2.5.4. Çalıştıkları İşten Memnun Olma Durumuna İlişkin Bulgular

Mevsimlik tarım işçisi kadınlara çalıştığı işten memnun olup olmadığı sorulduğunda, geneli aslında kararsızlık yaşamıştır. Hem olumlu yanlarını hem de olumsuz yanlarını düşünüp, buna dayanarak soruyu cevaplandırmıştır.

> *'' Aslında ben buraları seviyorum, hep birlikte çok eğlenebiliyoruz, zamanın nasıl geçtiğini anlamıyoruz. Burada hepimizin derdi sıkıntısı bir, o yüzden bazen kendi aramızda daha iyi anlaşıyoruz. Tarlaya gittiğimizde kendi aramızda kendi dilimizce şarkılar söylüyoruz, öyle zaman geçiriyoruz işte''(Kadın, 34).*

> *'' Ben de yaptığım işi seviyorum, buna da şükür, en azından uzak da olsa karnımızı doyurabileceğimiz bir işimiz var, he bazen memleketimizi orda kalanları çok özlüyoruz ama napalım, dediğim gibi buna da şükür''*

Kadınların hemen hemen yarısı işinden memnun olduğunu söylemekte, memleketinden çok uzak da olsalar da haline şükretmektedirler.

> *'' Hiç memnun değilim, burada yaşam koşullarımız oldukça zor, bir tuvalete gitmek için bile bazen sıra bekliyoruz. Tuvalet diye girdiğimiz yer de derme çatma bir şey'' (Kadın, 22).*

''Memnun değilim, aldığımız ücret bu iş için çok düşük, ücretlerimiz biraz daha iyi olsa belki daha katlanılabilir bir iş olur''(Kadın, 24).

Bir grup ise işinden memnun olmadığını, çalışma ve yaşam koşullarının zor olduğunu, ücretlerin düşük olmasından yakınmaktadır.

''Sevmeyip ne yapacağız, başka iş yok, güç yok, para yok mecbur çalışacağız''(Kadın, 27).

Bir grup ise işini mecburi olarak sevmektedir, başka bir iş imkanı, gelir kaynağı olmadığını söylemektedir.

3.2.5.5.İşi Kimin Aracılığıyla Bulduklarına İlişkin Bulgular

Mevsimlik tarım işçileri, çalıştıkları işleri genellikle aracılar yoluyla bulmaktadırlar. Aracılar, işi buldukları için onlardan ne kadar komisyon alsalar da, tarım işçileri buna çok fazla tepki gösterememektedirler. Çünkü, onlar olmasa bugün çalıştıkları işleri kendileri bulamayacaklardır. Sadece işleri de değil, çok bakımlı olmasa da kalınan yerleşim yerlerinin de bulunmasında aracıların etkisi büyük rol oynamaktadır.

Bazen de çalışılacak olan iş ve mekan akrabalar tarafından da bulunabilmektedir. Bu kapsamda, mevsimlik tarım işçisi kadınlara, şuan çalıştıkları mevsimlik işi kimin aracılığıyla buldukları sorulmuştur. Verilen cevaplar tabloda gösterilmiştir.

Tablo 6. Mevsimlik Tarım İşçisi Kadınların İşi Kimin Aracılığıyla Bulduklarına İlişkin Bulgular

ARACILIK EDEN KİŞİ	KİŞİ SAYISI
DAYIBAŞI/ÇAVUŞ	21
BABA	18
AKRABA	17

Tabloda görüldüğü üzere, mevsimlik tarım işçisi kadınların büyük bir çoğunluğunun çavuş aracılığıyla işi bulduğu görülürken, yine azımsanmayacak bir çoğunluğun ise baba ya da akraba aracılığıyla iş bulduğu görülmektedir.

Mevsimlik tarım işçisi kadınlar, bu konu hakkındaki sözlerini ise şöyle dile getirmişlerdir:

''Bu işi babam bulmuş, çavuşla babamın tanışıklığı varmış, o vesileyle geldik''(Kadın, 23).

''Biz yıllardır, başımızdaki çavuş sayesinde buralara geliyoruz, yoksa nerede bulacağız bu işi''(Kadın, 31).

''Amcamın önermesi üzerine, biz de bu sene ailecek buraya geldik''(Kadın, 21).

3.2.5.6.Nerede Konakladıklarına İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında, mevsimlik tarım işçisi kadınlar ve yaşam alanları gözlemlenmiştir. Hem gözlem sonucu elde edilen, hem de görüşme esnasında sorulan sorular sonucunda elde edilen bulgular; mevsimlik tarım işçisi kadınların hepsinin naylon çadırlarda konakladıklarını ortaya koymuştur.

Araştırma esnasında mevsimlik tarım işçisi kadınların konakladıkları çadırların içlerine girme şansım olmuştur. Bunun sonucunda elde ettiğim bulgulara göre; çadırların çoğunun biraz eski olduğu, içlerinin o kadar kalabalık haneler için yeteri kadar geniş olmadığı, içlerinde odayı birbirinden ayıran bölümlerin olmadığı, büyük küçük herkesin bir arada kaldığı, yemek malzemelerinin ve temizlik malzemelerinin iç içe olduğu, yerde sadece incecik bir halının var olduğu, bunun yanında yine alanın dar olmasından kaynaklı olarak yatılacak ve oturulacak yer ayrımının olmadığı görülmektedir.

3.2.5.7.Yeme-İçme-Barınma Konusuna İlişkin Bulgular

Görüşme esnasında mevsimlik tarım işçisi kadınların, yeme-içme-barınma koşulları tarafımca önce gözlemlenmiştir. Gözlem sırasında yeme-içme konusunda, mevsimlik tarım işçisi kadınların aslında çok kötü koşullara sahip olmadığı kanaatindeyim. Kadınların bir kısmı görüşme sırasında, yufka açmakta olup, bir kısmı ise değişik hamur işleri yapmaktaydı. Hatta bazılarının kendilerine ait küçük çaplı bahçeleri olup, oraya domates, salatalık ektikleri görülmüştür. Kadınlara yöneltilen bu soru karşısında kadınlar şu şekilde cevaplar vermişlerdir:

''Bizim burada her şeyimiz var, yeme-içme konusunda hiç sıkıntı yaşamıyoruz''(Kadın, 23).

‘’Ben kendi köyümüzde yapmadığım şeyleri burada öğrendim. Bazen can sıkıntısına yeni yemekler yapmaya çalışıyoruz’’(Kadın, 25).

‘’Buranın en güzel yanı bu aslında, burada kalabalık olduğumuz için herkes bildiği bir yemeği yapıyor ve ortaya koyuyor, bir bakıyoruz çeşit çeşit yemek olmuş’’ (27).

‘’Yemek konusunda hiç sıkıntımız yok, burada tüm kadınlar toplaşıyoruz, bazen birimiz yemek yapıyoruz, birimiz çoluk-çocukla ilgileniyoruz. Dönüşümlü olarak yemek-bulaşıkla uğraşıyoruz. En zoru bulaşık yıkamak, kalabalık olunca bulaşık da çok oluyor, ama hallediyoruz bir şekilde’’(Kadın, 28).

‘’Asla sıkıntı yaşamadığımız tek konu sanırım’’(Kadın, 23).

‘’Genelde pilav, makarna tarzı şeyler yapıyoruz, çünkü bu kadar kalabalığı doyurmak kolay olmuyor. Ama sadece onları da değil, canımız ne isterse yapıp yiyoruz’’

‘’Biz yemek yapıyoruz, bazen köylü de süttür, yumurtadır bir şeyler getirip veriyor, sağ olsunlar aç kalmıyoruz’’(Kadın, 29).

Görüşme yapılan tüm kadınlar bu soruya olumlu cevap vermiştir. Kadınların en çok memnun oldukları konu yemek konusudur. Onların iş dışında birlik olup, bir şeyler yapmaları kadınları mutlu etmektedir. Köylünün de onlara yemek konusunda destek olması, daha da mutlu hissetmelerini sağlamaktadır.

3.2.5.8. Tuvalet ve Banyo İhtiyaçlarına Yönelik Bulgular

Mevsimlik tarım işçisi kadınlara yöneltilen bu soru karşısında, hemen yüz ifadelerinin değiştiği görülmektedir. Bir grup kadın şu şekilde cevaplar verirken:

''Tuvalet konusu aslında bizim en çok çare aradığımız konu, banyoda o kadar sıkıntı yaşamıyoruz ama tuvalet bizim için gerçekten büyük bir sorun''(Kadın, 24).

''Burada aslında yeterli su var ama su olsa da yapılan tuvalet naylondan olduğu için, kullanımı rahat olmuyor''

''Biz zaten çok kalabalığız, bu kadar kalabalığa sadece bir tuvalet var. Özellikle tarladan geldiğimiz zaman herkes tuvalete girmek istiyor, bunun için de baya sıra bekleyebiliyoruz. Artık alıştık bazen tarladayken tuvalet ihtiyacımızı gidermeye çalışıyoruz''(Kadın, 25)

Konuşmalardan da anlaşılacağı gibi kadınların bir kısmı banyo konusunda sorun yaşamadığını dile getirirken, tuvalet konusunda ise büyük bir sorun yaşadığını dile getirmektedir. Tuvalet sayısının kişi sayısına göre az olduğunu söylemektedirler. Bir grup kadın ise şu şekilde cevap vermektedir:

''Banyo biraz zor oluyor, insan evindeki gibi rahat olmuyor, tuvalet konusunda çok sıkıntı yaşanılmıyor''(Kadın, 24).

''Banyo zor oluyor, çocukları bazen leğenlerde yıkayabiliyoruz ama kendimiz için biraz güvensiz geliyor, ayıp geliyor bana, tuvalete daha rahat gidiyoruz ''(Kadın, 27).

Görüşme yapılan bir grup kadın da banyo konusunda sıkıntı yaşamakta olduğunu, tuvaletin banyoya nazaran daha iyi durumda olduğunu düşünmektedir.

Bir grup kadın ise şu şekilde cevap vermiştir:

''Yeteri kadar su olmadığı için her ikisi de zor oluyor'' (Kadın, 25).

''Tuvalete giriyoruz tuvalet kötü, banyoya giriyoruz banyo kötü''(Kadın, 21).

Bir grup ise her ikisinin de kötü olduğunu, suyun yetersiz olduğunu söylemektedir. Mevsimlik tarım işçisi kadınların farklı düşünmelerindeki etkenlerden birisi de, farklı köylerde farklı çadırlarda yaşıyor olmalarıdır. Bir köydeki çadırda yeterli su bulunurken, başka bir köyde yeteri kadar su bulunmamaktadır.

3.2.5.9.Toplumsal Dışlanma Konusuna İlişkin Bulgular

Toplumsal dışlanma sorusu sorulduğunda öncelikle kadınlara bunun ne demek olduğu örnekler verilerek anlatılmış ve sonrasında soru sorulmuştur. Soruya verilen cevaplar ise şu şekildedir:

''Ben öyle sosyal dışlanma falan bilmem, burada bizi herkes seviyor. Bazen tarladan geldiğimizi görüp, bizimle sohbet etmeye, halimizi hatırımızı sormaya geliyorlar''(Kadın, 55).

''Tüm köylü bizi seviyor mu bilemem ama, biz bazen pazara çıkıyoruz, orada gördüklerinde bize selam verenler oluyor''(Kadın, 19).

''Köylü sağ olsun, bize bazen yemekler getiriyor, biz de bazen yaptıklarımızdan onlara veriyoruz'' (Kadın, 26).

''Bizim onlara bir kötülüğümüz yok, onların bize bir kötülüğü yok, herkes gül gibi geçinip gidiyor''(Kadın, 29).

''Valla kimseyi görmüyoruz ki kızım, biz zaten bütün gün tarladayız, öyle yoldan geçerken bazen denk geliyorlar el kaldırıp bize selam veriyorlar o kadar''(Kadın, 51).

Mevsimlik tarım işçisi kadınların büyük çoğunluğu sosyal dışlanmanın olmadığını, genel olarak oranın halkıyla iyi geçindiğini, birbirlerine selam verip, gerektiğinde de yardımlaştıklarını dile getirmişlerdir. Azınlık da olsa bir grup da şu sözleri sarf etmiştir:

''Bizi çok sevmiyorlar, dışarıdan geldiğimiz için bizi kötü bellemişler, bizim yanımızdan geçerken bile çekinerek geçiyorlar''(Kadın, 23).

''Köylü halkı bilmem, ama buradaki sağlık ocağına gittiğimizde doktorlar bizimle ilgilenmek istemiyorlar, yerli halka öncelik veriyorlar''(Kadın, 29).

Bir grup kadın ise toplum tarafından yeterince sevilmediklerini, ailecek dışlanmaya maruz kaldıklarını düşünmektedir. Bu da onların bulundukları yöreden ve yaptıkları işten keyif alamamasına sebep olmaktadır.

3.2.5.10. Mevsimlik Tarım İşçisi Olarak Çalışma Sürecine İlişkin Bulgular

Kadınlara kaç yıldır mevsimlik tarım işçisi olarak çalıştıkları sorulduğunda şu cevaplar verilmiştir:

''Abla, ben kendimi bildim bileli bu işi yapıyorum''(Kadın, 23).

''Annemlere yardım için gelmiştim ilk, sonrasında baktım yıllar olmuş bu işi yapalı''(Kadın, 27).

''Valla ben de çocukluğumdan beri yapıyorum, gözümü burada açtım diyebilirim''(Kadın, 24).

''Hatırlıyorum, bu işe başladığımda daha küçüktüm, çok oldu''(Kadın, 25).

''Küçüklüğümden beri bu işi yapıyorum''(Kadın, 29).

Kadınların büyük bir çoğunlu aynı cevabı vermiştir. Genellikle bu işi çocukluklarından beri yapmaktadırlar. Bazı kadınların verdikleri cevaplar ise şu şekildedir:

''Ben 4-5 yıldır ailemle geliyorum, onlara yardım için'' (Kadın, 23).

‘’Ben her yıl gelmiyorum, belli aralıklarla geliyorum, toplamda 3 yıl olmuştur herhalde’’ (Kadın, 19).

‘’Normalde ben birkaç yıldır gelmiyordum, hasta bir ninemiz vardı köyde, ona bakıyordum, o öldü. Ben de yeni yeni tekrardan gelmeye başladım, ara vermiş olsam da 5 yıl olmuştur’’ (Kadın, 28).

Kadınların bir kısmı ise, belirli aralıklarla gelmekte olduklarını, ama en az 3 yıldır bu işi yaptıklarını söylemişlerdir. Bir grup ise;

‘’Ben 7 yıldır bu işi yapıyorum, evlendiğimden beri geliyorum’’ (Kadın, 25).

‘’Ben 6 yıldır falan geliyorum, ortaokulu bitirince ve iş bulamayınca, ailemle her sene gelmeye başladım’’ (Kadın, 21).

Kadınların bir kısmı ise bu işe evlendikten sonra ya da okulları bittikten sonra başlamıştır. Ve çalışmaya başlayalı 6-7 yıl olmuştur. Mevsimlik tarım işçisi kadınların, mevsimlik işçi olarak çalıştıkları süreleri tablo şeklinde inceleyecek olursak:

Tablo 7. Mevsimlik Tarım İşçisi Kadınların Çalışma Sürecine İlişkin Bulgular

Sütun1	Sütun2
ÇALIŞMA YILI	KİŞİ SAYISI
0-5 YIL	12
6-11 YIL	11
12-18 YIL	2
19 YIL VE ÜZERİ	31
TOPLAM	56

Tabloda da görüldüğü üzere, 19 yıl ve üzeri çalışan mevsimlik tarım işçisi kadın sayısı fazladır. Onların haricinde, görüşmecilerin söyledikleri esas alınarak, en az çalışma süresi toplamda 3 yıldır. Onlar da genel itibariyle yaşları küçük olan, daha önce okula gittikleri için işe gelememiş olanlardır.

3.2.5.11.Çalıştıkları Bölgelere İlişkin Bulgular

Mevsimlik tarım işçisi kadınlara, çalışmak için her seneye aynı bölgeye gelip gelmedikleri sorulduğunda şu cevapları vermişlerdir:

'' Her sene buraya gelmiyoruz, farklı yerlere de gidebiliyoruz, iş nerede olursa oraya gidiyoruz'' (Kadın, 25).

''Çavuş nereye derse oraya gidiyoruz, illa ki bu bölgeye gelmiyoruz'' (Kadın, 27).

''Farklı bölgelere de gittiğimiz oluyor, bazen Karadeniz'e fındığa gidiyoruz'' (Kadın, 29).

''Her sene aynı yere gelmiyoruz, bazen çavuş başka yerlerde iş buluyor oralara gidiyoruz'' (Kadın, 27).

''Bazen Kayseri'ye gidiyoruz patates ekmeye'' (Kadın, 29).

''Her sene gelmiyoruz, bazen Düzce'ye gidiyoruz, bazen Mersin'e, bazen Malatya'ya'' (Kadın, 26).

''Bazen portakala gidiyoruz, bazen patatese değişiyor''(Kadın, 55).

Görüşülen kadınların çoğunluğu her sene farklı bölgelere gittiklerini söylemişlerdir. Bunun biraz da aracının yani çavuşun, elinde olan bir şey olduğunu dile getirmişlerdir. Çavuş nerede kiminle anlaşırsa, işçileri de oraya götürmekteymiş. Diğer bir çoğunluğun verdiği cevaplar ise şöyledir:

''Biz her sene buraya geliyoruz, burada biber topluyoruz, buradan farklı yerlere de geçebiliyoruz ama uzun süredir hep buralardayız'' (Kadın , 27).

''Buraya geliriz, mesela geçen sene buraya şeftaliye gelmiştik'' (Kadın, 29).

‘’4 senedir hep buraya geliyoruz, buradan sonra bazen patatese gidiyoruz’’(Kadın, 23).

‘’Birkaç senedir hep buraya geliyoruz, alıştık artık, biz de buralı olduk ‘’ (Kadın, 27).

‘’Geçen sene Umurbey’ de idik (Lapseki’ye bağlı bir yer), bu sene de Selvi’deyiz, buralardayız hep’’ (Kadın, 23).

Diğer bir grubun verdiği cevaplar ise, genelde aynı bölgeye geldiklerine dairdir. Çanakkale’nin başka ilçelerine gitseler de, aynı bölgede olduklarını söylemektedirler. Mevsimlik tarım işçisi kadınların bu söylemlerini tabloda incelersek;

Tablo 8. Mevsimlik Tarım İşçisi Kadınların Çalıştıkları Bölgelere İlişkin Bulgular

Sütun1	KİŞİ SAYISI
EVET	26
HAYIR	30
TOPLAM	56

Tabloda da görüldüğü üzere, mevsimlik tarım işçisi kadınlar genel olarak, aynı bölgelere değil farklı bölgelere gitmektedirler. Ancak her sene aynı bölgeye gelenlerin sayısı da az değildir.

3.2.5.12. Haftada Çalışılan Gün Sayısına Yönelik Bulgular

Mevsimlik tarım işçisi kadınlara haftada kaç gün çalıştıkları sorulduğunda şu cevapları vermişlerdir:

''Eğer yağmur yağmazsa haftanın her günü çalışıyoruz''(Kadın, 25).

''Bizim hiç tatilimiz yok ki, ancak hasta olursak izin alıyoruz''(Kadın, 26).

''Sağ olsun çavuş, hasta olduğumuzda bize izin veriyor'' (Kadın, 23).

''Yağmurlu havalarda gidilmiyor, bazen de iş olmadığı zaman çavuş bize söylüyor, gitmiyoruz'' (Kadın, 29).

'' Haftanın her günü çalışıyoruz, çalışmadığımız gün sayısı çok nadir''(Kadın, 27).

Yaptığımız araştırmaya göre, kadınların neredeyse hepsi aynı cümleleri kullanmıştır. Haftanın 7 günü de işe gittiklerini söylemektedirler. Bunun dışında sadece bir hastalık durumunda ya da hava koşullarında işin yapılmasını engelleyecek bir durum varsa o günlerde tatil yaptıkları anlaşılmaktadır.

3.2.5.13.Günlük (Dinlenme Saatleri Hariç) Çalışma Saatlerine İlişkin Bulgular

Mevsimlik tarım işçilerine günlük çalışma saatleri sorulmuştur. Mevsimlik tarım işçilerinin vermiş olduğu cevaplar genelde çalışılan saat aralığıdır. Burada karşımıza iki işçi grubu çalışmaktadır. Birinci işçi grubu sabah saat 07:00'da işbaşı yapıp, saat 16:00'da paydos ederken, ikinci işçi grubu ise sabah 08:00'da işbaşı yapıp, akşam saat 17:00'da paydos etmektedir. Bu iki grupta yer alan mevsimlik tarım işçisi kadın sayısını tablo şeklinde gösterecek olursak:

Tablo 9. Mevsimlik Tarım İşçisi Kadınların Günlük Çalışma Saatlerine İlişkin Bulgular

ÇALIŞMA SAAT ARALIĞI	ÇALIŞMA SAATİ TOPLAMI	KİŞİ SAYISI
07.00-16.00	9 SAAT	22
08.00-17.00	9 SAAT	34

Tablo incelendiğinde mevsimlik tarım işçisi kadınların büyük bir çoğunluğunun (34'ünün), 08:00-17:00 aralığında çalıştığı görülmektedir. Diğer bir çoğunluğun (22'sinin) ise, 07:00-16:00 aralığında çalıştığı görülmektedir. Ve her iki grubun da, dinlenme saatleri de dahil olmak üzere günde 9 saat çalıştığı görülmektedir. İki grubun farklı saatlerde çalışmaya başlaması; farklı köylerde konaklanmasından, farklı köydeki tarlalara gidilmesinden kaynaklanabilmektedir.

3.2.5.14.Günlük Dinlenme Sayısına İlişkin Bulgular

Mevsimlik tarım işçisi kadınlar, dinlenme süreleri hariç, günlük toplam çalışma saatleri sorulduğunda, dinlenme sürelerine hiç değinmeden cevap vermişlerdir. Dinlenme süreleri sayısı sorulduğunda ise, çoğu detaylı olarak hangi saat diliminde ne kadar mola verildiğini net bir şekilde cevaplandırmıştır.

Günlük dinlenme sayısına ilişkin söylemler şu şekildedir:

''Günde 3 kez dinleniyoruz; bir sabah molamız var, bir öğlen bir de iş bitimine yakın akşam'' (Kadın, 25).

''Günde 3 kez dinleniyoruz, birincisi sabah 15 dakika, bir de öğleden sonra 1saatimiz falan var sonra akşamüzeri yine 15 dakika süre veriliyor'' (Kadın, 29).

''3 kez dinleniyoruz, sabah 15 dakika, öğlen 1 saat, akşam 15 dakika''(Kadın,27).

''Sabah 15 dakika, öğlen 1 saat, sonra akşamüzeri yine 15 dakika dinleniyoruz'' (Kadın, 31).

''Günde 3 kez dinleniyoruz, sabah 15 dakika kahvaltı yapıyoruz, öğlen 1 saatimiz var o saatte yemek yiyoruz, akşamüzeri de bazen 15 dakika dinleniyoruz ya da sohbet ediyoruz'' (Kadın, 21).

Görüşmenin yapıldığı mevsimlik tarım işçisi kadınların hepsi, farklı köylerde konaklamasına ve farklı saat dilimlerinde çalışmasına rağmen söyledikleri dinlenme

süreleri birbirinin aynısıdır. Mevsimlik tarım işçisi kadınlar gün içerisinde toplamda 3 kez dinlenmekte olup, bu süre bir buçuk saate tekabül etmektedir. Ayrıca, buradan yola çıkarak, dinlenme süreleri hariç, günlük toplam çalışma sürelerinin 7 buçuk saat olduğu anlaşılmaktadır.

3.2.5.15.Yıllık Ortalama Çalışılan Gün Sayısına İlişkin Bulgular

Mevsimlik tarım işçisi kadınlara, mevsimlik tarım işçiliğinde bir yılda ortalama kaç gün çalıştıkları sorulmuştur. Alınan cevaplar şu şekildedir:

> *'' Ben okuluma devam ettiğim için genelde yılda ortalama 4 ay çalışıyorum, ama ağabeylerim genellikle uzun bir süre çalışmaya devam ediyorlar''(Kadın, 18).*

> *''Çocukların okulu olduğu için biz dönüyoruz köyümüze ama beyim çalışmaya devam ediyor, ben ortalama 3 ay bu işi yapıyorum''(Kadın, 29).*

> *''Ben okulum olduğu için, 3-4 ay burada oluyorum''(Kadın, 20).*

Bir grup kadın, kendi okulu ya da çocuklarının okulu sebebiyle köylerine dönmek durumunda kaldıklarını, bu sebeple de yılın sadece 3-4 ayında bu işi yapabildiklerini söylemişlerdir.

> *'' Valla kızım Allah bir sağlık sıkıntısı vermediği sürece ben 6 ay bu işi yapıyorum''(Kadın, 55).*

‘’Ben önceden okulum olduğu için daha az çalışırdım, ama şimdi 3 senedir bu işi uzun süre yapıyorum. Ailem ne zaman dönerse ben de onlarla birlikte dönüyorum, genelde farklı farklı yerlerde 6-6 buçuk ay boyunca çalışıyoruz’’ (Kadın,21).

‘’Biz hemen hemen 5 ay bu işi yapıyoruz’’(Kadın, 24).

’’İşin durumuna göre değişiyor aslında, bazı seneler 6 ay bazı seneler 5 ay, belli olmuyor’’ (Kadın, 31).

‘’Birkaç senedir 6 ay çalışıyoruz’’(Kadın, 28).

Herhangi bir engeli (hastalık, çocuk, yaşlı bakımı gibi) bulunmayan mevsimlik tarım işçisi kadınların, diğer bir çoğunluğu ise yılın 5-6 ayını çalışarak geçirdiklerini söylemektedirler. Genelleme yapılacak olursa; okula devam eden mevsimlik tarım işçisi kadınlar yılın 3-4 ayı çalışırken, herhangi bir engeli olmayan mevsimlik tarım işçisi kadınların 5-6 ay, maksimum 6 buçuk ay çalıştıkları görülmektedir.

3.2.5.16.Çalışılan Alana Gitmek İçin Kullanılan Yöntemlere İlişkin Bulgular

Mevsimlik tarım işçisi kadınların, konakladıkları alanlardan, çalıştıkları alanlara gitmek için kullandıkları pek çok yöntem vardır. Kullanılan yönteme yönelik sorulan sorulara, mevsimlik tarım işçisi kadınlar şu şekilde yanıtlar vermişlerdir:

‘’Bizi götüren küçük bir minibüs var çavuşun tanıdığı, o getirip götürüyor bizi’’(Kadın, 29).

''Pick up ile gidiyoruz, sabahları bazen serin oluyor üşüyoruz ama akşam gelirken püfür püfür geliyoruz''(Kadın, 23).

''Pick up ile gidip geliyoruz''(Kadın, 25).

''Şoför Harun var bizi o götürüyor, arkası açık bir araba ile''(Kadın, 30).

''Minibüs ile gidiyoruz, sabah bir sürü minibüs aynı anda yola çıkıyoruz, çok güzel oluyor''(Kadın, 22).

''Pick up ile gidiyoruz, bazen çok hızlı gidiyor, erkenden tarlada oluyoruz''(Kadın, 18).

''Buradaki çadırlardaki işçileri götüren 3 tane minibüs var, onlarla gidiyoruz''(Kadın, 29).

Bu bölgede yapılan araştırmada, mevsimlik tarım işçisi kadınları taşıyan, benim de yakından şahit olduğum 2 tür vasıta vardır. Bunlardan bir tanesi küçük minibüs, ikincisi ise pick up (kamyon tipine benzeyen, arka kısmında üstü açık kasası bulunan yük taşınabilir taşıt)'tır. Mevsimlik tarım işçisi kadınların yoğun olarak kullandığı vasıta pick up'lardır. Genel değerlendirme yapıldığında, mevsimlik tarım işçisi kadınların vermiş oldukları cevaplardan yola çıkarak, minibüs sayısının daha az olduğu görülmektedir.

3.2.5.17.Çalışılan Alana Gidene Kadar Geçen Süreye İlişkin Bulgular

Farklı köylerde konaklayan mevsimlik tarım işçisi kadınların, çalışma alanına gitmek için harcadıkları süreler sorulduğunda şu cevaplara yer verilmiştir:

''Bizim gittiğimiz tarla buraya çok uzak 1 saatten fazla sürüyor''(Kadın, 31).

''Hemen hemen bir saate yakın sürüyor''(Kadın, 23).

''Gittiğimiz tarlaya göre değişiyor ama şimdi biber çapası için uzak bir tarlaya gidiyoruz, 1buçuk saat sürüyor''(Kadın, 28).

''Bazı günler 1 saatte gidiyoruz, bazen minibüs hızlı gidiyor 1 saate varmıyor''(Kadın,51).

''Uzak biraz bir buçuk saate yakın sürüyor''(Kadın, 21).

''Valla bence tarla uzak, sabah çok erken kalkıyoruz 8'de tarlada olmamız gerektiği için bazen 5'te bile kalktığımız oluyor, buradan 1 saat sürüyor''(Kadın, 25).

''1 saat sürüyor, sabah erken kalkmak olmasa sorun değil ama çoluk çocuk sabah soğukta oralara gitmek zor oluyor''(Kadın,27).

Mevsimlik tarım işçisi kadınların bir kısmı çalıştıkları alana, 1-1 buçuk saate yakın bir sürede gittiklerini söylemektedir. Bu süreçte onları en çok zorlayan şey, sabah erken kalkıp, çocuklarla birlikte üstü açık minibüste yolculuk yapmak ve sabah ayazını yemektir. Bu sebepten dolayı çocukların sık sık hastalandığını söylüyorlar.

Verilen diğer cevaplar ise şöyledir:

''Bu sene bizim yerimiz iyi, buradan tarlaya gitmemiz yarım saat sürüyor''(Kadın, 19).

''Çok sürmüyor maksimum 15-20 dakika sürüyor''(Kadın, 23).

''Buradan 6 buçuk gibi toplanıp çıkıyoruz 7'ye yakın orada oluyoruz''(Kadın, 29).

Verilen cevaplardan yola çıkılarak mevsimlik tarım işçisi kadınların bir kısmı, çalışma alanlarına diğerlerine göre daha kısa bir sürede ulaşmaktadır. Ancak, büyük bir çoğunluk çalışma alanlarına ortalama 1-1 buçuk saate varmaktadır.

3.2.5.18.Bu Yıl Çalışılan Mevsimlik İşlere İlişkin Bulgular

Mevsimlik tarım işçileri her yıl, hatta bazen yıl içerisinde dahi birbirinden farklı ürünlerin üretim aşamalarında etkin bir rol almaktadır. Araştırmada bu bölgede çalışan mevsimlik tarım işçisi kadınlara, bu yıl içerisinde hangi ürünlerin üretim aşamalarına dahil oldunuz şeklinde soru yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevaplar şu şekildedir:

''Bu sene sadece buraya geldik, buradan da memlekete döneceğiz, burada biber çapalama işi yapıyoruz''(Kadın, 27).

''İlk kez buraya geldik, henüz başka bir iş olmadı''(Kadın, 23).

''Biber çapalamak için geldik, zaten onun çapası toplanması uzun sürüyor, bu sene 3-4 ay buradayız''(Kadın, 31).

''Daha sezonu yeni açtık bu sene ilk bibere geldik''(Kadın, 27).

''İlk kez buraya geliyoruz biber çapalamak için, buradan sonra Kayseri'ye patatese gideceğiz''(Kadın, 51).

''Bu sene buradayız okullar açılana kadar biberle uğraşırız''(Kadın,20).

Verilen cevaplara göre, buraya gelen mevsimlik tarım işçisi kadınların hepsi, bu yıl içerisinde ilk kez buraya gelmişlerdir. Ve burada biber çapalama işiyle ilgilenmektedirler. Büyük bir çoğunluk bu sene yalnızca, biber üretimi aşamalarında yer alırken, bunun yanında biberden sonra başka bir şehre gidecek olanlar da mevcuttur.

3.2.5.19.Çalışılan Süre Zarfında Sağlıkla İlgili Yaşanan Sorunlara İlişkin Bulgular

Mevsimlik tarım işçisi kadınlara, mevsimlik tarım işinde çalıştıkları süre zarfında herhangi bir sağlık sorunu yaşayıp yaşamadıkları sorulduğunda verilen cevaplar:

''Bu sene içerisinde herhangi bir sağlık sorunu yaşamadım ama, daha önceki sene 2 tane düşük yaptım''(Kadın, 26).

Araştırmanın yapıldığı süreçte, 2-3 tane küçük çocuğu olmasına rağmen, hamile olan kadın sayısı fazlaydı. Ve genellikle çoğu 1-2 aylık hamileliklerdi. Yani bebeğin en riskli dönemleri. Dolayısıyla yapılan işin yoruculuğu, sağlıksız yaşam koşulları özellikle kadınları olumsuz yönde etkilemektedir. Buna bağlı olarak da

kadınlarda gerçekleşen düşük sayısı artış göstermektedir. Görüşülen kadınların bir kısmı bu dertten muzdarip olmakla birlikte, düşük yapan azımsanamayacak sayıda kadın vardır.

Bir diğer grup cevapları ise şu şekildedir:

'' Beni tarlada böcek ısırmıştı, ama çok şükür bir şey olmadı''(Kadın, 24).

''Benim herhangi bir sorunum olmadı, ama kızımın elini bir şey ısırmıştı, kocaman şişmişti, bir hafta boyunca öyle kaldı, sonra kendiliğinden geçti''(Kadın, 29).

Bir grup mevsimlik tarım işçisi kadınların sorunu ise, tarlada ya da konakladıkları bölgelerde gerçekleşen böcek ısırıklarıdır. Hatta sadece böcek değil, sinek ısırıkları, karşılaşılan yılanlar gibi daha pek çok şey mevcuttur. Anlatılana göre, konaklanan çadırların yeteri kadar korunaklı olmamasından kaynaklı olarak, kimi zaman içeriye yılan bile girdiği oluyormuş. Neyse ki bugüne dek kimseye bir şey olmamıştır.

Diğer bir grubun verdiği cevaplar ise şu şekildedir:

''Çok şükür bugüne dek herhangi bir sorun yaşamadım''(Kadın, 24).

''Ufak tefek grip salgınları oluyor tabi, ama öyle önemli bir rahatsızlığım olmadı''(Kadın, 29).

Bir grup mevsimlik tarım işçisi kadın ise, hatırda kalıcı, herhangi bir sağlık sorunu yaşamadıklarını dile getirmiştir.

3.2.5.20.Çalışılan Süre Zarfında Herhangi Bir İş Kazasının Meydana Gelmesine İlişkin Bulgular

Görüşmecilere, ‘’bugüne dek sizin ya da başkasının başına gelen herhangi bir iş kazası oldu mu, olduysa herhangi bir müdahale yapıldı mı?’’ şeklinde soru yöneltilmiştir. Bunun karşılığında alınan cevapların büyük bir kısmında, bir iş kazasının gerçekleşmediği dile getirilmiştir.

‘’Valla haberler de falan bir sürü şey görüp, duyuyoruz ama, bizzat şahit olduğum bir kaza olmadı’’(Kadın, 21).

‘’Kaç senedir bu işi yapıyorum, hiç öyle bir şey olmadı’’(Kadın,31).

‘’Benim çevremde olmadı, ama olanları duydum’’(Kadın, 20).

Bir diğer grup ise şunları söylemiştir:

‘’Benim başıma bir şey gelmedi, ama ağabeyim tarladayken motordan düşmüştü, sonra doktora götürdük, orada gerekli müdahaleleri yaptılar’’(Kadın, 19).

''Yakın bir arkadaşımız, birkaç yıl önce devrilen servis yüzünden öldü''(Kadın, 25).

Edinilen bulgulara göre, bu bölgede yer alan mevsimlik tarım işçisi kadınların büyük bir çoğunluğunun, herhangi bir iş kazası başına gelmemiştir. Geri kalan diğer bir kısmın ise, iş kazası kendi başına gelmemiş olup, sadece yakın çevrelerinde buna şahit olmuşlardır.

3.2.5.21.Günlük/ Aylık Alınan Ücretlere İlişkin Bulgular

Mevsimlik tarım işçisi kadınların aldıkları günlük ücretleri tabloda gösterilmiştir.

Tablo 10. Mevsimlik Tarım İşçisi Kadınların Günlük Ücretlerine İlişkin Bulgular

GÜNLÜK ÜCRET	KİŞİ SAYISI
60 TL	25 KİŞİ
63 TL	21 KİŞİ
65 TL	4 KİŞİ
67 TL	5 KİŞİ

Mevsimlik tarım işçisi kadınların aldıkları günlük ücretler incelendiğinde, 67 TL alan 5 kişi, 65 TL alan 4 kişi, 63 TL alan 21 kişi, 60 TL alan 25 kişinin olduğu görülmektedir. Farklı tarlalarda da olsa, aynı bölgede çalışan, aynı işi yapan (biber çapalama) mevsimlik tarım işçisi kadınların ücretlerinde ortaya çıkan farklılığın,

çavuşların sömürüsünden kaynaklandığı düşünülmektedir. Görüşme esnasında bazı mevsimlik tarım işçisi kadınlar, çavuşlarının kendilerinden para kesintisi yaptığını dile getirmiştir. Yapılan görüşmeler sırasında, çavuşların yaptığı kesintiler bazı alanlarda 3 TL iken, bazı alanlarda ise 5 TL' ye kadar çıkmaktadır. Dolayısıyla çavuşun almış olduğu bu komisyon, mevsimlik tarım işçisi kadınların ücretleri arasında farklılıklara yol açmıştır.

3.2.5.22.Alınan Ücretin Yeterliliğine İlişkin Bulgular

Mevsimlik tarım işçisi kadınların günlük ücretlerine yukarıda değinilmiştir. Alınan ücretler 60 TL ile 67 TL arasında değişiklik gösterirken, elde edilen bulgularda, çoğu mevsimlik tarım işçisi kadınların aldıkları ücretler karşısında memnun olmadıkları görülmüştür. Bu kapsamda dile getirilen sözler şöyledir:

''Bizim yaptığımız iş, öyle hafife alınacak bir iş değil, o yüzden ücretlerin daha iyi olması gerekiyor''(Kadın,31).

''Biz taa nerelerden geliyoruz kızım, bizim aldığımız ücret yol paramızı bile karşılamıyor, ama ne yapacaksın zorunluluk işte''(Kadın, 55).

''Bizler buraya ailecek geliyoruz, evimiz yerimiz yok, her şeyi en baştan kurup, yapmaya çalışıyoruz, ücretler biraz daha yüksek olsa en azından memleketimize elimizde bir iki kuruşla döneceğiz''(Kadın, 31).

''Ücretler 70 TL- 80 TL civarında olsa daha iyi olurdu''(Kadın, 23).

''Biz bütün gün tarlada, güneşin altında yanarak çalışıyoruz, bence ücretlerimizin en az 90 TL olması gerekiyor'' (Kadın, 26).

Bir diğer grup ise, ücretlerin yeterli olduğunu düşünmektedir. Ancak bu grup, özellikle okula devam eden ve günlük harçlılığını çıkartmak amacıyla ya da sadece ailesine yardım olsun diye işe dahil olan kesimden oluşmakta olup, sayıları oldukça azdır:

''Ben ücretleri yeterli buluyorum, istediğimiz çoğu şeyi alabiliyoruz''(Kadın, 19).

''Belki daha iyisi olabilir ama, bence aldığımız ücret de fena değil''(Kadın, 18).

3.2.5.23.Ücretlerin Zamanında Verilmesine İlişkin Bulgular

Ücretlerin zamanında alınmasına ilişkin bulgular da, mevsimlik tarım işçisi kadınların, genellikle ücretleri zamanında aldıklarına dair sonuçlar elde edilmiştir:

''Ücretleri alım konusunda aslında biz çok sıkıntı yaşamıyoruz, lazım olduğunda, çavuştan istiyoruz''(Kadın, 23).

''Ücretler genelde iş bitiminde veriliyor, ama ihtiyaç halinde de isteyebiliyoruz''(Kadın, 24).

''Genel olarak iş bitiminde alıyoruz, herhangi bir aksaklık olmuyor''(Kadın, 27).

‘’Bizim ücretleri alım konusunda sıkıntımız yok çok şükür, sadece ücretlerle ilgili sıkıntımız var’’(Kadın,31).

‘’Ücretlerimiz zamanında veriliyor’’(Kadın, 29).

‘’Ücretler zamanında veriliyor, ancak çavuş bizim elimize geçene kadar 3-5 TL kesiyor tabi, bize de pek bir şey kalmıyor’’(Kadın, 31).

‘’Biz ücretleri iş bitiminde alıyoruz, hatta bazen biz memleketimize döndükten sonra, babam gelirken getiriyor’’(Kadın, 21).

Görüldüğü üzere, mevsimlik tarım işçisi kadınlar, ücretlerini zamanında almayla ilgili herhangi bir olumsuzlukla karşılaşmamaktadırlar. Bunun yanı sıra, yapılan araştırmada sevindiren haber, mevsimlik tarım işçisi kadınların ücretlerini bizzat kendilerinin alabiliyor ve harcayabiliyor olmalarıdır.

3.2.5.24.Mevsimlik Tarım İşçiliği Dışında Ek Gelir Kaynağının Bulunmasına İlişkin Bulgular

Mevsimlik tarım işçisi kadınlara, burada yaptıkları iş dışında ek gelir kaynağı olup olmadığı sorulmuştur. Verilen cevaplar arasında, mevsimlik tarım işçilerinin büyük bir kısmının ek gelir kaynağının olmadığı sonucuna ulaşılmıştır:

‘’Ah kızım başka bir gelirimiz olsa burada ne işimiz var’’(Kadın, 51).

‘’Başka hiçbir gelir kaynağımız yok maalesef’’(Kadın, 23).

‘’Keşke olsa abla’’(Kadın, 19).

‘’Sadece bu işten kazanıyoruz, öteberimiz yok’’(Kadın, 31).

‘’Bu işten ne kazanıyorsak o var, başka bir şeyimiz yok’’(Kadın, 26).

‘’Başımızı sokacak evimiz bile yok bizim, bu iş tek kazancımız’’(Kadın, 27).

Geriye kalan azınlık kısım ise, ek gelir kaynakları olduğunu, fakat bunların çok da gelir getirmediğini dile getirmiştir:

‘’Bizim dışımızda, başka bir şehirde fabrikada çalışan bir ağabeyim var ama, o da ancak kendini geçindiriyor, bizim bütçemize çok katkı sağlayamıyor’’(Kadın, 21).

‘’Babam köyde minibüs şoförlüğü yapıyor, bu iş dışında ek gelirimiz bir tek bu’’(Kadın,23).

‘’Büyük ağabeylerim köyde hayvancılıkla uğraşıyor, biz de burada tarımla uğraşıyoruz, onun dışında başka bir ek gelirimiz yok’’(Kadın,20).

3.2.5.25. Sosyal Güvenlik Hakları Konusunda Bilgi Sahibi Olmalarına İlişkin Bulgular

Mevsimlik tarım işçisi kadınlarla görüşme esnasında, bu soruya sıra geldiğinde, neredeyse hiçbirinin bu konuyla alakalı bilgi sahibi olmadığını fark ettim. Zaten cevabı belli olan sorumu, yine de sormaktan çekinmedim. Bu konuda aldığım cevaplar beni şaşırtmadı. Genel itibariyle, hiçbir görüşmeci, bu konuda yeterli bilgiye sahip değildi. Sosyal güvenlik hakkı denildiğinde akıllarına gelen tek şey yeşil kart oldu.

Oysa ki özellikle, iş kazaları ve meslek hastalıkları açısından birçok riskle karşı karşıya kalan mevsimlik tarım işçisi kadınların, bu konuda daha detaylı bilgilendirilmeleri gerekmekteydi. Hiçbir sosyal korumaya sahip olmayan mevsimlik tarım işçisi kadınların, sahip oldukları tek şey, akıllarında yer eden ve sadece sağlık anlamında güvence sağlayan yeşil karttır. Ancak, sosyal güvence yalnızca sağlıktan ibaret değildir. Bunun yanı sıra; işsizlik, analık, yaşlılık, iş kazaları-meslek hastalıkları, malullük ve ölüm gibi risklere yönelik de koruma sağlanması şarttır.

Mevsimlik tarım işçisi kadınlar bu kapsamda bilgilendirildikten sonra, söylenenleri haklı bulmuşlar ve bu konuda farkındalık kazanmışlardır. Bunun ardından da diğer sorulara geçilmiştir.

3.2.5.26.Hanede Sosyal Güvenlik Sistemine Kayıtlı Kişilerin Varlığına İlişkin Bulgular

Mevsimlik tarım işçisi kadınların hanelerinde sosyal güvenlik sistemine kayıtlı neredeyse hiç kimse yoktur. 56 katılımcı arasından sade ve sadece 2 kişinin

ailesinde sosyal güvenlik sistemine kayıtlı kişi vardır. Bunlar da sözlerini şu şekilde ifade etmiştir:

> ‘’Evet ağabeyim fabrikada çalışıyor, ben bu işlerden çok anlamam ama öyle bir yere kayıtlı olduğunu dile getirmişti daha önce’’(Kadın, 21).

> ‘’Babam köyde minibüs şoförlüğü yapıyor, bunun için para ödüyor’’(Kadın, 23).

3.2.5.27.Hanede Yeşil Kart Sahibi Olan Kişilere İlişkin Bulgular

Yeşil kart, mevsimlik tarım işçisi kadınların hepsinin bilgi sahibi olduğu, bilgi sahibi olmakla kalmayıp, sahibi de olduğu bir sağlık kartıdır. Edinilen bulgulara göre, araştırmanın yapıldığı bölgedeki mevsimlik tarım işçisi kadınların ve ailelerinin, hemen hemen hepsi yeşil kart sahibidir.

> ‘’Bizim ailede herkes yeşil kart sahibi’’(Kadın, 24).

> ‘’Yeşil kart bizim olmazsa olmazımız, özellikle de sürekli hastalanan küçük çocuklarımız olduğu için, hepimizin yeşil kartı var’’(Kadın, 26).

> ‘’Var kızım, hepimizin yeşil kartı var çok şükür’’(Kadın, 55).

3.2.5.28.Bireysel Sigorta Sahibi Olan Kişilere İlişkin Bulgular

Yine edinilen bulgulara göre, araştırma kapsamındaki mevsimlik tarım işçisi kadınların, istisnasız hiçbirinin bireysel sigortasının olmadığı tespit edilmiştir. Ancak, ‘’bireysel sigortalı olmak ister misin?’’ sorusuna verilen yanıtlar genellikle; *‘’tabi ki de isterim’’, ‘’istemez miyim, keşke öyle bir şey olabilse’’* şeklindedir.

3.2.5.29.Sorular Dışında Söylenmek İstenen Cümlelere İlişkin Bulgular

Mevsimlik tarım işçisi kadınlarına, görüşme sonunda, söylemek istediğiniz bir şey var mı diye sorulduğunda, şu cümleleri dile getirmişlerdir:

‘’Biz çalışmayı seven insanlarız, bizim kendi memleketimizde iş sahası olsa biz ne yapar eder orada çalışırız, devletimizden iş istiyoruz’’ (Kadın,24).

‘’Bizim tarım arazilerimiz aslında Urfa ‘da çok fazla, ama suyumuz yok bizim oraya su gelse biz kendi topraklarımızı işlesek, yerimizden yurdumuzdan olmasak keşke’’(Kadın, 27).

‘’Urfa’da önceden bizim çalıştığımız tekstil fabrikaları vardı, ne güzel biz oralarda çalışacaktık, ama şimdi onlar kapandı, biz tekrardan kadınların da çalışabileceği fabrikalar kurulsun istiyoruz’’(Kadın, 29).

‘’Eğer bizim için hiçbir şey yapılamıyorsa bile, en azından sigortalı olabilme hakkı tanınsa keşke’’(Kadın, 28).

''Tarım işçilerinin kalacakları alanlar biraz daha bakımlı hale getirilebilir''(Kadın,21).

''Ücretlerimiz biraz daha iyileştirilebilir''(Kadın, 31).

SONUÇ

Ülkemizde yasal düzenleme kapsamında olmamaları ve kayıtdışılık gibi nedenlerle mevsimlik tarım işçilerinin yaşam ve çalışma koşulları oldukça düşük standartlarda şekillenebilmektedir.

4857 sayılı İş Kanunu'ndaki düzenlemeye göre, 50'den az işçi çalıştırılan (50 dahil) tarım ve orman işlerinin yapıldığı işyerleri veya işletmeler İş Kanunu kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu, mevsimlik tarım işçilerinin de; İş Kanunu kapsamı dışında kalması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla İş Kanunu'nun düzenlediği; sözleşme yapma, ücret, çalışma süreleri, fazla çalışma, sözleşme feshi, ihbar tazminatı, haftalık ve yıllık izin, hastalık izni, iş sağlığı ve güvenliği yaptırımları vb. gibi haklardan yararlanamamaktadırlar. Düşük ücretlerle, uzun çalışma süreleri ile çalıştırıldıkları görülmektedir.

"*Uygulamada mevsimlik tarım işçilerinin çalışma saatleri İş Kanunu'na aykırı şekilde normal çalışma sürelerinin çok üzerine çıkartılmaktadır. Ailecek çalışmaları nedeniyle, çocuk ve genç işçiler İş Kanunu'nun yasakları ihlal edilerek çalıştırılmaktadır. Bunun ötesinde, mevsimlik işçiler, 50 sınırını aşsalar dahi geçici sürelerle farklı işlerde çalıştıklarından kayıtdışı olmaktan da kurtulamamaktadırla*r" (MSG Yayın Kurulu, 2010: 4).

Diğer yandan kadınların işgücü olarak, koşullar her ne olursa olsun, değişik dönemlerde, değişik statülerde, tüm ekonomik faaliyetlere katılarak, üretime katkı sağladıkları görülmektedir. Dolayısıyla geçmişten günümüze, kadın her daim üretimin önemli parçalarından biri olmuştur. Kadın emeğinin erkeklere nazaran daha ucuz oluşu, kadınların daha kolay kontrol altına alınabilirliği, işin; sıkıcı, yorucu, monoton olmasına, işyerindeki kötü çalışma koşullarına rağmen, kadının rıza göstererek çalışabiliyor oluşu, kadınların yarı zamanlı işleri daha kolay kabul

edebiliyor oluşu kadın işgücü istihdamını arttırmaktadır. Aynı zamanda kadınlar, bu özellikleri sebebiyle işgücü piyasasında yedek işçi ordusu olarak görülmektedir (H. Belet, 2013: 7). Tarımsal üretim sürecinde ise, kadınların önemli bir yeri bulunmaktadır.

Bu bağlamda, tarım sektöründe mevsimlik işlerde kadın işçilerin yeri nedir? Yaşam ve çalışma koşulları nelerdir? Neden bu işi yapmaktadırlar? Sorunları nelerdir? gibi sorulara cevap verebilmek üzere çalışmamızda gezici mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan kadınların, bulundukları bölgedeki çalışma ve yaşam koşulları incelenmiş ve karşılaştıkları sorunlar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırma; Çanakkale'nin Biga ilçesine bağlı 17 köyde, 15 yaş ve üzeri, 56 farklı kadın görüşmeci ile gerçekleştirilmiştir. Kadınlara yüz yüze görüşme (mülakat) metodu kullanılarak, açık uçlu sorular sorulmuştur.

Sonuç itibariyle, görüşme sonuçlarına göre, araştırma yapılan bölgede gezici mevsimlik tarım işçisi kadınların çoğu genç, ilkokul mezunu ya da okuryazar değildir ve genellikle kalabalık hanelerde yaşamaktadırlar. Gezici mevsimlik tarım işçisi kadınların, büyük bir çoğunluğunun ailelerine yardım etmek için ve ekonomik sebeplerden dolayı bu işi yaptığı görülmektedir. Köylerinde yapılacak başka bir iş olmadığından yakınmaktadırlar ve çoğunluğu Şanlı Urfa'nın Siverek ilçesinden gelmişlerdir. Yani eğitimsizlik, bulundukları yerdeki iş imkanlarındaki yetersizlik, hanedeki kişi sayısının fazlalığı ile elde edilen gelirin yetersizliği ve aileye ekonomik destek olmak gibi nedenlerle mevsimlik olarak göç ettikleri görülmektedir.

Çalışmak için geldikleri yerde (Biga) ise, kadın işçilerin yarısı, işin zorluklarından, ücretlerin düşüklüğünden yakınmakta ve işini sevmeyerek yaptıklarını dile getirmektedirler. Haftanın 7 günü, haftalık izin hakları olmadan,

neredeyse yılın yarısı çalıştıkları görülmektedir. Dinlenme saatleri de dahil olmak üzere günde 9 saat çalışmaktadırlar. Gün içerisinde ortalama 1,5 saat dinlenme süresi varken, günde 7,30 saat, haftada ise 51,1 saat çalışmaktadırlar. Bu çalışma süresi, Kanunun belirlediği haftalık çalışma süresinin üzerinde bir çalışmadır. Yapılan işin yoruculuğu, sağlıksız yaşam koşulları, özellikle kadınları olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymuştur. Buna bağlı olarak da kadınlarda gerçekleşen düşük sayısının artışı gözlemlenmiştir. Ayrıca mevsimlik tarım işçisi kadınların hepsi naylon çadırlarda konaklamaktadırlar. Yeme-içme-barınma konusu ile ilgili kadınların olumlu yaklaşımları varken, mesela birlikte yemek yapmayı iş dışı bir faaliyet olarak görüp olumlarken; tuvalet, banyo, su konularında kesim kesim sıkıntılarından bahsetmişlerdir. Çalışılan alan konaklama yerlerinden uzakta olup, çalışılan alana çoğunluğu "pick up" larla, ortalama 1-1 buçuk saatte ulaşmaktadır.

Çoğu mevsimlik tarım işçisi kadın aldıkları ücretler karşısında memnun değildir. Ücretlerin yeterli olduğunu düşünen azınlık grup, okula devam eden ve günlük harçlılığını çıkartmak amacıyla ya da sadece ailesine yardım olsun diye işe dahil olan kesimden oluşmaktadır. Çavuşun almış olduğu komisyon ise, mevsimlik tarım işçisi kadınların ücretleri arasında farklılıklara yol açmıştır. En iyi ücret günlük 67 TL'dir. 30 gün aralıksız çalıştıklarında asgari ücrete denk (2019-aylık asgari ücret net: 2.020,90 TL) bir ücret kazanmaktadırlar. Araştırmada gezici mevsimlik tarım işçilerinin büyük bir kısmının ek gelir kaynağının olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Aslında bu sonuç, mevsimlik tarım işçiliğinin de temel nedenini oluşturmaktadır.

Çalışan kadınlar olarak sosyal güvenlik haklarının olmayışı önemli bir sorundur ve önemli bir hak kaybını oluşturmaktadır. Yıllarını zor çalışma koşullarında çalışarak geçiren bu kadınlar emekli olamamaktadırlar. Gelirlerinin sürekliliği, aralıksız çalışmalarına bağlıdır. Hiçbir mevsimlik tarım işçisi kadın, bu konuda yeterli bilgiye sahip değildir. Sosyal güvenlik hakkı denildiğinde, akıllarına gelen tek şeyin yeşil kart olduğu görülmektedir. Gezici mevsimlik tarım işçisi kadınların hanelerinde, sosyal güvenlik sistemine kayıtlı neredeyse hiç kimsenin

olmadığı görülmektedir. İş kazası sonucu müdahale edildi mi sorusuna ise, verdikleri cevap değerlendirildiğinde, şans eseri iş kazası ile karşılaşmadıkları gözlemlenmektedir.

Sorular dışında söylenmek istenen cümlelere yönelik bulgularda, genel olarak tüm görüşmeciler, iş koşullarının iyileştirilmesini ya da kendi memleketlerinde yeni iş olanakları sağlanmasını talep etmektedirler.

Görüşmeci bir teyzenin de dediği gibi, burada, bu koşullarda çalışmak '' *her yiğidin harcı değil"* idi. Bu yüzden herkesin kolay kolay yapamayacağı bu işleri, bu zorlu koşullarda dahi yapabilen mevsimlik tarım işçilerine kulak vermek, bizim bu toplumdaki en büyük görev ve sorumluluklarımızdan bir tanesidir.

Özellikle de son dönemlerde, dışarıdan ithal ettiğimiz tarım ürünü sayısı artarken, diğer yandan ortaya çıkan küresel ısınma, küresel ekonomik kriz, pandemi gibi küresel sorunlar, tarım sektörünün öneminin altını çizmiştir. Kadının işgücüne katılımının, OECD ülkeleri arasında oldukça gerilerde olduğu ve kadın sorunlarının gündemden düşmediği ülkemizde, çalışan kadının yasalarla desteklenmesi önemlidir. Bu kapsamda devletin bir yandan üreticiye yeterli desteği vermesi, diğer yandan ise, bu alanda çalışanların koşullarını iyileştirmesi gerekmektedir. Çalışanların koşullarının iyileştirilmesi için de gerekli yasal düzenlemelerin yapılması, mevsimlik tarım işçilerinin, ya İş Kanunu kapsamına alınması ya da ayrı bir kanun çıkartılması ve kayıtdışılık sorununun çözülmesi önceliklidir. Tarım sektörünün ve kadının, kadın işgücünün ve kadının işgücüne katılımının desteklenmesinin, toplumsal gelişim için zaruret olduğu aşikardır.

KAYNAKÇA

Açıkgöz, Reşat, ‘’Kadın Yoksulluğu Üzerine Bir İnceleme’’, *T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Hakemli Araştırma Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2,s.46,* 2010.

Akbaş, Aslı, Bilecen Sümeyye, v.d., ‘’Türkiye’de Tarım Politikalarında Gelişmeler’’, https://slideplayer.biz.tr/slide/9156863/, (05.01.2020).

Akbıyık, Nihat, ‘’Malatya’da Çalışan Mevsimlik tarım İşçilerinin Sosyal ve Ekonomik Sorunlarının İncelenmesi’’, Cilt: 10, Sayı: 36, s. 133, 2011.

Akço, Seda, *Tarımsal Üretimde Çocuk İşçiliğinin Önlenmesine Yönelik Yasal Boşluk Analizi ve Öneriler,* 1.Basım, Altan Matbaası, s.15, 2018.

Altın, Celal, *Mevsimlik Göç ve Yoksulluk: Ankara- Polatlı Mevsimlik Tarım İşçileri Örneği*, s.60-70, Isparta, 2014.

Altıntaş, Büşra, *Türkiye’de Uygulanan Kalkınma Politikaları,* (Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), s.13-16, Trabzon, 2014.

Aydın, Korkud, Mehmet, ‘’CHP’de Parti İçi Muhalefetin İlk Örneği: Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ve TBMM’de Yaşananlar’’, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt: 1, Sayı: 41, s.361, 2018.

Ayhan, Sibel, *Şanlıurfa’da Mevsimlik Tarım İşçisi Kadınların Kullandıkları Aile Planlaması Yöntemleri Tercih Nedenleri ve Etkileyen Faktörler,* (Harran Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), s.2, Şanlıurfa, 2016.

Bayır, Erler, Özgün, ‘’Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Solda Partileşme’’, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,* Cilt: 0, Sayı: 45, s.46, 2011.

Berber, Metin ve Eser, Yılmaz, Burçin, ‘’ Türkiye’de kadın İstihdamı Ülke ve Bölge Düzeyinde Sektörel Analiz’’, *‘İş-Güç’ Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 2, s.5, 2008.

Biga Belediyesi, 2018.

Birinci, Avni, ‘’Nüfus Artışının Ekonomiye Yaptığı Etkiler Açısından Değerlendirilmesi ve Türkiye’deki Yansımaları’’, *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 29, Sayı: 1, s.153, 1998.

Bülbül, Serpil, Köse, Ali, ‘’Türkiye’de Bölgelerarası İç Göç Hareketlerinin Çok Boyutlu Ölçekleme Yöntemi ile İncelenmesi*’’*, Cilt: 1, Sayı: 39, s.76, 2010.

Candan, Esin ve Özalp, Günal, Semiha, ‘’Tarımda Kadın Emeği’’, *Tarım Ekonomisi Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 1, s.93-101, 2013.

Çakır, Özlem, ‘’Sosyal Dışlanma’’, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 3, s.84, 2002.

Çanakkale İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, *Brifing Raporu,* s.4, 2014.

Çanakkale İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, *Brifing Raporu,* s.11-14, 2018.

Çelik, Kezban, Şimşek, Zeynep, v.d., ‘’Gezici Mevsimlik Tarım İşinde Çalışan Kadınların Çalışma ve Yaşam Koşullarının İrdelenmesi’’, *World Bank,* s.8-10, 2013.

Çelikkalp, Ulfiye, Varol, Gamze, v.d. , ‘’Ücretsiz Aile İşçisi Olarak Kadınlar, Sağlık Riskleri ve Sorunları’’, *TAF Preventive Medicine Bulletin*, Cilt: 13, Sayı: 3, s.233, 2014.

Çınar, Sidar ve Lordoğlu, *Kuvvet, Mevsimlik Tarım İşçileri: Marabadan Ücretli Fındık İşçilerine*, III. Sosyal Haklar Uluslar arası Sempozyumu Bildiriler Kitabı, s.432, 2011.

Çoban, Yasin, *Türkiye Ekonomisi,* 5.Baskı, İkinci Sayfa Yayınevi, s.75, İstanbul, 2015.

Dedeoğlu, Saniye, ‘’ Tarımsal Üretimde Göçmen İşçiler: Yoksulluk Nöbetinden Yoksulların Rekabetine’’ *Çalışma ve Toplum Dergisi,* Cilt: 1, Sayı: 56, s.55, 2016.

Demir, Müslim, ‘’ Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal Güvenlik Haklarına İlişkin Değerlendirmeler ve Öneriler ‘’, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, Sayı: 1, s.180, 2015.

Demir, Oğuz, Ahmet ve Biçer, Altuğ, Ali, *Türkiye’de Kayıtdışı İstihdamın Engellenmesi ve İyi Uygulama Örnekleri*, 1.Baskı, Hiper Yayın, s.18-20, İstanbul, 2019.

Demircan, Osman, *Çanakkale İli Değerleri Envanteri,* Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Yayınları, s.69, 2009.

Demirgöz, Bal, Meltem, ‘’Toplumsal Cinsiyet eşitsizliğine Genel Bakış’’, *KASHED*, Cilt: 1, Sayı: 1, s.21, 2014.

Doğan, Zeki, Arslan, Seçkin, v.d., ‘’Türkiye Tarım Sektörünün İktisadi Gelişimi ve Sorunları’’, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 8, s.33-40, 2014.

Egemen, Esin Arda, *Mevsimlik Tarım İşçileri ve Barınma Sorunları*, (İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), s.32, İstanbul 2015.

Ekin, Nusret, *Kayıtdışı Ekonomi Enformel istihdam*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, s.54-58, 1995.

Fereli, Simay, Aktaç, Şule, v.d., ‘’ Mevsimlik Tarım İşçilerinin Çalışma Koşulları, Beslenme Durumları ve Görülen Sorunlar’’, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimler Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 3, s.39-40, 2016.

Fidan, Hüseyin ve Genç, Sami, ‘’Kayıtdışı İstihdam Ve Kayıtdışı İstihdama Etki Eden Mikro Faktörlerin Analizi: Türkiye Özel Sektör Örneği’’, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* Cilt: 5, Sayı: 9, s.140, 2013.

Görücü, İbrahim ve Akbıyık, Nihat, ‘’Türkiye’de Mevsimlik Tarım İşçiliği: Sorunları ve Çözüm Önerileri’’, *Hikmet Yurdu Düşünce Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 5, s.210-211, 2010.

Gündoğdu, Aylin, *Kadınların İşgücüne Katılımını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: Türkiye Uygulaması, (Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Çalışma İktisadı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), s.10,* 2018.

Güneş, Fatime, ‘’Mevsimlik İşçilikte Kadın Emeği’’, *Türkiye Tohumcular Dergisi,* Cilt:5, s.16-18, 2015.

Gülçubuk, Bülent, ‘’Tarımdaki Kadınlar: Tohumun Yaşatıcısı ve Çoğaltıcısı’’, *Türkiye Tohumcular Dergisi*, Sayı:10, s.6, 2015.

H, Belet, Nuran, ‘’Kriz Olgusunun Kadına Yönelik Algıya ve Kadın İşgücüne Etkisi’’, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 1, s.7, 2013.

Hurst, Peter, ‘’Termine v.d., Agricultural Workers and Their Contribution to Sustainable Agricultural and Rural Development’’, s.49, 2007.

Ilgar, Rüştü, ‘’Çanakkale İlinde Zeytin Yetiştiriciliği ve Sorunlar’’, *Coğrafya Dergisi*, Sayı: 32, s.172, 2016.

İnci, İbrahim, ‘’Atatürk Dönemi Türkiye’sinde Toprak Mülkiyet Dağılımı İle İlgili Bazı Düzenlemeler’’, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,* Cilt: 0, Sayı: 44,s.346-350, 2010.

Karacan, Esin, *Çalışma Yaşamında Kadın: Kocaeli İlinde Bir Araştırma,* 1. Basım, Umuttepe Yayınları, s.16-17, 2011.

Karaman, Kasım ve Yılmaz, Sırrı, Ali, ‘’Mevsimlik Tarım İşçileri ve Enformel İlişkiler Ağı: Giresun’da Çalışan Mevsimlik Tarım İşçileri Üzerine Bir Araştırma’’, *ZfWT,* Cilt: 3, Sayı: 1, s.211-215, 2011.

Kaya, Mehmet ve Özgülnar, Nuray, ‘’ Mevsimlik (Gezici/Geçici) Tarım İşçilerinin İki Yerleşim Birimindeki Yaşam Koşulları ve Sağlık Durumlarına Niteliksel Bakış ‘’, *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 13, s. 117, 2015.

Kayıran, Mehmet ve Metintaş, Yahya, Mustafa, ‘’1945 Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ve Uygulanması’’, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt: 10, Sayı: 19, s.653, 2018.

Kazgan, Gülten, *Tarım ve Gelişme*, 1. Baskı, İstanbul üniversitesi Yayınları, s.377, İstanbul, 2003.

Kılıçlı, Ayşegül, *Şanlıurfa'da Mevsimlik Tarım İşçisi Kadınlarda Üriner İnkontinans Prevelansı, Tedavi Alma Durumları ve Etkileyen Faktörler,* (Harran Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), s.22, Şanlıurfa, 2016.

Kocacık, Faruk ve Gökkaya, Veda B., ‘’Türkiye'de Çalışan Kadınlar ve Sorunları’’, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 1, s.200, 2005.

Koçtürk, O. Murat, ‘’Cumhuriyet Döneminde Hükümetlerin ve Siyasi Partilerin Tarım ve Çiftçi Örgütlenmesine Yaklaşımları’’, *Tarım Ekonomisi Dergisi,* Cilt: 2, Sayı: 15, s.44-48, 2008.

Koçtürk, Murat ve Gölalan, Meryem, ‘’1923-1950 Türkiye Ekonomisinin Yapısal Analizi’’, *Üçüncü Sektör Kooperatifçilik*, Cilt: 2, Sayı: 45, s.50, 2010.

Küçük, Müşerref, ‘’Çalışma Hayatında Kadınlar ve Karşılaştıkları Sorunlar: Bir İşverene Bağlı Olarak Çalışan Emekçi Kadınlara İlişkin Bir Araştırma’’, *Ekonomi Bilimleri Dergisi,* Cilt: 7, Sayı: 1, s.3, 2015.

Mevsimlik İşçi Göçü İletişim Ağı, *Tarımda Mevsimlik İşçi Göçü Türkiye Durum Özeti,* s.3, Mayıs, 2012.

MSG Yayın Kurulu, ‘’Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yasal Durumu’’, *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, Sayı: 38, s.3, Ekim-Kasım-Aralık 2010.

Niğde Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğü, *Tarım Sektöründe Kayıt Dışı İstihdam: Niğde İli*, s.73-78, 2014.

Okçuoğlu , Gülsevin ve Önder, İzzettin, *Aşarın Kaldırılması*, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İstanbul İletişim Yayınları, s.263, 1987.

Oktar, Suat ve Varlı, Arzu, ‘’Türkiye’de 1950-54 Döneminde Demokrat Parti’nin Tarım Politikası’’, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi,* Cilt: 28, Sayı: 1, s.4-5, 2010.

Önder, Nurcan, ‘’Türkiye’de Kadın İşgücünün Görünümü’’, *ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, s.35, 2013.

Selek, Öz, Cihan ve Bulut, Enver, ‘’ ‘Düzgün İş’ Bağlamında Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma Koşullarının Değerlendirilmesine Yönelik Bir Alan Araştırması’’, *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 1, s.110, 2014.

Serel, Hicran ve Özdemir, Burçin, Sinem, ‘’ Türkiye’de Kadın İstihdamı ve Ekonomik Büyüme İlişkisi’’, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 3, s.133, 2017.

Serin, Vildan, Arıcan, Erişah, v.d., *İstihdam Perspektifinde AB Sürecinde Türk Tarımının Genel Sorunları ve Çözüm Önerileri,* İstanbul Ticaret Odası Yayınları, s. 20, İstanbul, 2007.

Sütoluk, Zeynel, Tanır, Ferdi, v.d., ‘’Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sağlık Durumlarının Değerlendirilmesi’’, Türk Tabipler Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 17, s.35, 2004.

TBMM, *Meclis Araştırması Komisyon Raporu, Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sorunları Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyon Raporu*, Sayı: 716, s.3, 2015.

T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Çanakkale İli Tarımsal Yatırım Rehberi*, 2018.

TÜİK, Sektörel Dağılıma Göre Kadınların İstihdam Edilme Oranı, 2017.

TÜİK, Sektörel Dağılıma Göre İstihdam Sayısı, 2018.

TÜİK, Toplam İstihdam Edilenler Arasında Tarım Sektöründe İstihdam Edilen Kadın Sayısı, 2018.

TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2018.

Türkiye Mülki İdare Bölümleri Envanteri, 2019

Üçeçam, Karagel, Döndü, ‘’Türkiye Kırsalında Kadın İşgücü 1990-2000’’, *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 3, s.254-255, 2010.

Ünal, Önsel, ‘’Tarım İşçilerinin Teşkilatlanma ile Ölüm Arasındaki Tercihi’’, *Tarımdan Haber*, 31 Temmuz 2017.

Yağmur, Yurdagül ve Orhan, Ergin, İlksen, ‘’Mevsimlik Tarım İşçisi Kadınların Yaşam Koşulları ve Genital Hijyen Uygulamaları’’, *Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 51, s. 614, 2017.

Yanardağ, Özgür ve Özgen, Ürün, ‘’Nüfus Kavramı Ve Türkiye’de Nüfusun Gelişim Sürecinin Değerlendirilmesi’’, *Mevzuat Dergisi*, Sayı: 66, 2003.

Yiğit, Berna, Çiçek, Özal, Öztürk, Mustafa , ‘’Gezici Mevsimlik Tarım İşçileri İle Yerli Mevsimlik Tarım İşçilerinin Karşılaştırmalı Analizi: Isparta İli Örneği*’’ Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* Cilt: 1, Sayı: 2, s.3, 2017.

Yiğit, Yusuf, ‘’ 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu’na Göre İşçi Sendikası Üyeliğinin Kazanılması’’ *Yönetim Bilimleri Dergisi,* Cilt: 11, Sayı: 22, s.31. 2013.

Zeren, Fatma ve Kılınç, Savrul, Burcu, ‘’Kadınların İşgücüne Katılım Oranı, Ekonomik Büyüme, İşsizlik Oranı ve Kentleşme Oranı Arasındaki Saklı Koentegrasyon İlişkisinin Araştırılması’’, Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 30, s.91. 2017.

(http://www.dunyagida.com.tr/haber/dunden-bugune-tarimda-makinelesme/3860, 17.10.2019).

https://www.memurlar.net/haber/734386/mevsimlik-tarim-iscilerinin-gunluk-ucretleri-yuzde-12-artti.html , 14 Mart 2018).

(https://docplayer.biz.tr/14573142-Mevsimlik-tarim-iscileri-pozitif-farkindalik-yaratma.html, 19.11.2019).

(https://www.derszamani.net/tarimin-turkiye-ekonomisindeki-yeri-ve-onemi.html, 20.11.2019).

(http://www.cografya.gen.tr/tr/canakkale/iklim.html, 13.12.2019).

(http://www.cografya.gen.tr/tr/canakkale/ekonomi.html, 23.12.2019).

(http://www.cografya.gen.tr/tr/canakkale/ekonomi.html, 24.12.219).

(https://tr.wikipedia.org/wiki/Biga, 16.01.2020).

(http://www.nufusune.com/biga-mahalleleri-koyleri-canakkale, 15.01.2020).

(http://www.cografya.gen.tr/tr/canakkale/biga.htm, 17.01.2020).

http://www.nufusune.com/8205-canakkale-biga-agakoy-koy-nufusu, 16.01.2020).

(https://www.koylerim.com/biga-agakoy-koyu-307807h.htm, 16.01.2020).

(http://www.nufusune.com/biga-ilce-nufusu-canakkale, 16.01.2020).

(https://www.bilgiduragi.com/konu/karahamzalar-koyu-biga-canakkale.141371/ , 16.01.2020).

(http://www.nufusune.com/biga-ilce-nufusu-canakkale, 16.01.2020).

(http://www.nufusune.com/biga-ilce-nufusu-canakkale, 16.01.2020).

(https://www.bigazete.com.tr/biga/biga-da-selvi-biberi-hasadi-tedirgin-basladi-h23480.html, 16.01.2020).

(https://tr.wikipedia.org/wiki/İskenderköy,_Biga, 16.01.2020).

(https://tr.wikipedia.org/wiki/Hisarlı,_Biga, 16.01.2020).

(https://tr.wikipedia.org/wiki/Kanibey,_Biga, 16.01.2020).

(https://tr.wikipedia.org/wiki/Geyikkırı,_Biga, 16.01.2020).

(https://tr.wikipedia.org/wiki/Gemicikırı,_Biga, 16.01.2020).

(https://tr.wikipedia.org/wiki/Hacıköy,_Biga, 16.01.2020).

(https://tr.wikipedia.org/wiki/Göktepe,_Biga, 16.01.2020).

(https://tr.wikipedia.org/wiki/Hacıhüseyinyaylası,_Biga, 16.01.2020).

(https://tr.wikipedia.org/wiki/Şakirbey,_Biga, 16.01.2020).

(https://tr.wikipedia.org/wiki/Şirinköy,_Biga, 16.01.2020).

(https://tr.wikipedia.org/wiki/Karacaali,_Biga, 16.01.2020).

(https://tr.wikipedia.org/wiki/Çakırlı,_Biga, 16.01.2020).

EKLER

GÖRÜŞME SORULARI

Demografik Bilgiler

1. **Cinsiyet? Kadın.**
2. **Kaç yaşındasınız?**
3. **Eğitim durumunuz nedir?**
4. **(Eğer eğitimini yarım bıraktıysa ya da tamamen bıraktıysa) Neden eğitim görmediniz ya da eğitiminizi yarım bıraktınız?**
5. **Medeni durumunuz nedir?**
6. **Hanenizde kaç kişi yaşamaktadır?**

Mevsimlik Yaşam Alanı-Çalışma Ortamı

1. **Buraya nereden geliyorsunuz?**
2. **Neden bu işi yapıyorsunuz?**
3. **Çalıştığınız işten memnun musunuz?**
4. **Bu işi kim aracılığıyla buldunuz(Dayıbaşı,çavuş, akraba v.s)?**
5. **Burada çalıştığınız süre boyunca nerede konaklıyorsunuz?**

6. **Yeme-içme-barınma konusunda yeterli olanaklara sahip misiniz?**
7. **Tuvalet ve banyo ihtiyaçlarınızı kolaylıkla karşılayabiliyor musunuz?**

8. **Bulunduğunuz yerde toplumsal dışlanmaya maruz kalıyor musunuz?**
9. **Ne kadar süredir mevsimlik tarım işçisi olarak çalışıyorsunuz?**
10. **Bu iş için her sene aynı bölgeye mi gelirsiniz?**
11. **Haftada kaç gün çalışıyorsunuz?**
12. **Bu iş için günde dinlenme saatleri haricinde kaç saat çalışıyorsunuz?**
13. **İşinizde çalışırken günde en az kaç kez dinleniyorsunuz?**
14. **Yaptığınız tarım işinde bir yılda ortalama kaç gün çalışıyorsunuz?**
15. **Şu anda çalıştığınız alana nasıl gidiyorsunuz? Herhangi bir vasıta kullanıyor musunuz?**
16. **Çalıştığınız yere gitmek için ne kadar süre harcıyorsunuz?**
17. **Bu yıl hangi işlerde mevsimlik gezici işçi olarak çalıştınız?**

18. **Çalıştığınız süre zarfında sağlığınızla ilgili herhangi bir sıkıntı yaşadınız mı?**
19. **Çalıştığınız süre zarfında sizin başınıza ya da yakınlarınızın başına herhangi bir iş kazası geldi mi? Geldiyse herhangi bir müdahale yapıldı mı?**
20. **Günlük/aylık ne kadar ücret alıyorsunuz?**
21. **Yaptığınız işin karşılığında yeteri kadar ücret aldığınızı düşünüyor musunuz?**
22. **Ücretlerinizi zamanında alabiliyor musunuz?**
23. **Mevsimlik tarım işçiliği dışında ek gelir kaynağınız var mıdır? Varsa ne var?**
24. **Sosyal güvenlik haklarınız konusunda bilgi sahibi misiniz?** (Hastalık halinde sağlık yardımından, hastalık halinde gelir kaybını karşılayan ödeneklerden, işsizlik, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalığı, analık sakatlık, ölüm, aile yardımlarından ?)
25. **Hanenizde sosyal güvenlik sistemine kayıtlı kişiler var mı (sigortalı olan)? Varsa kaç kişi?**
26. **Hanenizde primsiz sağlık sigortasından yararlanan yani yeşil kart sahibi kişiler var mı? Varsa kaç kişi?**

27.Sizin bireysel olarak sosyal güvenceniz/sigortanız var mı? Varsa hangisi?

28.Söylemek istediğiniz başka bir şey var mı?